POLITIE EN GEESTESZIEKEN

STANDPUNTEN INZAKE ENKELE IN DE PRAKTIJK GEREZEN JURIDISCHE KWESTIES
(situatie op 15 december 2016)

INHOUDSTAFEL

1. TER INLEIDING 4
2. DE NOODZAAK TOT UITKLARING VAN DE GEREZEN JURIDISCHE KWESTIES 6
3. POLITIE EN GEESTESZIEKEN: HET JURIDISCH KADER 9
3.1. Algemeen 9
3.1.1. De voorwaarden voor politioneel optreden jegens geesteszieken volgens artikel 18 Wet Politieambt j° Wet Bescherming Persoon Geesteszieke: de gevaarsnotie 9
3.1.2. De voorwaarden voor politioneel optreden jegens geesteszieken volgens artikel 18 Wet Politieambt: het beletten dat gevaarlijke geesteszieken ronddwalen en de daarmee samenhangende vattingsbevoegdheid 11
3.1.3. De voorwaarden voor politioneel optreden jegens geesteszieken volgens artikel 18 Wet Politieambt j° Wet Bescherming Persoon Geesteszieke: de aanwezigheid van een geesteszieke 'as such' 17
3.1.5. De parketbeslissing tot opname bij hoogdringendheid en de gevolgen voor de psychiatrische instelling van opname 22
3.1.6. Het KB I van 18 juli 1991: de opnameplicht en de transportregeling in de context van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke 24
3.1.7. Het transport van de geesteszieke buiten de toepassing van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke 27
3.1.8. De mogelijkheid tot vordering ter opname door de politie van een psychiatrische dienst buiten de toepassing van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke 30
3.1.9. Het verlenen van bijstand door de politie aan de instelling bij opname buiten de toepassing van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke 36
3.1.10. De inzet van bijzondere eenheden 37
3.1.11. Een aflijning van de rol van de politie binnen de psychiatrische dienst 46
3.1.12. De mededeling door de psychiatrische dienst van gegevens over de geesteszieke aan de politie 52
3.1.13. De inzet van politionele bevoegdheden jegens de geesteszieke 53
3.2. Standpunten in verband met de juridische kwesties, in de praktijk gerezen 54
3.2.1. Is de opsluiting van een geesteszieke in een doorgangscel juridisch problematisch? 54
3.2.2. Onder welke voorwaarden is de inzet van een BBT, alsmede het optreden 'as such' van dat team juridisch correct? 56
3.2.3. Kan een psychiatrische instelling, juridisch gezien, weigeren een persoon op te nemen die door de politie hetzij in, hetzij buiten het kader van een gedwongen opname ter insluiting aangeboden wordt? 56
3.2.4. Is het vanuit de instelling juridisch correct op te werpen dat er geen geneesheer-psychiater voorhanden is om de opname – vrijwillig dan wel gedwongen – van een persoon, aangeboden door de politie, te weigeren? 57
3.2.5. Is het juridisch griefhoudend als het escorte, bedoeld in artikel 10, § 1 in fine van het KB I van 18 juli 1991, bestaat uit politiebeambten in uniform? 57
3.2.6. Op welke juridische basis kan de politie ordehandhavend optreden binnen een instelling voor geesteszieken? 58
3.2.7. Bestaat er een juridische basis die een instelling voor geesteszieken toelaat de politie te vorderen/op te roepen/hulp te vragen om intra muros op te treden jegens een gewelddadige geesteszieke? 59
3.2.8. In welke mate kan de politie geweld gebruiken bij een optreden intra muros jegens een gewelddadige geesteszieke? 59
3.2.9. Op welke juridische basis kan de politie in een instelling voor geesteszieken optreden om jegens een bepaalde gewelddadige interne geesteszieke de huisregels van de betrokken instelling af te dwingen, bijvoorbeeld door bijstand te verlenen bij de fixatie van een patiënt of bij diens plaatsing in een isoleercel? 60

3.2.10. Kan juridisch gezien van de politie verwacht worden dat zij in de instelling voor geesteszieken een bewakingsrol vervult? 61
3.2.11. Kan het personeel van de instelling voor geesteszieken zich jegens de politie beroepen op zijn medisch geheim om te weigeren informatie inzake de geesteszieke mee te delen aan de politie die op vraag van de instelling intra muros tussenkomt? 61
3.2.12. Kan juridisch gezien elke politiedienst (lokaal dan wel federaal) ontvluchte of verdwenen patiënten terugbrengen naar de betrokken instelling voor geesteszieken? 62
3.2.13. In geval een vrijwillig opgenomen geesteszieke uit de instelling waarin hij verblijft, verdwijnt of indien hij deze wenst te verlaten, kan de politie volgens het vigerende recht dan jegens deze persoon optreden en hem terug naar de instelling voeren? 63
3.2.14. Zijn er juridische contraintes op het vlak van de politiedienst die gelast kan worden met (de begeleiding van) het transport van een geesteszieke van instelling x naar instelling y (bijvoorbeeld als een vrijwillige opname omgezet wordt in een gedwongen opname)? 63
4. ENKELE AFSLUITENDE BEDENKINGEN 63

1. TER INLEIDING

1. In aansluiting op de Panoramareportage d.d. 21 februari 2013, *'De gestoorde procedure'*, inzake het overlijden in een Mortselse politiecel van de genaamde Jonathan JACOB, werd door het Vast Comité P een dossier geopend. Een van de doelstellingen van het betrokken onderzoek was de pijnpunten bloot te leggen die in de praktijk rijzen bij politionele tussenkomsten jegens personen gekenmerkt door een psychische en/of andere bijzondere medische problematiek. In dit kader werden bevragingen door de Dienst Enquêtes P georganiseerd van een aantal in de materie onderlegde politionele gesprekspartners (korpchefs/diensthoofden), geselecteerd op basis van de aanwezigheid van een psychiatrisch centrum en/of een ziekenhuis met een psychiatrische afdeling in hun politiezone.

2. In de loop van het voormelde onderzoek rees het aanvoelen dat het wenselijk zou zijn, in beginsel los van de zaak-JACOB, om een juridisch kader te schetsen inzake de omgang van de lokale en de federale politie met geesteszieken, geaxeerd rond de juridische kwesties die als potentiële knelpunten naar voor komen uit de in randnummer 1 bedoelde bevragingen[1]. Wanneer we focussen op de figuur van de gewelddadige geesteszieke[2], gaat het hier *in concreto* om de volgende – als het ware – *capita selecta*:
– op welke juridische basis kan de politie ordehandhavend optreden binnen een instelling voor geesteszieken?
– bestaat er een juridische basis die een instelling voor geesteszieken toelaat de politie te vorderen (beter: op te roepen/hulp te vragen) om *intra muros* op te treden jegens een gewelddadige geesteszieke?
– in welke mate kan de politie geweld gebruiken bij een dergelijk optreden?
– op welke juridische basis kan de politie in een instelling voor geesteszieken optreden om jegens een bepaalde gewelddadige interne geesteszieke de huisregels van de betrokken instelling af te dwingen, bijvoorbeeld door bijstand te verlenen bij de fixatie van een patiënt of bij diens plaatsing in een isoleercel?
– kan, juridisch gezien, van de politie verwacht worden dat zij in de instelling voor geesteszieken een bewakingsrol vervult?
– kan het personeel van de instelling voor geesteszieken zich jegens de politie beroepen op zijn medisch geheim om te weigeren informatie inzake de geesteszieke mee te delen aan de politie die op vraag van de instelling *intra muros* tussenkomt?

---

[1] Dat er in de praktijk heel wat juridische vraagpunten rijzen inzake de omgang van politie met geesteszieken blijkt overigens ook uit recente literatuur, met name: J. VANHAUWERE, "Politie en wetenschap: op naar een grotere interactie. Een pleidooi van een korpschef voor een sterker partnerschap met de universiteit en voor een wetenschappelijk onderzoek naar de wettelijkheid van politie-interventies in een medische setting" in F. HUTSEBAUT, F. GOOSSENS en F. VERBRUGGEN (ed.), *Profs over proffen. Wenken vanuit het werkveld bij het afscheid van een academicus*, Brussel, Politeia, 2013, (113) 122-127. *Cf.* ook – volgens een communicatie van diezelfde Jan VANHAUWERE d.d. 29 april 2014 – het gegeven dat de directie van de opleidingen (cel gevaarsituaties (GSD) het initiatief genomen heeft om verder na te denken over de vraag hoe medewerkers beter opgeleid zouden kunnen worden in het omgaan met 'mentally challenged persons/excited delirium'. Ter zake zou een werkgroep opgericht zijn met als bezielers CP Edouard PLATTEAU en adviseur Lisa HOUTMAN.

[2] Eerder dan op drugsverslaafden, dronkaards, weglopers, daklozen, enzovoort. Er zijn drie argumenten voor deze keuze. Ten eerste, is het vanuit een onderzoeksmatige insteek van consistentie vrijwel noodzakelijk in te zoomen op de gewelddadige geesteszieken, wanneer we overwegen dat de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke van 26 juni 1990 (voluit: Wet 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 27 juli 1990) – uitdrukkelijk in beeld wanneer we het hebben over politie en geesteszieken – niet van toepassing blijkt te zijn op de voormelde 'groepen' waarop in de voorliggende studie niet uitdrukkelijk gefocust wordt (*cf. infra* randnummers 20-21). Ten tweede, wordt met de genomen opties aangesloten op de aanleiding tot het toezichtsdossier nr. 23325/2013, met name de zaak-JACOB. Een derde – *post factum* – argument is dat de potentieel juridische knelpunten, hierna opgelijst, in hoofdorde betrekking blijken te hebben op de persoon van de gewelddadige geesteszieke.

– kan, juridisch gezien, elke politiedienst (lokaal dan wel federaal) ontvluchte of verdwenen patiënten terugbrengen naar de betrokken instelling voor geesteszieken?
– in geval dat een vrijwillig opgenomen geesteszieke uit de instelling waarin hij verblijft, verdwijnt of indien hij deze wenst te verlaten, kan de politie volgens het vigerende recht dan jegens deze persoon optreden en hem terug naar de instelling voeren?
– zijn er juridische contraintes op het vlak van de politiedienst die gelast kan worden met (de begeleiding van) het transport van een geesteszieke van instelling x naar instelling y (bijvoorbeeld als een vrijwillige opname omgezet wordt in een gedwongen opname)?
– kan een psychiatrische instelling, juridisch gezien, weigeren een persoon op te nemen die door de politie hetzij in, hetzij buiten het kader van een gedwongen opname ter insluiting aangeboden wordt?
– is de opsluiting van een geesteszieke in een doorgangscel juridisch problematisch?
– is het vanuit de instelling juridisch correct op te werpen dat er geen geneesheer-psychiater voorhanden is om de opname – vrijwillig dan wel gedwongen – van een persoon, aangeboden door de politie, te weigeren?
– is het juridisch griefhoudend als het escorte, bedoeld in artikel 10, § 1 *in fine* van het KB I van 18 juli 1991[3], bestaat uit politiebeambten in uniform?

3. Op basis van de persberichtgeving met betrekking tot de zaak-JACOB[4] kunnen aan dit lijstje nog twee juridische kwesties toegevoegd worden:
– onder welke voorwaarden is de inzet van een eenheid van gespecialiseerde interventie[5]/bijzonder bijstandsteam (BBT), alsmede het optreden 'as such' van dat team juridisch correct?
– mag, juridisch gezien, de politie gevolg geven aan een opdracht van het parket om een dokter op te vorderen teneinde bij een geesteszieke een kalmeermiddel te injecteren?

---

[3] Voluit: KB 18 juli 1991 ter uitvoering van artikel 36 van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 26 juli 1991. We noemen dit KB het 'KB I van 18 juli 1991' omdat er nog een tweede koninklijk besluit van 18 juli 1991 bestaat ter uitvoering van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, met name: KB 18 juli 1991 ter uitvoering van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 26 juli 1991.

[4] Voor een schets van de zaak-JACOB, zoals deze naar voor komt uit de persberichtgeving ter zake, zie de randnummers 20-27 van het verslag nr. 82483/2013 d.d. 9 januari 2015. Daar waar de zaak-JACOB de bijwijlen problematische aanpak van geesteszieken in BELGIË onder de aandacht (in het bijzonder van pers en politiek) gebracht heeft, is die rol in NEDERLAND weggelegd voor de zaak-ROELIE. Een en ander betreft dus geen typisch Belgische aangelegenheid. Aan te stippen valt dat in de zaak-ROELIE een optreden door hulpverleners in een zorginstelling in beeld was en niet een politioneel handelen; daarnaast zijn de omstandigheden van de zaak-ROELIE vrij gelijklopend met die van de zaak-JACOB, verstaan zijnde dat de zaak-ROELIE een vrijwillige opname betrof. We verwijzen voor de betrokken feiten, althans zoals geschetst in de pers op basis van beelden, naar: K. BAUMERS, "Gehandicapte vrouw zo hard tegen grond gedrukt dat ze sterft", *Het Nieuwsblad* 7 augustus 2013; KDM, "Mentaal gehandicapte vrouw sterft terwijl ze in bedwang wordt gehouden", *Het Laatste Nieuws* 7 augustus 2013; R. LIEKENS, "Dood in isoleercel. Nederland heeft eigen zaak-Jacob. Gehandicapte vrouw sterft na geweld verzorgers", *Gazet van Antwerpen* 7 augustus 2013, 7; A. VAN ES, "Opschudding nadat gehandicapte vrouw door begeleiders wordt doodgedrukt en in cel achtergelaten. Nederlandse Jonathan Jacob heet Roelie", *De Morgen* 7 augustus 2013, 15-16. In het krantenartikel van BAUMERS lezen we: *"In NEDERLAND barst nu een discussie los over de deskundigheid van de zorginstellingen. Want de begeleiders waren er niet voor opgeleid om mensen in bedwang te houden en bovendien verbleef ROELIE op vrijwillige basis in de instelling, waardoor ze het recht had om de instelling te verlaten en onder geen beding in de isoleercel mocht worden opgesloten".* De kwestie van wie men inzet voor een dwangmatig optreden (onder meer) jegens geesteszieken is inderdaad een belangrijk punt in de appreciatie van een concrete casus, wanneer we het EVRM in het debat betrekken (*cf. infra* randnummer 49).

[5] Luidens briefwisseling in het dossier nr. 23325/2013 omschreven als *"een eenheid, dienst, team of groep die wordt aangewend voor interventies die een hogere graad van gevaar of geweld met zich (kunnen) meebrengen. Deze eenheid, dienst, team of groep voldoet bovendien aan één of meer van onderstaande criteria: * Georganiseerd op permanente of tijdelijke basis; * Specifieke inzet- en terugroepprocedures; * Specifieke bewapening; * Specifieke uitrusting; * Specifieke kledij en/of herkenningstekens; * Specifieke selectie, opleidingen en voortgezette opleidingen op basis van vrijwilligerschap"*.

4. In de voorliggende studie wordt een proeve van antwoord geformuleerd met betrekking tot de voormelde vraagpunten. We schrijven uitdrukkelijk 'proeve' omdat de functionele[6] opzoekingen ter zake (veelal) niet leidden tot de detectie van specifieke wetgeving (*sensu lato*), rechtspraak dan wel doctrine die een kant-en-klaarantwoord biedt op de betrokken vragen: ook recente studiedagen[7] en recente publicaties[8] klaarden evenmin een en ander uit nu zij enerzijds wel interessante 'good practices', uit binnen- en buitenland, in kaart brachten maar anderzijds vrijwel niet ingingen op de juridische kant van de zaak. Dit brengt met zich mee dat hetgeen in het voorliggende verslag gepresenteerd wordt, een globale oriënterende juridische analyse is die onze persoonlijke analyse – weliswaar niet uit de lucht gegrepen maar gebaseerd op juridische bronnen – weergeeft met betrekking tot de hiervoor opgelijste vraagpunten die hetzij teruggaan op *intra muros*-situaties, met name situaties waarin de politie geroepen wordt om in een instelling voor geesteszieken op te treden, hetzij betrekking hebben op *extra muros*-casuïstieken waarin de politie in de openbare ruimte met een geesteszieke geconfronteerd wordt.

5. In punt 2. duiden we – ook bij wijze van probleemstelling – de noodzaak de gerezen juridische kwesties uit te klaren. Vervolgens schetsen we in punt 3.1. het betrokken juridisch kader in zijn algemeenheid, waarna in punt 3.2. punctueel op de hiervoor opgesomde knelpunten ingegaan wordt: bij dit laatste wordt regelmatig zowel begripsmatig als inhoudelijk teruggegrepen naar hetgeen in punt 3.1. staat, wat de noodzaak van het algemeen deel aantoont. Aan te stippen valt dat hetgeen neergeschreven werd over de noodzaak tot uitklaring tegelijkertijd het referentiekader biedt voor de juridische analyse in punt 3.

2. DE NOODZAAK TOT UITKLARING VAN DE GEREZEN JURIDISCHE KWESTIES

6. Het komt noodzakelijk voor de gerezen juridische kwesties uit te klaren. De wet van 5 augustus 1992 op het politieambt (Wet Politieambt)[9] bedeelt de lokale en de federale politie *expressis verbis* de opdracht toe om toezicht te houden op bepaalde geesteszieken. Meer bepaald stelt artikel 18 Wet Politieambt het volgende: *"De politiediensten houden toezicht op de geesteszieken die hun gezondheid en veiligheid ernstig in gevaar brengen of die een ernstige bedreiging vormen voor het leven en de lichamelijke integriteit van anderen. Zij beletten dat zij ronddwalen, vatten hen en lichten onmiddellijk de procureur des Konings in.*

Zij vatten degenen die hun gemeld zijn als ontvlucht uit de psychiatrische dienst waar zij in observatie waren gesteld of waren weerhouden overeenkomstig de wet en houden ze ter beschikking

[6] En derhalve niet exhaustieve. Een exhaustieve studie is overigens niet direct realiseerbaar, temeer daar dit onder andere zou inhouden dat ook – laten we zeggen medisch – studiewerk verricht zou moeten worden omtrent de gevaarlijkheid van verschillende soorten geesteszieken. Met betrekking tot het opzoekingswerk valt op te merken dat bij open vraag bij de federale politie de adviezen opgevraagd werden die haar juridische dienst inzake de thematiek die ons in dit verslag bezighoudt, uitgebracht heeft en die desgevallend van belang zouden kunnen zijn voor de voorliggende studie. Bij schrijven d.d. 25 april 2013 van Valérie KEUTERICKX (juridische dienst federale politie) werden ons in antwoord op voormelde vraag enkele adviezen/standpunten overgemaakt die over de betrokken materie over de jaren heen (onder meer) door de federale politie opgesteld werden.

[7] Alle georganiseerd door het 'Centre for Policing and Security'. Het gaat om de volgende studiedagen: 1) op 8 november 2016, te BEERNEM: *'Politie en geestelijke gezondheidszorg: gedeelde zorg(en)?!'*; 2) op 17 november 2016, te SINT-TRUIDEN: *'Politie en geestelijke gezondheidszorg: gedeelde zorg(en)?!'*; 3) op 18 november 2016, te LEUVEN: *'Omgaan met potentiële agressie: verzorgen of bedwingen?'.*

[8] Zie met name: K. DE PAUW (ed.), *De politie en geesteszieken. Inspirerende praktijken uit binnen- en buitenland*, Mechelen, Kluwer, 2016, 218p.; L. MOOR, W. VANDERPLASSCHEN en A. VAN DIJK (ed.), *Politie en gezondheidszorg* in *Cahiers Politiestudies*, Antwerpen, Maklu, 2016, 250p.; F. VANDER LAENEN, K. DE PAUW, L. LAGAE en F. JANSSENS (ed.), "Mensen met een psychiatrische problematiek: how to deal with it?", *Orde van de dag* 2016 (themanummer), afl. 74, 1-86 (zie in het bijzonder de volgende bijdragen in dat themanummer: K. DE PAUW, "Politie en geesteszieken: praktijkknelpunten en mogelijkheden tot aanpak", 21-31; F. VANDER LAENEN en K. DE PAUW, "Psychiatrische patiënten en politie: samen in de samenleving?", 5-11.

[9] *BS* 22 december 1992.

van de bevoegde overheden". Deze specifieke bestuurlijke opdracht van de lokale en de federale politie valt te situeren tegen de achtergrond van de meer globaal taakstellende artikelen uit de Wet Politieambt die de artikelen 14 (bestuurlijke politie) en 15 Wet Politieambt (*j°* artikel 8 Sv. – gerechtelijke politie) zijn.

7. Het feit dat de in randnummer 1 bedoelde rondvraag, alsmede de zaak-JACOB heel wat juridische vraagpunten deed rijzen, leidt tot de onderzoekshypothese dat het juridisch kader dat de omgang van de lokale en de federale politie (verder 'de politie' genoemd) met geesteszieken beheerst, niet duidelijk is noch wat betreft de wettelijke basis voor een optreden ter zake noch wat betreft de hierbij aan te wenden bevoegdheden/dwangmiddelen, en dit zowel qua gronden als qua modaliteiten. Deze onderzoekshypothese is geenszins van enige grond ontbloot: zoals in de inleiding (zie randnummer 4) aangegeven, ligt er in wetgeving, rechtspraak noch rechtsleer één – laten we zeggen – sluitend draaiboek voor dat de omgang door de politie met geesteszieken in al zijn facetten regelt.

8. Mocht de wettelijke basis ontbreken voor de politie om jegens geesteszieken – wat deze notie ook moge omvatten – gepast op te treden (inbegrepen de aanwending van bevoegdheden of dwangmiddelen) of mocht een en ander obscuur zijn, dan is dat bepaald problematisch. In recent onderzoek werden namelijk cijfergegevens opgelijst over het aantal personen met psychische problemen op mondiaal, Europees en Vlaams niveau. De aantallen blijken niet gering te zijn. We lezen ter zake bij VAN GAMPELAERE: *"Wereldwijd lijden meer dan 450 miljoen personen aan een psychiatrische stoornis. In Europese context bedraagt dit aantal ongeveer 1 op 4. In Vlaanderen blijkt uit cijfers van 2010 dat 52.730 personen ambulant behandeld werden voor hun psychische problemen. Door verschillende evoluties die zich afspelen in de samenleving, zoals maatschappelijke dienstverlening, de-institutionalisatie van zorg in de geestelijke gezondheidszorgsector, de criminalisering van personen met een psychiatrische stoornis en het gegeven dat personen met een psychiatrische stoornis vijf keer meer kans blijken te hebben om een geweldsdelict te plegen en minstens zeven keer meer kans hebben om het slachtoffer te worden van een misdrijf dan personen zonder psychiatrische pathologie, bestaat er een reële kans dat politieambtenaren in de toekomst steeds meer in contact zullen komen met zulke personen"*[10]. VAN GAMPELAERE stelt op basis van deze gegevens dat het heel belangrijk is om binnen een politioneel kader kennis te hebben over de attitude van politiebeambten jegens personen met een psychiatrische stoornis[11]. Dat is vanuit criminologisch oogpunt ongetwijfeld juist. Er is evenwel meer wanneer we de zaken juridisch bekijken. De blijkbaar steeds groter wordende kans dat politiebeambten geconfronteerd worden met geesteszieken maakt namelijk dat de politie door de wetgever in staat gesteld moet worden om – hun ziektebeeld in rekening brengend – gepast om te gaan met geesteszieken, in het bijzonder wanneer deze bepaalde hetzij voor henzelf, hetzij voor derden gewelddadige handelingen of gewelddadig gedrag stellen. Het moge duidelijk zijn dat – ook al gaat het hier om geesteszieken (wat men als politiebeambte niet altijd direct weet wanneer men bij een bepaalde situatie geroepen wordt, temeer daar de notie 'geesteszieke' diffuus is – zie randnummers 20 en 21) – in dergelijke situaties de politie in voorkomend geval met dwang moet kunnen optreden, ook in het belang van de geesteszieke zelf die tegen zichzelf beschermd moet worden. Wanneer de wettelijke voorwaarden voor de inzet van bepaalde dwangmaatregelen jegens geesteszieken onduidelijk zijn, is dit in alle geval problematisch naar het in artikel 1, derde lid Wet Politieambt ingeschreven legaliteitsbeginsel toe. Dat lid luidt als volgt: *"Om hun opdrachten te vervullen, gebruiken zij slechts dwangmiddelen onder de voorwaarden die door de wet worden bepaald"*. Met andere woorden: enkel de in formele wetgeving ingeschreven jegens geesteszieken in te zetten dwangmaatregelen kunnen door de politie

[10] V. VAN GAMPELAERE, *Wat denkt politie over personen met een psychiatrische stoornis?*, Antwerpen, Maklu, 2013, 16.
[11] V. VAN GAMPELAERE, *Wat denkt politie over personen met een psychiatrische stoornis?*, Antwerpen, Maklu, 2013, 16.

gehanteerd worden bij een optreden tegen hen (dat, gelet op hun ziekte, ook vaak een optreden ten voordele van hen zal zijn). Een lacunaire wettelijke basis voor een politioneel optreden inzake geesteszieken en voor de aanwending van politionele bevoegdheden/dwangmiddelen jegens hen zou bovendien nefast zijn voor de realisatie van hetgeen bepaald is in artikel 1, tweede lid Wet Politieambt, met name: *"Bij het vervullen van hun opdrachten van bestuurlijke of gerechtelijke politie, waken de politiediensten over de naleving en dragen zij bij tot de bescherming van de individuele rechten en vrijheden, evenals tot de democratische ontwikkeling van de maatschappij"*. Het is duidelijk dat wanneer de politie niet naar behoren kan optreden bij gewelddadig handelen van geesteszieken, zij noch de rechten van de betrokken derden vrijwaart noch de rechten van de geesteszieken zelf die – zoals aangegeven – ook bescherming behoeven, eventueel – het betreft hier een paradox, een schijnbare tegenstelling – door de aanwending van dwang jegens hen. Meer globaal gesteld: wanneer er geen wettelijke basis is voor de politie om op te treden jegens geesteszieken en/of wanneer er geen wettelijke basis is om ter zake de nodige bevoegdheden/dwangmiddelen aan te wenden, dan riskeert de politie om haar maatschappelijke opdracht – de politiefunctie of het politieambt – niet te kunnen realiseren wanneer jegens geesteszieken – hetzij in het belang van derden, hetzij in hun eigen welbegrepen belang – niet behoorlijk opgetreden kan worden. Dit is met name niet het geval wanneer we overwegen enerzijds dat de politiefunctie of het politieambt omschreven wordt als een institutioneel beschermende en regulerende functie van sociale orde die erop gericht is de uitoefening van de fundamentele rechten mogelijk te maken en de ontregeling van deze orde te voorkomen of te herstellen[12] en anderzijds dat ook de rechten van de geesteszieke zelf in het gedrang zijn en bescherming behoeven.

9. De hiervoor geschetste paradox, ophangend aan de januskop van de gewelddadige geesteszieke (enerzijds iemand die agressief is en aangepakt moet worden, anderzijds iemand die ziek is en geholpen moet worden), maakt dat er behoefte is aan een formeelwettelijke basis voor een toegesneden politioneel optreden 'naar behoren' jegens geesteszieken. De vraag rijst of er thans een dergelijk formeelwettelijk kader voorligt. In het voorliggende rapport wordt deze kwestie behandeld rond de juridische knelpunten, opgelijst in de randnummers 2 en 3 en gebleken uit de in randnummer 1 bedoelde bevraging en uit de zaak-JACOB. Bij het interpreteren van het ter zake vigerende wettelijk kader is het in randnummer 8 aangehaalde legaliteitsbeginsel de absolute grens: hoe hoog ook – gelet op de voormelde paradox en de hiervoor geschetste dubbele hoedanigheid van de geesteszieke – de nood mag zijn aan een functionele wetgeving, een interpretatie *contra legem* inzake de wettelijke opdracht en bevoegdheden/dwangmiddelen van de politie inzake geesteszieken is uit den boze. Anders gesteld en dit in terugkoppeling naar hetgeen geschreven werd in randnummer 8: indien het actuele wetgevend kader geen formeelwettelijke juridisch houvast biedt voor een gepaste politionele omgang met gewelddadige geesteszieken, stelt er zich een groot juridisch probleem naar de realisatie van en het respect voor de grondregels inzake de politiefunctie, vastgelegd in artikel 1, tweede en derde lid Wet Politieambt.

10. Een uitklaring van de gerezen juridische vraagpunten dringt zich ook op wanneer we de zaken bekijken vanuit de aanbevelingen van het Vast Comité P. Meer bepaald beval het Vast Comité P in 2010 het volgende aan: *"Hulpverlenend politioneel optreden, zoals bij interventies t.a.v. psychiatrische patiënten, leidt soms tot het gebruik van dwang en geweld, bv. via het gebruik van (pepper)spray. Het Vast Comité P beveelt aan dat de minister van Binnenlandse Zaken voor deze specifieke omstandigheden duidelijke richtlijnen uitvaardigt. Zulke incidenten dienen volgens het Vast Comité P ook (juridisch) geëvalueerd te worden. De incidenten en hun analyse dienen als casestudy opgenomen te worden in de betreffende opleidingen geweldsbeheersing (...)"*[13]. Het komt ons voor

[12] Wetsontwerp op het politieambt, *Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1637/1, 1. Zie ter zake *in extenso*: F. GOOSSENS, *Politiebevoegdheden en mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 20-73.

[13] Zie: VAST COMITÉ P, *Jaarverslag 2010*, www.comitep.be, 136; VAST COMITÉ P, *Aanbevelingen van het Comité P. Globaal overzicht 2002-2010*, www.comitep.be, 31.

dat de voorliggende analyse bijdraagt tot de realisering van deze aanbeveling. Bovendien ligt de voorliggende studie in lijn met de aanbevelingen van het Europees Comité ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandelingen of straffen (CPT)[14] dat naar aanleiding van zijn periodiek bezoek aan BELGIË van 24 september 2013 tot 4 oktober 2013 zijn bekommernis over de zaak-JACOB uitsprak en ter zake stelde: *"19. (...) le Comité recommande aux autorités belges de prendre les mesures nécessaires, à la lumière des observations formulées au paragraphe 17*[15]*, afin de prévenir la survenance d'un nouvel événement similaire sur l'ensemble du territoire belge"*[16].

3. POLITIE EN GEESTESZIEKEN: HET JURIDISCH KADER

3.1. Algemeen

11. Teneinde een standpunt te kunnen innemen met betrekking tot de in de randnummers 2 en 3 opgeworpen kwesties, dient in eerste orde een algemeen juridisch kader geschetst te worden, waarnaar in de beantwoording in punt 3.2. van een en ander steeds teruggegrepen dient te worden. Dat algemeen kader heeft betrekking op twee kwesties die *de facto* en *de jure* bepalend zijn voor de te formuleren antwoorden. De eerste kwestie is of en zo ja, in welke mate de omgang met geesteszieken volgens de vigerende wetgeving tot het takenpakket van de politie behoort. De tweede kwestie die zich stelt indien de politie zich inderdaad met geesteszieken kan inlaten, is wat de politie mag doen om de bedoelde taak te realiseren, derhalve welke bevoegdheden/ dwangmiddelen de politie volgens de formeelrechtelijke regels (zie het in artikel 1, derde lid Wet Politieambt vooropgestelde legaliteitsbeginsel (zie randnummer 8)) ter zake mag inzetten. Een en ander leunt aan bij hetgeen we in de randnummers 6-9 stelden met betrekking tot de politiefunctie en de realisatie ervan.

3.1.1. De voorwaarden voor politioneel optreden jegens geesteszieken volgens artikel 18 Wet Politieambt j° Wet Bescherming Persoon Geesteszieke: de gevaarsnotie

12. De Wet op het Politieambt heeft de lokale en de federale politie uitdrukkelijk toezichtsbevoegd verklaard inzake geesteszieken. We herhalen in dit kader het reeds in randnummer 6 aangehaalde

---

[14] Het CPT werd ingesteld door het Europees verdrag van de Raad van Europa ter voorkoming van marteling en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing van 26 november 1987 en vervult als het ware een complementaire rol ten opzichte van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) in de strijd tegen foltering en onmenselijke of vernederende behandelingen en bestraffingen: waar het EHRM namelijk eerder reactief en repressief ageert tegen de genoemde praktijken, fungeert het CPT – dat overigens over geen jurisdictionele bevoegdheid beschikt – ter zake eerder preventief, doordat het enerzijds regelmatig en anderzijds zo nodig *ad hoc* 'fact finding commissions' uitvoert in de Lidstaten bij het voormelde verdrag teneinde hem toe te laten om op grond van de verzamelde informatie aanbevelingen te doen over de versterking van de bescherming van personen, om welke reden dan ook van hun vrijheid beroofd, tegen de hiervoor genoemde praktijken (zie voor meer informatie over de taak en werking van het CPT: M. EVANS en R. MORGAN, "The CPT: an introduction" in R. MORGAN en M. EVANS (ed.), *Protecting prisoners. The standards of the European Committee for the prevention of torture in context*, Oxford, University Press, 1999, 3-29; M. EVANS en R. MORGAN, *Preventing torture. A study of the European Convention for the prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment*, Oxford, University Press, 1998, 106-213).

[15] In het eerste lid van dat nummer 17 lezen we in het betrokken rapport: *"17. Le Comité exprime ses vives préoccupations quant au fait qu'une personne aussi agitée n'ait pas pu être prise en charge dans un établissement de santé notamment en raison d'un manque d'encadrement juridique des refus de prise en charge. De plus, la formation des agents du BBT est apparue insuffisante pour faire face à une telle situation. Plus particulièrement, concernant le mode d'intervention choisi, le CPT déplore le fait qu'aucune tentative d'apaisement par le dialogue n'ait été envisagée par l'équipe d'intervention avant de recourir à la force qui, en toute hypothèse, aurait dû être proportionnée"*.

[16] COMITÉ EUROPÉEN POUR LA PRÉVENTION DE LA TORTURE ET DES PEINES OU TRAITEMENTS INHUMAINS OU DÉGRADANTS, *Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée en Belgique par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) du 24 septembre au 4 octobre 2013* (CPT/Inf (2016) 13), Straatsburg, 31 maart 2016, 17.

artikel 18 Wet Politieambt: *"De politiediensten houden toezicht op de geesteszieken die hun gezondheid en veiligheid ernstig in gevaar brengen of die een ernstige bedreiging vormen voor het leven en de lichamelijke integriteit van anderen. Zij beletten dat zij ronddwalen, vatten hen en lichten onmiddellijk de procureur des Konings in.*
Zij vatten degenen die hun gemeld zijn als ontvlucht uit de psychiatrische dienst waar zij in observatie waren gesteld of waren weerhouden overeenkomstig de wet en houden ze ter beschikking van de bevoegde overheden". Uit de formulering van dit artikel blijkt dat een politioneel optreden jegens geesteszieken niet onvoorwaardelijk is. Het moet gaan om geesteszieken wier toestand hun gezondheid en veiligheid ernstig in gevaar brengt of die een ernstige bedreiging vormen voor het leven of de lichamelijke integriteit van anderen. DE RAEDT *et al*. stellen in dit kader zeer terecht: *"De politie wordt belast met het toezicht op personen die een potentieel gevaar vormen voor zichzelf of voor derden. Dat toezicht is niet van algemene of permanente aard, maar van toepassing op eventueel gevaarlijke situaties"*[17]. Met de formulering van artikel 18 Wet Politieambt heeft de wetgever het algemeen toezicht op de geesteszieken toevertrouwd aan de politiediensten, niet aan de individuele politiebeambte: dit duidt op de bijzondere verantwoordelijkheid van de leidinggevende politiefunctionarissen die hun diensten derwijze moeten organiseren en de nodige maatregelen moeten nemen dat zij de bedoelde opdracht kunnen realiseren[18].

13. Gaat het om geesteszieken, ontvlucht uit een instelling, dan is de politie van rechtswege gelast om deze personen te vatten en ter beschikking te houden van de bevoegde overheden: blijkbaar hanteert de wetgever in artikel 18, tweede lid Wet Politieambt het vermoeden dat deze personen voldoen aan de voormelde gevaarsnotie. Deze assimilatie is gepast. Het is namelijk zo dat de opdracht, vervat in artikel 18 Wet Politieambt, gekaderd moet worden in het toepassingsgebied van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke[19] van 26 juni 1990[20]. Dit blijkt ook duidelijk uit de voorbereidende werken op de Wet Politieambt[21]. De vrijheidsbenemende

[17] E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het Politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 359. Het bedoelde toezicht heeft onder meer ook betrekking op geïnterneerden (zie artikel 19 Wet Politieambt). Vermits de focus van de bevragingen die leidden tot de oplijsting van de juridische kwesties, voorwerp van de voorliggende studie, geenszins lag op geïnterneerden, wordt de omgang van de politie met deze personen hier niet opgepikt (zie ter zake kort: E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het Politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2014, 2015, 362-364). Aan te stippen valt dat recent, meer bepaald op 1 oktober 2016, een nieuwe Interneringswet in werking trad (Wet 5 mei 2014 betreffende de internering, *BS* 9 juli 2014, zoals gewijzigd door de wet van 4 mei 2016 houdende internering en diverse bepalingen inzake Justitie, *BS* 13 mei 2016 (de zogenaamde 'Potpourri III-Wet'). Zie voor commentaren ter zake in het bijzonder: K. HANOULLE, "Potpourri III als sluitstuk van de nieuwe interneringswetgeving", *NC* 2016, 385-405; H. HEYMANS, *Potpourri III: wijzigingen m.b.t. de internering*, Mechelen, Kluwer, te verschijnen.
[18] E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het Politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 359.
[19] Voluit: Wet 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *BS* 27 juli 1990. Voor een beschrijvende dwarsdoorsnede van die wet, zie de nota van Leen VANHELMONT d.d. 4 maart 2013 aan mevrouw REYNDERS, toenmalig vast lid van het Vast Comité P naar aanleiding van het kantschrift van 25 februari 2013 met verzoek tot overmaking van een juridische documentatiebundel omtrent de procedure van de gedwongen opname, o.m. de parlementaire werkzaamheden en eventuele rechtspraak inzake 'de dringende procedure' (Dossier 2013/23325 – stuknummer 2013/27358), 12p. Zie ook recent de volgende rechtsleer: H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtsverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2016, 273-312; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 105-119; X., "De dwangopneming van geesteszieken" in T. VANSWEEVELT en F. DEWALLENS (ed.), *Handboek gezondheidsrecht. Volume II. Rechten van patiënten: van embryo tot lijk*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 979-1051.
[20] E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het Politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 360.
[21] Daarin lezen we met betrekking tot artikel 18 Wet Politieambt: *"Het artikel 25 in fine van de Wet op de rijkswacht belast dit korps met de opdracht te beletten dat gevaarlijke krankzinnigen of ontsnapten uit krankzinnigengestichten ronddwalen. Diezelfde bevoegdheid komt toe aan de gemeentepolitie. De bevoegdheden*

beschermingsmaatregelen, bedoeld in de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, kunnen – bij gebrek aan enige andere geschikte behandeling – enkel getroffen worden jegens een geesteszieke wiens toestand een en ander vereist, hetzij omdat hij zijn gezondheid en veiligheid ernstig in gevaar brengt, hetzij omdat hij een ernstige bedreiging vormt voor andermans leven of integriteit[22] [23], met andere woorden: een persoon die in het kader van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke van zijn vrijheid benomen is, wordt geacht gevaarlijk te zijn.

14. Hierbij dient één kanttekening geplaatst te worden. Artikel 3 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke stelt voorop dat degene die zich vrij laat opnemen in een psychiatrische dienst, deze te allen tijde kan verlaten; voor deze geesteszieken geldt derhalve de hiervoor bedoelde assimilatie niet. Dit is op zich logisch. Het is volgens ons echter wel zo dat indien de betrokkene tijdens zijn verblijf of bij zijn beoogde vertrek een gevaar of een bedreiging, hiervoor bedoeld, creëert, hij nog steeds het voorwerp kan worden van een gedwongen opname in de zin van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke die dit laatste regelt.

3.1.2. De voorwaarden voor politioneel optreden jegens geesteszieken volgens artikel 18 Wet Politieambt: het beletten dat gevaarlijke geesteszieken ronddwalen en de daarmee samenhangende vattingsbevoegdheid

15. De toepassing van artikel 18 Wet Politieambt eist – naast hetgeen hiervoor gesteld wordt – dat er sprake is van een ronddwalende geesteszieke (in het geval van artikel 18, tweede lid Wet Politieambt een geestezieke, ontsnapt uit een instelling)[24] of – volgens de letter van de wet – minstens een geesteszieke die de intentie vertoont om rond te dwalen: de tweede zin van artikel 18, tweede lid Wet Politieambt spreekt namelijk van *"beletten dat ze ronddwalen"*. Wanneer we de voorbereidende werken op het betrokken wetsartikel bekijken, blijkt deze lezing overeind te blijven. Uit die voorbereidende werken komt ons inziens namelijk naar voor dat in artikel 18 Wet Politieambt inderdaad niet alleen een juridische grondslag gelezen kan worden voor een politioneel reactief

---

van deze twee politiediensten moeten dan ook duidelijk op elkaar afgestemd worden. Ook dient rekening te worden gehouden met de nieuwe procedures, die ter zake zijn vastgelegd bij de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke die op dat vlak een belangrijke verantwoordelijkheid toevertrouwt aan de procureurs des Konings" (*Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1637/1, 36-37).

[22] Te onderscheiden van de openbare veiligheid (van anderen), een ruimer begrip dan de notie 'integriteit' die verwijst naar één of meerdere, bepaalde personen: de bedreiging jegens een niet nader te omschrijven groep of collectiviteit of jegens de veiligheid van de Staat volstaat niet om de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke toe te passen (H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtsverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2016, 280 met verwijzing naar: *Parl.St.* Senaat 1988-89, nr. 733/2, 14).

[23] Art. 2, eerste lid Wet Bescherming Persoon Geesteszieke. Zie ook artikel 1, § 1 van de voormelde wet. De betrokken toepassingsvoorwaarden moeten restrictief geïnterpreteerd worden (F. SWENNEN, "De materiële voorwaarden voor dwangopname van een psychiatrische patiënt" (noot onder Vred. Borgerhout 16 februari 1995, *T.Gez.* 1996-97, 288: aangehaald in: H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2016, 274): het uitgangspunt van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke is namelijk de vrijheid van de geesteszieke, zijn opsluiting is de uitzondering (*Parl.St.* Senaat 1988-89, nr. 733/2, 9). Dit uitgangspunt neemt niet weg dat NYS op basis van een analyse van de voorbereidende werken op de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke meent te kunnen stellen dat de beschermingsmaatregel, bedoeld in artikel 2, eerste lid van de voormelde wet, (uiteraard mits de voorwaarden van die bepaling voorliggen) toegepast mag worden ten voordele van de gezondheidstoestand van een geesteszieke, ook als niet aangetoond is dat een causaal verband voorligt tussen het gevaar voor de gezondheid en de geestesziekte ('bestwilcriterium' naast 'gevaarscriterium' in de wet) (H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2016, 279 met verwijzing naar: *Parl.St.* Senaat 1988-89, nr. 733/2, 13). Aan te stippen valt dat artikel 18 Wet Politieambt de notie 'vereist' niet hanteert. De formulering van artikel 18 Wet Politieambt, alsmede het feit dat de politie in haar optreden de vereisten van subsidiariteit en proportionaliteit dient te respecteren (zie punt 3, vijfde en zesde lid bijlage bij het koninklijk besluit van 10 mei 2006 houdende vaststelling van de deontologische code van de politiediensten (*BS* 30 mei 2006) (verder afgekort als: 'Deontologische Code')) maakt evenwel dat ook op dit punt artikel 18 Wet Politieambt en de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke convergeren.

[24] *Cf.* het in voetnoot 23 aangehaalde citaat uit de voorbereidende werken op de Wet Politieambt.

optreden jegens effectief ronddwalende geesteszieken, maar tevens voor een preventief handelen in de voormelde zin. In die voorbereidende werken lezen we namelijk het volgende: *"Het artikel 25 in fine van de Wet op de rijkswacht belast dit korps met de opdracht te beletten dat gevaarlijke krankzinnigen of ontsnapten uit krankzinnigengestichten ronddwalen"*[25]. Enige beperkende lezing (in de zin dat enkel tegen daadwerkelijk – logischerwijze in de openbare ruimte – ronddwalende geesteszieken opgetreden zou mogen worden) van artikel 18 Wet Politieambt komt uit de bedoelde voorbereidende werken geenszins naar voor[26]. Een en ander is van belang. Het komt ons namelijk voor dat deze invulling van artikel 18 Wet Politieambt, gebaseerd op zijn letterlijke bewoordingen en op zijn voorbereidende werken, met zich meebrengt dat de in artikel 18 Wet Politieambt ingeschreven vattingsbevoegdheid zich niet alleen beperkt tot voor het publiek toegankelijke plaatsen, maar ook geëffectueerd kan worden in de woning van de geesteszieke zelf. Mocht artikel 18 Wet Politieambt enkel een reactief optreden jegens ronddwalen billijken, zou een dergelijke lezing van het voormelde artikel niet mogelijk zijn; zoals aangegeven, is artikel 18 Wet Politieambt evenwel niet alleen reactief, maar ook preventief (beletten dat de geesteszieke ronddwaalt) opgevat. Kwestie is natuurlijk wel dat, opdat jegens een geesteszieke in zijn woonst opgetreden zou kunnen worden in de zin van artikel 18 Wet Politieambt, tegen de achtergrond van het legaliteitsbeginsel, vervat in artikel 1, derde lid Wet Politieambt (*cf. supra* – randnummer 8), de politie rechtsgeldig het pand betreden moet hebben (bijvoorbeeld: wanneer toestemming van de bewoner tot betreding van zijn pand voorligt, in geval van oproep in de zin van artikel 1, tweede lid, 4° Huiszoekingswet[27] vanuit de betrokken plaats of indien er sprake is van een verzoek in de zin van artikel 27, eerste lid, 1° Wet Politieambt. Het voormelde voorbehoud van een rechtsgeldige betreding geldt vanzelfsprekend evenzeer wanneer een geesteszieke zich bevindt in een woning van een derde[28]. In dezelfde lijn komt het ons voor dat de vattingsbevoegdheid die artikel 18 Wet Politieambt de politie verleent, niet impliceert dat, wanneer een geesteszieke vanuit de publieke

[25] *Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1637/1, 36.

[26] Naar de letter van de wet zou men artikel 18, eerste lid Wet Politieambt kunnen beschouwen als een duidelijke tekst die volgens de grammaticale interpretatiemethode inzake juridische normen geen interpretatie nodig heeft (J. VANDE LANOTTE en G. GOEDERTIER m.m.v. T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch publiekrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 156). Doordat de voorbereidende werken de bewoordingen van het voormelde artikel geenszins tegenspreken, kan volgens ons gesteld worden dat ook de toepassing van de teleologische interpretatiemethode (hierbij wordt de norm geïnterpreteerd aan de hand van haar doel, dat kan blijken uit onder meer de voorbereidende werken ter zake – J. VANDE LANOTTE en G. GOEDERTIER m.m.v. T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch publiekrecht*, Brugge, die Keure, 2014, 158) leidt tot de slotsom dat artikel 18, eerste lid Wet Politieambt tevens een preventief aspect in de hiervoor bedoelde zin in zich draagt.

[27] Voluit: Wet 7 juni 1969 tot vaststelling van de tijd gedurende welke geen opsporing ten huize, huiszoeking of aanhouding mag worden verricht, *BS* 28 juni 1969. Zie over artikel 1, tweede lid, 4° (en 5°) Huiszoekingswet ook: J. SMETS, "Betreden van de woning bij oproep, rampen, onheil, schadegevallen of gevaar voor personen" in X. (ed.), *Strafrecht en strafvordering. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Kluwer, losbl., 1-6 (geactualiseerd door S. VANDROMME). Zie ook artikel 8 van het decreet van 19-22 juli 1791 betreffende de organisatie van een gemeentelijke en correctionele politie (afgedrukt in: *Pasin*. 1831, derde serie, I en in *Wetboek publiek recht* in *Tweetalige Wetboeken Story*) dat – officieus vertaald – als volgt luidt: *"Geen enkele gemeentelijke ambtenaar, commissaris of officier van de gemeentelijke politie kan de huizen van de burgers betreden, tenzij voor het nazien van de registers der logieshouders, voor de uitvoering van de wetten op de directe belastingen of krachtens bevelschriften, dwangbevelen of vonnissen waarvan zij drager zijn, of ten slotte op het geroep van de burgers die vanuit een huis een beroep doen op de openbare macht".* Op grond van artikel 188 Gw. kan gesteld worden dat deze bepaling nog steeds van kracht is (zie over dat artikel: C. COURTOY, "Le contrôle de la constitutionnalité des normes législatives antérieures à 1831" in X. (ed.), *Liège, Strasbourg, Bruxelles: parcours des droits de l'homme. Liber amicorum Michel Melchior*, Limal, Anthemis, 2010, 27-48).

[28] Dit uitgangspunt wordt ook gedeeld door de federale politie in haar communicaties inzake politie en geesteszieken (zie bijvoorbeeld de tijdelijke nota van de juridische dienst van de federale politie, *'Politioneel optreden in een private plaats'*). *Cf.* het gegeven dat het misdrijf van woontschennis door openbare ambtenaren (zie artikel 148 Sw.) een betreding tegen de wil van de bewoner impliceert (zie: G. SMAERS, "Woonstschennis door openbare ambtenaren" in X. (ed.), *Strafrecht en strafvordering. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Kluwer, losbl., (1) 8 (geactualiseerd door C. IDOMON)).

ruimte een woning – hetzij van zichzelf, hetzij van een derde – binnenvlucht, deze woning zomaar betreden kan worden teneinde de vatting te kunnen effectueren: het legaliteitsbeginsel gebiedt dat de contouren van de regelingen (zowel qua gronden als qua modaliteiten) inzake de bevoegdheid tot het betreden van woningen gerespecteerd worden. Het moge duidelijk zijn dat, wanneer de vluchtende geesteszieke misdrijven pleegt die op heterdaad (art. 41 Sv.) ontdekt worden, de vattingsmogelijkheden in een woning, waar naartoe gevlucht wordt, substantieel toenemen: luidens de omzendbrief COL 11/2011 van het College van procureurs-generaal kan in dergelijke hypothese overgegaan worden tot (gerechtelijke) vatting van de betrokkene in de woning, waarin hij of zij weggevlucht is[29]. Aan te stippen valt dat, indien een rechterlijke uitspraak, kaderend in met name de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke[30], voorligt, betreding van de woning van de persoon, op wie de uitspraak betrekking heeft, mogelijk is[31]: artikel 40 Gw.[32] impliceert een grondwettelijke uitzondering op het principe van de onschendbaarheid van de woning, in de mate waarin de tenuitvoerlegging van een rechterlijke uitspraak zou impliceren dat het noodzakelijk is een woning te betreden[33].

16. Het komt ons voor dat de vatting door de politie van – in de in de randnummers 12-14 geschetste zin – gevaarlijke geesteszieken te bestempelen valt als een vrijheidsbeneming die op zich eerder bestuurlijk van aard is in de zin van artikel 14 Wet Politieambt[34]. Gelet op de gevaarsnotie[35] die centraal staat in het vattingsartikel 18 Wet Politieambt (zie randnummer 12), is de finaliteit van de betrokken vatting namelijk zeer duidelijk te linken met de in artikel 14 Wet Politieambt bedoelde handhaving van de openbare orde[36], die de openbare rust, veiligheid en gezondheid[37] dekt. Het

[29] Die vatting kan dan uitgevoerd worden door agenten van gerechtelijke politie (de arrestatie 'an sich' dient te gebeuren door een officier van gerechtelijke politie, hulpofficier van de procureur des Konings). Een en ander verleent evenwel de agenten van gerechtelijke politie geen huiszoekingsrecht. Zie ter zake: Omz. COL 11/2011 23 november 2011 van het College van procureurs-generaal bij de hoven van beroep – Vrijheidsbeneming en mogelijkheden tot het betreden van de private woning ter aanhouding van een verdachte, in verdenking gestelde of veroordeelde persoon – Standpunt van het College van procureurs-generaal, www.om-mp.be, 11-12.

[30] Die anders dan artikel 18 Wet Politieambt niet de eis lijkt te stellen van een (dreigend) ronddwalen.

[31] Zie ook het reeds in voetnoot 27 geciteerde artikel 8 van het decreet van 19-22 juli 1791 betreffende de organisatie van een gemeentelijke en correctionele politie.

[32] *J°* KB 21 juli 2013 tot vaststelling van het formulier van tenuitvoerlegging van de arresten, vonnissen, beschikkingen, rechterlijke bevelen of akten die dadelijke tenuitvoerlegging medebrengen, *BS* 21 juli 2013.

[33] Omz. COL 11/2011 23 november 2011 van het College van procureurs-generaal bij de hoven van beroep – Vrijheidsbeneming en mogelijkheden tot het betreden van de private woning ter aanhouding van een verdachte, in verdenking gestelde of veroordeelde persoon – Standpunt van het College van procureurs-generaal, www.om-mp.be, 4-5. Het komt ons voor dat, indien de woning van een derde in beeld is, enkel mits bijzondere machtiging van de procureur des Konings betreding van dat pand ter vatting van de persoon, bedoeld in de rechterlijke uitspraak, rechtsgeldig zal zijn (*cf.* ook: Omz. COL 11/2011 23 november 2011 van het College van procureurs-generaal bij de hoven van beroep – Vrijheidsbeneming en mogelijkheden tot het betreden van de private woning ter aanhouding van een verdachte, in verdenking gestelde of veroordeelde persoon – Standpunt van het College van procureurs-generaal, www.om-mp.be, 6-7).

[34] Zij valt derhalve (grotendeels) buiten het bereik van de hiervoor aangehaalde omzendbrief COL 11/2011 die in beginsel – dit is ook logisch – enkel ingaat op gerechtelijke arrestaties/aanhoudingen. Als de geesteszieke een misdrijf pleegt, zal zijn vatting in essentie (in eerste orde) gekwalificeerd worden als een gerechtelijke arrestatie/aanhouding en komt de COL 11/2011 – met zijn betredingsmogelijkheden – wél uitdrukkelijk in beeld.

[35] Waaromtrent DE RAEDT *et al*. terecht de vraag opwerpen in welke mate politiebeambten bij machte zijn een dergelijke toestand vast te stellen (E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het Politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 360).

[36] Zie over de noties 'bestuurlijke politie' en 'openbare orde' recent onder meer: E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het Politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 67-73; A. DUCHATELET (ed.), *Handboek openbare orde*, Brussel, Politeia, losbl., deel 1, hoofdstuk 1. Zie ook in de voorbereidende werken op de Wet Politieambt: *Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1637/1, 6: *"De bestuurlijke politie omvat het geheel van de functies die tot doel hebben toe te zien op de openbare rust, veiligheid en gezondheid, dus op de openbare orde, evenals op het herstel ervan indien nodig. Zij omvat meer bepaald het nemen van de regulerende maatregelen die onontbeerlijk zijn voor de bescherming van de maatschappelijke orde en die van aard zijn om de harmonieuse ontwikkeling van de*

eerste en tweede lid van dat artikel 14 Wet Politieambt bevatten overigens meerdere elementen van verbinding met de (voor zowel derden als voor de geesteszieke zelf – zie randnummer 12) beschermende opzet van artikel 18 Wet Politieambt[38]. Die bepalingen luiden als volgt: *"Bij het vervullen van hun opdrachten van bestuurlijke politie, zien de politiediensten toe op de handhaving van de openbare orde met inbegrip van de naleving van de politiewetten*[39] *en -verordeningen, de voorkoming van misdrijven en de bescherming van personen en goederen.*

Zij verlenen tevens bijstand aan eenieder die in gevaar verkeert". Het moge overigens duidelijk zijn dat het genoemde artikel 14 (het algemeen artikel over de bestuurlijke politie) net als artikel 15 Wet Politieambt *j°* artikel 8 Sv. (de algemene artikelen over de gerechtelijke politie – geesteszieken kunnen delictstypische gedragingen stellen; of dit hen toe te rekenen valt, is ons inziens niet direct iets waarover de politie dient te oordelen) in voorkomend geval ingeroepen kan worden om een politioneel optreden jegens geesteszieken te wettigen[40]. Een en ander valt overigens ons inziens – mits voldaan aan de betrokken voorwaarden – tevens in te roepen jegens de vrijwillig opgenomen geesteszieke, bedoeld in artikel 3 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke (zie randnummer 14). Men kan stellen dat de vatting, bedoeld in dit randnummer, een bijzondere vorm van vrijheidsbeneming is die apart geregeld is in artikel 18 Wet Politieambt. Om tot deze vrijheidsbeneming te kunnen

---

menselijke activiteiten te bevorderen, het toezicht houden op de naleving van de wetten en politieverordeningen, het voorkomen van misdrijven, ongevallen, rampen en ziekten, het verzekeren van de bescherming van personen en goederen en het verlenen van hulp aan ieder die in gevaar verkeert".

[37] Zie over deze noties: *Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1637/1, 15: *"De openbare orde omvat de klassieke trilogie bestaande uit de openbare rust, veiligheid en gezondheid. De openbare rust beoogt de afwezigheid van wanordelijkheden en onlusten in openbare plaatsen. De openbare veiligheid beoogt de afwezigheid van gevaarlijke toestanden voor personen en goederen en omvat o.m. de voorkoming van de criminaliteit en bijstand aan personen in gevaar. De openbare gezondheid beoogt de afwezigheid van ziekten door de handhaving van de hygiëne en door het vrijwaren van een kwalitatief leefmilieu"*. Met name in de omschrijving van de notie 'openbare veiligheid' kan ons inziens een link gelezen worden met de vattingsbepaling die artikel 18 Wet Politieambt is.

[38] Die link ligt volgens ons des te meer voor, nu artikel 14 Wet Politieambt – als het ware ter accentuering –in een apart lid (met name het tweede lid, los van het eerste lid dat ingaat op de notie 'openbare orde') de bijstand aan personen in gevaar tot de taken van bestuurlijke politie rekent. Deze opsplitsing maakt de voormelde lezing van artikel 18 Wet Politieambt (met name dat deze ook een preventief optreden faciliteert (zie randnummer 15)) des te plausibeler.

[39] Het komt ons overigens voor dat de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke minstens deels een dergelijke politiewet is. *Cf.* GILLARDIN die erop wijst dat de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke de wet van 18 juni 1850 op de behandeling van de krankzinnigen opgeheven heeft: het eerste doel van die wet was het verzekeren van de openbare orde (J. GILLARDIN, "Les droits de l'homme, fondements de la Loi du 26 juin 1990" in G. BENOIT, I. BRANDON en J. GILLARDIN (ed.), *Malades mentaux et incapables majeurs*, Brussel, Publications des Facultés universitaires Saint-Louis, 1994, (13) 13). Tegelijkertijd verwijst deze auteur ter zake naar nog oudere wetgeving: *"En effet, un Décret des 16-24 août 1790 disposait: 'il appartient aux corps municipaux d'obvier ou de remédier aux événements fâcheux qui pourraient être occasionnés par les insensés laissés en liberté, et par la divagation des animaux malfaisants ou féroces'"* (J. GILLARDIN, "Les droits de l'homme, fondements de la Loi du 26 juin 1990" in G. BENOIT, I. BRANDON en J. GILLARDIN (ed.), *Malades mentaux et incapables majeurs*, Brussel, Publications des Facultés universitaires Saint-Louis, 1994, (13) 18-19.

[40] Zie recent ook: G. MERCHIERS, "Het openbaar ministerie als 'EHBO-dienst' binnen de Wet op de geesteszieke" in K. DE PAUW (ed.), *De politie en geesteszieken. Inspirerende praktijken uit binnen- en buitenland*, Mechelen, Kluwer, 2016, (187) 191. MERCHIERS stelt het volgende: *"Indien de spoedeisende procedure wordt gevolgd kan in principe enkel worden gerekend op de 'goodwill' van betrokkene. Echter in nogal wat situaties is de crisis dermate dat dit gepaard gaat met fysiek en verbaal geweld. Bijgevolg staan de politiediensten in die omstandigheden bloot aan verwijten, of erger ook aan fysiek geweld. Om betrokkene over te brengen naar de psychiater wordt meestal beroep gedaan op ziekenvervoer. Het zijn in principe de verplegers die oordelen of een zekere mate van dwang moet worden gebruikt om betrokkene te onderwerpen aan een onderzoek. De agenten ter plaatse treden enkel op in ondersteuning van het verplegend personeel. De handelingen van betrokkene kunnen echter in vele gevallen gecatalogeerd worden als een misdrijf, die toelaten om in overleg met de parketmagistraat een vrijheidsberoving te bevelen voor een duur van maximum 24 uur. Op dat moment komen de agenten wel in een hoofdrol en vindt tijdens de periode van vrijheidsberoving een medisch onderzoek plaats".*

overgaan dient niet teruggevallen te worden op artikel 31 Wet Politieambt dat (onder meer) de gronden voor de bestuurlijke aanhouding in haar algemeenheid regelt[41]. Dit betekent niet dat artikel 31 Wet Politieambt niet door de politie aangewend zou kunnen worden jegens geesteszieken, meer bepaald wanneer de toepassingsvoorwaarden voor een bestuurlijke aanhouding in de zin van dat artikel voorliggen[42] [43]. Met name is artikel 31 Wet Politieambt nuttig als basis om op te treden jegens personen die enerzijds gedrag stellen, zoals bedoeld in dat artikel[44], maar anderzijds niet zomaar kwalificeerbaar zijn als geesteszieken: zoals verder in de randnummers 20 en 21 aangegeven, is de notie 'geesteszieke' namelijk nogal diffuus. Hierbij dient wel voor ogen gehouden te worden dat de bestuurlijke aanhouding in de zin van artikel 31 Wet Politieambt in essentie geassocieerd wordt met de openbare ruimte, terwijl – zoals we hoger beargumenteerden – artikel 18 Wet Politieambt ook, mits rechtsgeldig betreden, een optreden in een private ruimte toe kan laten. Volledigheidshalve merken we hier wel op dat in een arrest van 20 december 2005 het hof van beroep van GENT een bestuurlijke aanhouding in een private woning billijkte vanuit de insteek van

[41] *Cf.* ook het gegeven dat in het standaardwerk van DE RAEDT *et al.* over de Wet Politieambt een onderscheid gemaakt wordt tussen de opdrachten van de lokale en de federale politie in het algemeen (waaronder artikel 14 Wet Politieambt) en de specifieke opdrachten (waaronder artikel 18 Wet Politieambt) van die diensten (zie ter zake: E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 285-403).

[42] Artikel 31, eerste lid Wet Politieambt luidt als volgt: *"Bij het vervullen van hun opdrachten van bestuurlijke politie en onverminderd de bevoegdheden uitdrukkelijk toegekend bij wetten van bijzondere politie, kunnen de politieambtenaren in geval van volstrekte noodzaak overgaan tot de bestuurlijke aanhouding:*

1° van een persoon die hen hindert in het vervullen van hun opdracht het verkeer vrij te houden;

2° van een persoon die de openbare rust daadwerkelijk verstoort;

3° van een persoon, ten aanzien van wie er op grond van zijn gedragingen, van materiële aanwijzingen of van de omstandigheden, redelijke gronden zijn om te denken dat hij voorbereidingen treft om een misdrijf te plegen dat de openbare rust of de openbare veiligheid ernstig in gevaar brengt, met als doel hem te beletten een dergelijk misdrijf te plegen;

4° van een persoon die een misdrijf pleegt dat de openbare rust of de openbare veiligheid ernstig in gevaar brengt, teneinde dit misdrijf te doen ophouden".

[43] Zie ook: *Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1637/1, 54, waar met betrekking tot artikel 31 Wet Politieambt het volgende gesteld wordt: *"Deze bepalingen bekrachtigen voor een deel de traditionele opvatting van de rechtsleer en de rechtspraak volgens dewelke een politiedienst de vrijheid kan beperken van komen en gaan of van het bijeenkomen van personen die een strafbaar feit gaan plegen, die de openbare orde verstoren, die hun identiteit niet willen bekendmaken of die moeten worden beschermd tegen openbare agitatie of nog van dronkaards, krankzinnigen en zwakzinnigen of van om het even welke personen die de openbare rust kunnen verstoren"*. Zie ook in die zin: punt 6.3.9. van de omzendbrief van 2 februari 1993 met betrekking tot de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt (*BS* 20 maart 1993).

[44] Voor de bestuurlijke aanhouding eist artikel 31, eerste lid Wet Politieambt de vervulling van een opdracht van bestuurlijke politie, terwijl er een misdaad of een wanbedrijf nodig is opdat rechtsgeldig tot een gerechtelijke arrestatie overgegaan zou kunnen worden (art. 1-2 Wet 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis (*BS* 14 augustus 1990) (Voorlopige Hechteniswet 1990)). Men zal opwerpen dat de voormelde artikelen niet verwijzen naar artikel 18 Wet Politieambt of de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke alsdusdanig maar naar globale concepten als bestuurlijke en gerechtelijke politie. Welnu, het komt ons – zoals reeds aangegeven – voor dat met het politioneel toezicht op geesteszieken, eventueel in de vorm van de uitvoering van een opname bij hoogdringendheid, er sprake is van bestuurlijke politie. Wij verwijzen ter zake naar het reeds aangehaalde artikel 14, eerste lid Wet Politieambt; wanneer we terugkoppelen naar hetgeen we in de randnummers 12-14 schreven omtrent de invulling van artikel 18 Wet Politieambt (in het bijzonder de vereiste van gevaar voor zichzelf of voor anderen), dan lijkt het toezicht op de geesteszieken in deze of gene zin (bijvoorbeeld ook in de vorm van de bijstand bij de begeleiding van transporten van geesteszieken) ons inderdaad te vallen onder de grote koepel van de handhaving van de openbare orde in de bestuurlijke zin van het woord. Pleegt de geesteszieke een misdrijf (waarvoor hij eventueel later niet gestraft wordt wegens ontoerekeningsvatbaarheid), dan is sowieso gerechtelijke politie in beeld. Aan te stippen valt dat, indien sprake is van een gepleegd of te plegen misdrijf, de openbare orde ook via gerechtelijke weg aangepakt kan worden. Dit is dan met name het geval wanneer de focus ligt op de opheldering van het (te plegen) misdrijf en niet alsdusdanig op het opleggen of herstel van de orde. Uiteindelijk dient ook dit de openbare orde (zie ter zake *in extenso*: F. GOOSSENS, *Politiebevoegdheden en mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 20-32).

artikel 31, eerste lid, 3° Wet Politieambt[45]. Tot op heden blijkt het hier wel om uitzonderingsrechtspraak te gaan[46].

17. Het komt ons voor dat de hiervoor geschetste lezing van artikel 18 Wet Politieambt recht doet aan de in randnummer 9 samengevatte – in hoofde van de politie – problematiek van de januskop van de geesteszieke. Volgens ons is een en ander juridisch consistent, zodat recht gedaan wordt aan het in randnummer 8 kort geschetste legaliteitsbeginsel dat ook gerespecteerd moet worden in situaties van politioneel optreden, waarin het voorwerp van dat optreden tegelijkertijd gewelddadig en hulpbehoevend is. Het is evident dat een politioneel optreden in een of andere zin naast het wettelijkheidsprincipe de principes van proportionaliteit en subsidiariteit[47] dient te respecteren. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat, wanneer de in artikel 18 Wet Politieambt geëxpliciteerde voorwaarden voorliggen, vatting van de geesteszieke als het ware verplicht is: een en ander is namelijk niet als een eventualiteit in de betrokken bepaling ingeschreven.

18. We dienen volledigheidshalve nog op te merken dat in hetgeen we in de vorige randnummers schreven met betrekking tot de betredingsbevoegdheid van de politie, geredeneerd werd vanuit een preventief-legalistische invalshoek. Dit duidt op een politioneel handelen conform de wettelijke bepalingen die de gronden en modaliteiten van het betreden van een woning regelen: een dergelijk handelen sluit het misdrijf van woonstschennis (art. 148 Sw.) uit. Het blijft natuurlijk wel zo dat, indien de constitutieve bestanddelen van het misdrijf van woonstschennis voorliggen, het betrokken politionele handelen alsnog gerechtvaardigd kan zijn, met name wanneer noodtoestand voorligt. Wanneer we overwegen dat de notie 'geesteszieke' duidt op een – hetzij voor zichzelf, hetzij voor anderen – gevaarlijk persoon (*cf. supra* – randnummers 12-13), dan kan men zich voorstellen dat bijvoorbeeld de betreding van een woning van een derde zonder diens toestemming, op zich kwalificeerbaar als woonstschennis, op grond van de figuur van de noodtoestand[48] *post factum*[49] gebillijkt kan worden vanuit de door de politie ervaren noodzaak deze derde te beschermen tegen de geesteszieke die zijn woonst binnenliep. Men zou ook kunnen overwegen dat een geesteszieke in de zin van artikel 18 Wet Politieambt en de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke een persoon is die in groot gevaar verkeert én aan wie derhalve hulp verleend moet worden, bij gebreke waarvan het

[45] Gent 20 december 2005, *T.Strafr*. 2006, 142-143.

[46] In de huidige stand van het recht zijn het takenpakket op het vlak van bestuurlijke politie en een aanhouding in een private woonst moeilijk te verzoenen, wat met zich meebrengt dat het juridisch aangewezen is een aanhouding in een private woonst gerechtelijk te kaderen (zie: F. GOOSSENS, H. BERKMOES, F. HUTSEBAUT, A. DUCHATELET en A. LINERS, "Opgelet: werken! De Wet op het politieambt als eeuwige werf", *Vigiles* 2013/5-2014/1-2 (themanummer: F. GOOSSENS, H. BERKMOES, F. HUTSEBAUT, A. DUCHATELET en A. LINERS (ed.), "Bij een jubileum. Essays naar aanleiding van 20 jaar Wet op het politieambt" – "À l'occasion d'un jubilé. Essais après 20 ans de Loi sur la fonction de police"), (127) 141; J. GUNST m.m.v. F. GOOSSENS, *De officier van bestuurlijke politie. Opdrachten en bevoegdheden*, Brussel, Politeia, 2013, 249-250, noot 108). In geval de politie, rechtsgeldig binnengetreden, geconfronteerd wordt bijvoorbeeld met geweldpleging, smaad of weerspannigheid, zal overigens een misdrijf voorliggen en kan in voorkomend geval wel degelijk tot een gerechtelijke aanhouding overgegaan worden. Tegen de hiervoor geschetste achtergrond wordt het bedoelde arrest ook door de federale politie bekritiseerd. Volledigheidshalve merken we wel op dat de voorbereidende werken op de Wet Politieambt de deur op een kier zetten voor bestuurlijk optreden in een private woning, met name waar met betrekking tot artikel 31 Wet Politieambt gesteld wordt: *"Dat begrip* (openbare veiligheid – GF) *behelst iedere vorm van bedreiging tegen personen op de openbare weg dan wel in voor het publiek toegankelijke plaatsen, alsmede in specifieke gevallen waarbij een met een dreigend gevaar geconfronteerde persoon om hulp verzoekt"* (*Parl.St.* Kamer BZ 1991-92, nr. 409/4, 20).

[47] Zie punt 3, vijfde en zesde lid Deontologische Code.

[48] Er is sprake van noodtoestand, wanneer de strafwet overtreden wordt ter vrijwaring van een rechtsgoed dat 'hoger' is dan de door de overtreden strafbepaling beschermde waarde (C. VAN DEN WYNGAERT m.m.v. B. DE SMET en S. VANDROMME, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2014, 242).

[49] In die zin dat in dit geval – in tegenstelling tot de situatie waarin de betredingsregelingen gerespecteerd zijn – wel de constitutieve bestanddelen voorliggen van het misdrijf 'woonstschennis'.

misdrijf van schuldig verzuim (art. 422bis, 422ter en 422quater Sw.) in beeld komt, althans indien de constitutieve bestanddelen ter zake voorliggen[50]. Volgens ons kan verdedigd worden dat het vermijden van een strafrechtelijke vervolging en/of veroordeling hoofdens schuldig verzuim – door betreding van een woning waarin een geesteszieke in de hier bedoelde zin zich bevindt, buiten de toepassingsvoorwaarden bepaald in de wetgeving – een hoger rechtsgoed is dan de onschendbaarheid van de woonst. Ook vanuit deze insteek zou derhalve de noodtoestand[51] ingeroepen kunnen worden om betreding van een woning, ook buiten de wettelijke regelingen van het betreden, te rechtvaardigen. Overigens gelden de voormelde bepalingen inzake schuldig verzuim volgens ons ook in de situatie dat de politie rechtsgeldig een woonst betreden heeft en daar geconfronteerd wordt met een geesteszieke in de zin van artikel 18 Wet Politieambt, die evenwel niet zinnens is te gaan dwalen.

19. In de lijn van de hiervoor geschetste interpretatie van het taakstellende artikel 18 Wet Politieambt kan ons inziens ook gerede voorgehouden worden dat het voormelde artikel in zijn tweede lid (waar het spreekt over personen, ontvlucht uit een psychiatrische dienst) ook de situatie dekt dat een instelling de politie oproept om te helpen vermijden dat een conform de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke opgesloten persoon de instelling verlaat. Zoals betoogd, draagt artikel 18 Wet Politieambt namelijk volgens ons een preventief aspect in zich (in de zin van: als men verhindert dat een conform de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke opgesloten persoon de instelling verlaat, verhindert men *ipso facto* dat hij ronddwaalt). Het komt ons voor dat enige andere lezing zou leiden tot de absurde situatie dat de politie, wanneer zij door een instelling opgeroepen zou worden die geconfronteerd wordt met een conform de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke opgesloten persoon die mordicus de instelling wil verlaten en de instelling er niet in slaagt die te beheersen, eerst zou moeten dulden dat de betrokkene een paar meter de instelling verlaat, alvorens ze een beroep zou kunnen doen op artikel 18 Wet Politieambt. Dit kan toch niet de bedoeling van de wetgever geweest zijn. Uit hetgeen we in randnummer 15 schreven komt overigens naar voor dat noch de letter noch de geest van artikel 18 Wet Politieambt zou wijzen op een dergelijke bedoeling. Het spreekt voor zich dat de realisatie van de taak, bedoeld in artikel 18 Wet Politieambt, in de situatie zoals in dit randnummer beschreven, in de praktijk zal teruggaan op een hulpoproep vanuit de instelling[52]: het is namelijk evident dat de politie – die rechtsgeldig de psychiatrische dienst betreden moet zijn, opdat ze er op juridisch correcte wijze haar wettelijke opdrachten zou kunnen vervullen (zie ook randnummers 15 en 16) – niet over een als het ware patrouilleringsrecht in de betrokken instellingen beschikt.

3.1.3. De voorwaarden voor politioneel optreden jegens geesteszieken volgens artikel 18 Wet Politieambt j° Wet Bescherming Persoon Geesteszieke: de aanwezigheid van een geesteszieke 'as such'

20. We focussen thans terug op de situatie van een politioneel optreden *extra muros*, derhalve buiten de instelling. Opdat de politie hier conform artikel 18 Wet Politieambt zou kunnen optreden, volstaat het niet dat de in de randnummers 12-14 geschetste gevaarnotie voorligt[53]: men moet ook

[50] Zie ook: A. HACHEZ, "Le rôle du parquet" in G. BENOIT, I. BRANDON en J. GILLARDIN (ed.), *Malades mentaux et incapables majeurs*, Brussel, Publications des Facultés universitaires Saint-Louis, 1994, (139) 142: *"S'agissant de la vie d'un homme, il nous semble qu'une passivité non éclairée pourrait être considérée comme un refus d'assistance"*.

[51] Of een wettelijk voorschrift (art. 70 Sw.): de artikelen 422bis, 422ter en 422quater Sw. zijn namelijk wettelijke bepalingen die – binnen de aldaar geschetste contouren – een hulpverleningsplicht voorschrijven.

[52] Aan te stippen valt dat de slaapkamer in een ziekenhuis niet de bescherming geniet van artikel 15 Gw. (G. SMAERS, "Woonstschennis door openbare ambtenaren" in X. (ed.), *Strafrecht en strafvordering. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Kluwer, losbl., (1) 5 (geactualiseerd door C. IDOMON)).

[53] *Cf.* Cass. 25 maart 2003, AR P020658N, waarin geoordeeld werd dat het feit dat een persoon zich bevindt in een toestand, zoals bedoeld in artikel 2 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, niet noodzakelijk betekent dat de betrokkene zich in een staat van krankzinnigheid bevindt.

te maken hebben met een geesteszieke 'as such' (die men het ronddwalen dient te beletten – zie randnummer 15), zoals bedoeld in het voormelde artikel en dus ook in de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke (zie de in randnummer 13 aangehaalde band tussen deze normen). Ook bij een handelen *intra muros* (in een psychiatrische dienst) moet men te maken hebben met een geesteszieke, opdat de politie conform artikel 18 Wet Politieambt zou kunnen optreden: bij een dergelijk politioneel optreden weet men evenwel *ipso facto* dat men met een geesteszieke te maken heeft. Voor het politioneel optreden *extra muros* daarentegen is de invulling van de notie 'geesteszieke' van fundamenteel belang en verdient deze kwestie bijzondere aandacht. Ter zake is het op bepaalde punten vage artikel 2, tweede lid Wet Bescherming Persoon Geesteszieke[54] van belang dat bepaalt dat de onaangepastheid aan de zedelijke, maatschappelijke, religieuze, politieke of andere waarden op zichzelf niet als een geestesziekte beschouwd mag worden[55]. Voor het overige geeft de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke geen definitie van het begrip 'geesteszieke' en ligt evenmin een objectief criterium voor op basis waarvan gesteld kan worden dat iemand geesteszieke is; een en ander leidde dan ook tot heel wat casuïstiek[56]. Op grond van de voorbereidende werken inzake de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke stelt ROTTHIER dat deze wet – en bij doortrekking artikel 18 Wet Politieambt – slaat op een ernstige vorm van geesteszieke, criterium dat in de praktijk moeilijk hanteerbaar is[57]. Toxicomanen en alcoholici[58] zijn niet alsdusdanig te assimileren met geesteszieken in de zin van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke[59]; hetzelfde geldt voor een

[54] Zie over de vaagheid van het begrip 'geesteszieke' in de context van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke: H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2016, 274-380 (in het bijzonder de pagina's 276-278).

[55] Zie ook: Vred. Tienen 14 mei 1998, *T.Gez*. 1999-00, 363.

[56] K. ROTTHIER m.m.v. M. SERVAES, *Gedwongen opname van de geesteszieke*, Brugge, die Keure, 2012, 8. Zie voor een rechtspraakoverzicht inzake de toepassingsvoorwaarden van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke: G. BENOIT, "Chronique de jurisprudence (inédits)" in G. BENOIT, I. BRANDON en J. GILLARDIN (ed.), *Malades mentaux et incapables majeurs*, Brussel, Publications des Facultés universitaires Saint-Louis, 1994, (503) 503-505 (zie voor een recente toepassing ook: Rb. West-Vlaanderen (afd. Brugge) 25 februari 2016, *TGR* 2016, 202-207). Interessant, naar de zaak-JACOB toe (zie randnummer 1, is het overzicht, waar het stelt: *"Apparemment, bon nombre de décisions font référence au facteur d'agressivité qui, cumulé avec d'autres troubles psychiques, semble justifier bon nombre de mises en observation* (verwijzing naar Rb. Brussel 20 november 1991, veertiende kamer, AR 16.15 – GF). *Ces autres symptômes retenus cumulativement sont essentiellement: l'impossibilité de se maîtriser, les psychoses, hallucinations et délires"*.

[57] K. ROTTHIER m.m.v. M. SERVAES, *Gedwongen opname van de geesteszieke*, Brugge, die Keure, 2012, 9. Over de vaagheid van de begrippen 'geesteszieke' en 'gevaar' uit artikel 2 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, zie: R. HEPS, "De gedwongen opname van geesteszieken: inzichten vanuit de praktijk", *Ad Rem* 2012, afl. 3, (9) 9-10.

[58] Zie in die zin: Cass. 22 oktober 1998, *Arr.Cass*. 1998, 989, *Pas*. 1998, I, 1056, *RW* 1998-99, 1382, noot F. SWENNEN en *JLMB* 1998, 709. Zie ook: Vred. Leuven 26 februari 2014, *T.Vred*. 2016, 362-364, noot J. HANTSON ("Alcohol- en medicatieverslaving vastgesteld door huisarts: bewijs van geestesziekte als grond voor gedwongen opname"), gevolgd door kritische noot ter zake van B. JANSSENS. Het komt ons voor dat, indien de politie een beschikking dient uit te voeren houdende de gedwongen opname van bijvoorbeeld een alcoholicus die achteraf niet geesteszieke blijkt te zijn, met betrekking tot een eventuele tenlastelegging van wederrechtelijke vrijheidsbeneming (art. 147 Sw.) de schulduitsluitingsgrond van de onoverwinnelijke dwaling aangevoerd kan worden: de vaagheid van het begrip 'geesteszieke' lijkt ons dat te faciliteren (*cf.* C. VAN DEN WYNGAERT m.m.v. B. DE SMET en S. VANDROMME, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 2014, 260-261). Onder meer vanuit de insteek van de eventualiteit van het misdrijf van schuldig verzuim (zie hoger randnummer 18) lijkt het ons aangewezen dat in geval van twijfel over het al dan niet geesteszieke zijn van bijvoorbeeld een alcoholicus de politie het parket contacteert met de vraag te handelen conform de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, als de gevaarsnotie, bedoeld in die wet en in de artikelen 422bis, 422ter en 422quater Sw. lijkt voor te liggen (zie ook het door HACHEZ geformuleerde *caveat* – zie voetnoot 50).

[59] A. HACHEZ, "Le rôle du parquet" in G. BENOIT, I. BRANDON en J. GILLARDIN (ed.), *Malades mentaux et incapables majeurs*, Brussel, Publications des Facultés universitaires Saint-Louis, 1994, (139) 140-141. Verwijzend naar SWENNEN, geeft NYS aan enerzijds dat middelengebruik wel een geestesziekte kan zijn als de oorzaken of de gevolgen ervan psychiatrische stoornissen uitmaken, met uitsluiting van stoornissen in het gebruik van het middel, en anderzijds dat alcoholgebruik een ziekte is voorzover aan de essentiële kenmerken

'eenvoudige seniliteit'[60]. Ook somatische ziekten, inclusief seksueel overdraagbare ziekten of besmettelijke ziekten kunnen alsdusdanig niet leiden tot een gedwongen opname in de zin van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke[61]. SWENNEN lijkt tot de conclusie te komen dat de term 'geesteszieke' in de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke niet naar de medische betekenis ervan verwijst: het gaat om een juridisch begrip, waarvan de wetgever en de rechter de inhoud kunnen bepalen[62]. Hij voegt eraan toe dat een geestesziekte maar aanleiding kan geven tot een vrijheidsberoving in de mate dat de betrokkene wegens zijn geestesziekte niet in staat is zijn gedragspatroon te bepalen en dat de beoordeling van dat gedragspatroon geen medische beoordeling is maar een rechterlijke[63]. Dit is van fundamenteel belang voor de problematiek, voorwerp van het voorliggende rapport. Een en ander houdt volgens ons namelijk in (althans: het voormelde lijkt zo gelezen te kunnen worden) dat er niet op voorhand medisch vastgesteld moet zijn dat een persoon geestesziek is, alvorens een politiebeambte *extra muros* kan optreden tegen die persoon die zijn gedragspatroon niet kan bepalen én gevaarlijk is voor zichzelf of derden (zie randnummer 12) en de machinerie van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, in het bijzonder de procedure bij dringendheid (zie artikel 9 van die wet), kan entameren[64] [65]. Aan te stippen valt dat

---

van een geestesziekte voldaan is (H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtverzameling*, Brussel, Story-Scientia, 2005, 307 met verwijzing naar: F. SWENNEN, *Geestesgestoorden in het burgerlijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 61 en F. SWENNEN, "Kan alcoholisme een geestesziekte zijn die tot dwangopname leidt?" (noot onder Cass. 22 oktober 1998), *RW* 1998-99, 1388 – zie ook de door NYS aldaar aangehaalde rechtspraak, met name (naast het reeds aangehaalde cassatiearrest): Vred. Jumet 13 april 1999, *Act.dr.* 2000, 519, noot P. MOREAU en *TBBR* 2000, 463; Vred. Jumet 9 mei 2000, *Act.dr*. 2000, 511, noot P. MOREAU, *RRD* 2000, 334 en *TBBR* 2000, 462; Rb. Brugge 10 september 1999, *TWVR* 1999, 62. Zie ook: H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2016, 277-278 waar hij aangeeft dat recent wetenschappelijk onderzoek op consistente wijze de hypothese onderbouwt dat verslaving een ernstige, chronische, medisch-psychiatrische aandoening is (verwijzing naar: G. DOM en F. DE GROOT, "Verslaving en gedwongen opname" in G. BENOIT *et al.*, (ed.), *De bescherming van de persoon van de geesteszieke – Ethische, medische en juridische perspectieven*, Brugge, die Keure, 2010, 209), maar tegelijkertijd herhaalt dat de rechtspraak ter zake verdeeld is *("Een meerderheid van de rechtspraak weerhoudt een verslaving op zich niet als een geestesziekte maar past de wet wel toe als de verslaving gepaard gaat met een symptoom van een geestesziekte"* (met verwijzing naar: Vred. Zomergem 18 april 2012, *RW* 2012-13, 1318; Vred. Leuven 26 februari 2014, *T.Gez*. 2014; 362-363, noot M. CEUPPENS).

[60] H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtverzameling*, Brussel, Story-Scientia, 2005, 305 met verwijzing naar: *Parl.St.* Senaat 1989-90, nr. 733/2, 12. Verwijzend naar SWENNEN, stelt NYS verder wel dat seniele dementie wel in aanmerking komt als geestesziekte als zij psycho-pathologische functionele stoornissen in onder meer het denkvermogen, het geheugen en de realiteitsperceptie tot gevolg heeft (H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtverzameling*, Brussel, Story-Scientia, 2005, 308 met verwijzing naar: F. SWENNEN, *Geestesgestoorden in het burgerlijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 64). Zie over de kwestie recent ook: J. HANTSON en C. LEMMENS, "Is een hoogbejaarde dementerende een gevaarlijk geesteszieke in de zin van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke?", *T.Gez*. 2014, 55-58.

[61] *Hand*. Senaat 1989-90, 14 februari 1990, 1555-1556, zoals aangehaald in: H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtverzameling*, Brussel, Story-Scientia, 2005, 306-307.

[62] F. SWENNEN, *Geestesgestoorden in het burgerlijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2000, 50, zoals aangehaald in: H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtverzameling*, Brussel, Story-Scientia, 2005, 305. De voormelde stelling is opgehangen aan de kwestie dat de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke een vrijheidsbeneming verbindt – uiteraard onder de voorwaarden, bepaald in die wet – aan het geestesziek zijn.

[63] Zie ter zake: H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtverzameling*, Brussel, Story-Scientia, 2005, 306.

[64] In de spoedprocedure staat de procureur des Konings centraal die hetzij ambtshalve optreedt na het schriftelijk advies van een door hem aangewezen geneesheer, hetzij op schriftelijk verzoek van een belanghebbende, vergezeld van het verslag, bedoeld in artikel 5 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke. BOTTAMEDI *et al*. geven aan dat de notie 'belanghebbende' niet slaat op de politie (C. BOTTAMEDI, F. MOREELS en C. ROMBOUX, *Interventiezakboekje 2016*, Mechelen, Kluwer, 2015, 241). Dit neemt niet weg dat door haar meldingen aan de procureur des Konings de politie in het gebeuren van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieken wel degelijk een belangrijke, instigerende rol speelt (zie ook BOTTAMEDI *et al*. die pleiten voor de redactie van een afzonderlijk proces-verbaal met een maximum aan informatie over de zieke, zijn verleden,

wanneer medisch zou moeten vastliggen dat een persoon geestesziek is, de mogelijkheid tot politioneel optreden jegens die persoon op basis van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke vrijwel (enkel bij een gekende geesteszieke of bij een optreden jegens een geesteszieke die de instelling ontvlucht is (en van wie men dus weet dat hij als geesteszieke gekwalificeerd wordt) (zie art. 18, tweede lid Wet Politieambt) zouden de zaken anders liggen) tot nul herleid zou worden. Wanneer het al dan niet geestesziek zijn geen medische maar een juridische beslissing is, is het volgens ons in rechte correct, wanneer de politie, geconfronteerd met een persoon die zijn gedrag niet kan bepalen én een gevaar voor zichzelf of derden inhoudt, enerzijds handelt conform artikel 18 Wet Politieambt en anderzijds de procureur des Konings contacteert[66] die dan kan handelen conform de spoedprocedure van artikel 9 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke[67] en kan beslissen dat de geesteszieke ter observatie opgenomen zal worden in de psychiatrische dienst die hij aanwijst. Bij een politionele melding zal de procureur deze ambtshalve beslissing maar kunnen nemen na het schriftelijk advies van een door hem aangewezen geneesheer, dat het spoedeisend karakter van een en ander moet aantonen[68]: in de praktijk – zo wordt gesteld – gebeurt het betrokken medisch onderzoek (in het geval de politie al een dokter (van wacht) ontboden had veelal door die dokter[69]) blijkbaar vaak terwijl de geesteszieke in de handen van de politie is (bijvoorbeeld in het

---

zijn omgeving, ... voor de procureur des Konings *"in het kader van de dringende procedure (...). Deze zal gerechtvaardigd moeten worden (absolute noodzaak)"* (C. BOTTAMEDI, F. MOREELS en C. ROMBOUX, *Interventiezakboekje 2016*, Mechelen, Kluwer, 2015, 244).

[65] Zie voor toelichting bij de notie 'dringendheid' de nota van Leen VANHELMONT d.d. 4 maart 2013 aan mevrouw REYNDERS, toenmalig vast lid van het Vast Comité P naar aanleiding van het kantschrift van 25 februari 2013 met verzoek tot overmaking van een juridische documentatiebundel omtrent de procedure van de gedwongen opname, o.m. de parlementaire werkzaamheden en eventuele rechtspraak inzake 'de dringende procedure' (Dossier 2013/23325 – stuknummer 2013/27358), 2.

[66] Volgens fiche 11C van de blijkbaar reeds toegepaste ontwerpversie van de nieuwe dwingende richtlijn MFO 1 betreffende het handhaven van de openbare orde en veiligheid in hoven en rechtbanken, in penitentiaire instellingen en betreffende het overbrengen van gedetineerden (*cf. infra* randnummer 54) moet die contactname gebeuren door een officier van gerechtelijke politie, hulpofficier van de procureur des Konings.

[67] Aan te stippen valt dat NYS de stellingen van SWENNEN als volgt vertolkt: *"Ik begrijp het voorgaande zo dat de beantwoording van de vraag of een geesteszieke aanwezig is, medisch dient te gebeuren terwijl het aan de rechter toekomt om na te gaan of de diagnose van een geesteszieke objectief en volgens de regels van de wetenschap werd gesteld"* (H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtverzameling*, Brussel, Story-Scientia, 2005, 306). Het komt ons voor dat deze interpretatie correct is, voor zoverre een en ander zich niet richt op hetgeen bepaald is in artikel 9 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke dat de uitzonderingsbepalingen inschrijft voor de situaties van dringendheid, waar het in het voorliggende dossier veelal zal over gaan: voor die situaties lijkt het ons enkel werkzaam dat de stelling gehanteerd wordt dat de term 'geesteszieke' een juridisch begrip is, te duiden in de door SWENNEN gestelde zin (*cf. supra*). Door het woord 'rechter' te gebruiken en door de verwijzing naar artikel 5, § 2 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke (zie: H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtverzameling*, Brussel, Story-Scientia, 2005, 306) komt het ons overigens voor dat NYS zich inderdaad richt op de reguliere procedure, voorgeschreven in de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke. Het is volgens ons bovendien enkel in de context van deze laatste procedure mogelijk de door NYS geschetste afweging te maken en bijvoorbeeld in te schatten of de betrokkene een verstandelijk gehandicapte dan wel een geesteszieke in de zin van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke is (volgens sommigen kan die wet niet van toepassing zijn op verstandelijk gehandicapten, volgens anderen is dat wel mogelijk (zie ter zake: H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2016, 277 en de aldaar aangehaalde rechtsleer en rechtspraak)), of de geestesziekte de ernst heeft die vereist is om de voormelde wet toepasbaar te maken enzovoort. In de context van de reguliere procedure heeft men namelijk de 'luxe' van het 'beraad'; de procureur des Konings en bij doortrekking de politie heeft die 'luxe' niet of in alle geval veel minder, wanneer ze bij dringendheid optreden.

[68] Zie artikel 9, tweede en derde lid Wet Bescherming Persoon Geesteszieke.

[69] Dat het bedoelde onderzoek gebeurt door een gewone geneesheer is conform de voorbereidende werken op de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke (zie: Ontwerp van wet betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke, *Parl.St*. Senaat 1989-1990, nr. 733-2, 65).

politiekantoor), waarna de procureur des Konings tot spoedobservatie op afstand zou beslissen na telefonisch overleg[70] [71].

21. We dienen thans even een parenthese te maken, in terugkoppeling naar de ampleur van hetgeen in het dossier nr. 23325/2013 bevraagd werd (zie randnummer 1 en voetnoot 2). Daarin werd niet alleen gepolst naar de omgang van de politie met geesteszieken, zoals bedoeld in het voorliggende verslag, maar ook – breder – naar de omgang met personen die gekenmerkt zijn door een psychische en/of motorische problematiek; achterliggende idee was het veronderstelde problematische karakter van de tussenkomsten van politiediensten jegens personen, waarmee de interactie sterk verstoord is omwille van een psychiatrische problematiek, een andere bijzondere medische problematiek of omwille van het onder invloed zijn van drugs of alcohol. In die context is het van belang op te merken dat de notie 'toestand' in artikel 2, eerste lid Wet Bescherming Persoon Geesteszieke blijkbaar doelt op de mentale toestand van een geesteszieke en niet op diens fysieke toestand, waarbij bijvoorbeeld gedacht kan worden aan verregaande vormen van zelfverwaarlozing en onhygiënisch gedrag[72]. Een en ander betekent bijvoorbeeld dat jegens een landloper – behoudens het geval het een geesteszieke landloper betreft – geen toepassing gemaakt kan worden van artikel 18 Wet Politieambt dan wel van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, wanneer de betrokkene zich niet verzorgt. Mogelijk kan ter zake echter toch opgetreden worden op basis van bijvoorbeeld artikel 14 Wet Politieambt, uiteraard (we maken hier abstractie van de situatie dat de betrokkene de openbare orde verstoort[73]) mits sprake is van een persoon die in gevaar verkeert (zie artikel 14 Wet Politieambt randnummer 16), ook al vraagt die persoon niet expliciet om hulp[74]. Niet optreden brengt in hoofde van de betrokken politiebeambte potentieel ook het misdrijf van schuldig verzuim in beeld, strafbaar gesteld in artikel 422bis-422ter Sw.[75]. Het komt ons voor dat hetzelfde in het algemeen geldt, wanneer de politie haar taak jegens geesteszieken, zoals in deze studie geschetst, niet of niet naar behoren vervult. Identieke beschouwingen kunnen geformuleerd worden

[70] Zie in die zin bijvoorbeeld: J. NOLF, "Jonathan Jacob: van huisdokter naar psychiater in een mislukte collocatie", *Knack* 25 augustus 2014; J. VANDENBERGHE *et al*., "De dwangbuis van de gedwongen opname", *De Standaard* 14 maart 2014, 37. VANDENBERGHE *et al.* stellen ter zake: *"Bij die procedure* (de spoedprocedure – GF) *moet een psychiatrisch verslag onmiddellijk worden opgemaakt door de eerst beschikbare arts, ongeacht zijn specialiteit of expertise en vaak in moeilijke omstandigheden. Aan de hand van dat verslag kan de procureur beslissen tot een onmiddellijke gedwongen opname in een gesloten dienst van een erkend psychiatrisch ziekenhuis. Op de ene plek vordert men steeds een huisarts voor de evaluatie, terwijl op andere plaatsen patiënten naar een spoedgevallendienst met psychiatrische permanentie worden gebracht. Soms stelt een arts het verslag op tijdens een kort bezoek aan de patiënt op het politiebureau. Daardoor zijn er grote regionale verschillen in hoe een dringende procedure geëvalueerd wordt"* (J. VANDENBERGHE *et al., "De dwangbuis van de gedwongen opname"*, *De Standaard* 14 maart 2014, 37). *Cf.* ook fiche 11C van de blijkbaar reeds toegepaste ontwerpversie van de nieuwe dwingende richtlijn MFO 1 betreffende het handhaven van de openbare orde en veiligheid in hoven en rechtbanken, in penitentiaire instellingen en betreffende het overbrengen van gedetineerden (*cf. infra* randnummer 54): *"De politiedienst verzamelt alle mogelijke informatie in het perspectief van het opstarten van de procedure, in het bijzonder betreffende het aspect 'hoogdringendheid'"*.

[71] Aan te stippen valt dat vanuit de insteek van het in randnummer 32 te bespreken Straatsburgse arrest SHCHIBORSHCH en KUZMINA versus RUSLAND van 16 januari 2014 deze praktijk bekritiseerd zou kunnen worden: in de beslissing tot schending van artikel 2 EVRM in dat arrest was één van de in overweging genomen elementen namelijk het feit dat de interventie jegens de betrokken geesteszieke niet psychiatrisch begeleid werd.

[72] Zie in die zin: H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtverzameling*, Brussel, Story-Scientia, 2005, 309 met verwijzing naar: *Hand*. Senaat 14 februari 1990, 1550.

[73] Of een misdrijf pleegt, in welk geval jegens hem opgetreden kan worden op basis van artikel 15 Wet Politieambt *j°* artikel 8 Sv.

[74] E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het Politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 307.

[75] Voor de constitutieve bestanddelen van dat misdrijf, zie onder meer: A. DE NAUW, *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, Mechelen, Kluwer, 2010, 230-236; J. DU JARDIN, "Schuldig verzuim" in X. (ed.), *Strafrecht en strafvordering. Commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Kluwer, losbl., 1-34. Zie ook het verslag nr. 83895/2012 d.d. 18 oktober 2012 in dossier nr. 110504/2011.

inzake de politionele omgang met bijvoorbeeld drugsverslaafden die *an sich* niet gelijk te stellen zijn met geesteszieken (zie randnummer 20).

3.1.4. Minderjarigen en de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke

22. Het is hier niet de plaats om de spoedprocedure – uitdrukkelijk in beeld bij de zaak-JACOB, katalysator voor het dossier nr. 23325/2013 – uit de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke en bij doortrekking de integrale voormelde wet *in extenso* toe te lichten: een dwarsdoorsnede ter zake werd reeds eerder uitgeschreven in dit dossier nr. 2013/23325[76]. In wat volgt, bespreken we ter zake enkel hetgeen relevant is voor de probleemstelling, voorwerp van deze studie (zie randnummers 6-10), waarbij artikel 18 Wet Politieambt en de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke nauw verbonden zijn: deze verwevenheid werd reeds hoger geschetst (zie randnummer 13); ze komt ook tot uiting door het feit dat artikel 18 Wet Politieambt uitdrukkelijk voorziet in communicatie tussen de politie en de procureur des Konings, spilfiguur in de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke. Het is in alle geval van belang op te merken dat ook jegens minderjarigen een beschermingsmaatregel getroffen kan worden op grond van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke. Dit staat met zoveel woorden in artikel 43 Jeugdbeschermingswet[77] dat bepaalt: *"Ten aanzien van de in artikel 36, 4°, bedoelde personen past de rechter of de jeugdrechtbank de bepalingen van deze wet toe onverminderd de toepassing van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke.*

In geval van toepassing van de voornoemde wet van 26 juni 1990 op de personen die oorspronkelijk voor de jeugdrechtbank waren verwezen op grond van artikel 36, 4°, wordt de beslissing van de geneesheer-diensthoofd om de maatregel op te heffen, die overeenkomstig artikel 12, 3°, of 19 van de wet van 26 juni 1990 genomen is, slechts uitgevoerd na een termijn van vijf werkdagen te rekenen van de dag waarop de jeugdrechtbank hiervan is geïnformeerd. Binnen deze termijn, en zonder deze te kunnen verlengen, spreekt de rechtbank zich uit over elke andere maatregel bedoeld in artikel 37, die zij nuttig acht". Het hiervoor bedoelde artikel 36, 4° Jeugdbeschermingswet verwijst naar jongeren die een als misdrijf omschreven feit gepleegd hebben vóór de leeftijd van 18 jaar. Een en ander betekent dat hetgeen we in de vorige randnummers schreven en in de volgende randnummers zullen schrijven ook relevant is naar de omgang van de politie met minderjarigen toe.

3.1.5. De parketbeslissing tot opname bij hoogdringendheid en de gevolgen voor de psychiatrische instelling van opname

23. Te vermelden valt dat in de hypothese van artikel 18, eerste lid Wet Politieambt[78] – kernbepaling, hoger besproken, voor het politioneel optreden inzake geesteszieken – de politie niet alleen moet beletten dat de – op de geschetste manier (zie randnummers 12-13) – gevaarlijke geesteszieke ronddwaalt en hem moet vatten: hij moet ook onmiddellijk de procureur des Konings inlichten[79]. Die

[76] Zie de nota van Leen VANHELMONT d.d. 4 maart 2013 aan mevrouw REYNDERS, toenmalig vast lid van het Vast Comité P naar aanleiding van het kantschrift van 25 februari 2013 met verzoek tot overmaking van een juridische documentatiebundel omtrent de procedure van de gedwongen opname, o.m. de parlementaire werkzaamheden en eventuele rechtspraak inzake 'de dringende procedure' (Dossier 2013/23325 – stuknummer 2013/27358), 12p. Zie voor een recent overzicht van de procedure van de gedwongen opname van een geesteszieke ook: *T.Vred*. 2013, 358-371.

[77] Voluit: Wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, *BS* 15 april 1965.

[78] Het moge duidelijk zijn dat de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke ook buiten de context van artikel 18 Wet Politieambt toegepast kan worden, indien de voorwaarden ter zake voorliggen.

[79] In het geval van artikel 18, tweede lid Wet Politieambt dienen de gevatte geesteszieken door de politie ter beschikking gehouden te worden van *"de bevoegde overheden".* Noch de Wet Politieambt noch de voorbereidende werken ter zake geven aan wat met deze laatste notie precies bedoeld wordt. Het komt ons voor dat gelet op diens centrale plaats enerzijds in de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke en anderzijds in de uitvoering van arresten, vonnissen, beschikkingen, rechterlijke bevelen of akten die dadelijke tenuitvoerlegging

laatste verplichting moet de procureur toelaten in geval van hoogdringendheid de zieke te laten opnemen ter observatie[80]. Terugkoppelend naar randnummer 37, waar ingegaan werd op de omschrijving van het begrip 'geesteszieke', dient hierbij aangestipt/herhaald te worden dat op het moment dat de politie werk maakt van de toepassing van artikel 18 Wet Politieambt *j°* Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, het feit dat de betrokkene geestesziek is nog niet 'as such' medisch vastgesteld moet zijn: de politie moet 'enkel' geconfronteerd zijn met een persoon die beantwoordt aan hetgeen in de randnummers 12-14 *j°* 20 geschetst werd. De observatiebeslissing van de procureur des Konings in geval van hoogdringendheid wordt geregeld in artikel 9 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke[81]. Het is van belang op te merken dat een beslissing van de procureur des Konings tot observatie in spoedeisende gevallen ter kennis gegeven wordt aan de directeur van de instelling waar de betrokkene opgenomen moet worden (dus niet aan de politie als dusdanig) én dat die directeur gevolg moet geven aan de bedoelde beslissing[82]. We citeren ter zake uit het reeds genoemde artikel 9: *"In spoedeisende gevallen kan de procureur des Konings van de plaats waar de zieke zich bevindt, of, in voorkomend geval, de procureur des Konings bedoeld in artikel 1, § 2, vierde lid, beslissen dat deze ter observatie zal worden opgenomen in de psychiatrische dienst die hij aanwijst.*

---

meebrengen (zie: KB 21 juli 2013 tot vaststelling van het formulier van tenuitvoerlegging van de arresten, vonnissen, beschikkingen, rechterlijke bevelen of akten die dadelijke tenuitvoerlegging meebrengen, *BS* 21 juli 2013) hiermee geduid wordt op het openbaar ministerie dat dan de politie verder zal instrueren. We vinden steun voor onze stelling bij ROTTHIER die aangeeft dat het tot de opdracht van de procureur des Konings (en de politiediensten) behoort om in geval van ontsnapping de zieke op te sporen, hem te vatten en over te brengen naar de instelling die in het vonnis aangewezen is. ROTTHIER voegt er wel aan toe dat, vermits hij ertoe gehouden is *"al het nodige te doen voor de wederopneming"*, de directeur niet passief kan blijven, maar actief dient mee te werken met de procureur en de politiediensten om zo snel mogelijk tot een resultaat te komen (K. ROTTHIER m.m.v. M. SERVAES, *Gedwongen opname van de geesteszieke*, Brugge, die Keure, 2012, 120); dit overwogen, komt het ons voor dat vanuit een praktisch oogpunt in artikel 18, tweede lid Wet Politieambt ook een contactname met – naast de procureur des Konings – de directeur van de instelling waaruit de geesteszieke ontsnapt is, gelezen moet worden: uiteindelijk werd de geesteszieke al door deze laatste 'gehuisvest'. Neemt de procureur overigens een beslissing in deze of gene zin, dan ligt volgens ons een vordering voor in de zin van artikel 5/6 Wet Politieambt, waaraan de politie gevolg moet geven. Dat artikel 5/6 Wet Politieambt luidt als volgt: *"De politiediensten vervullen hun opdrachten overeenkomstig de bevelen, onderrichtingen, vorderingen en richtlijnen van de bevoegde overheden, onverminderd de bevoegdheden en verplichtingen die voor bepaalde politieambtenaren voortvloeien uit hun hoedanigheid van officier van gerechtelijke politie, hulpofficier van de procureur des Konings". Cf.* ook DE RAEDT *et al.* die stellen: *"De politieman kan in de uitvoering van zijn opdrachten van bestuurlijke en gerechtelijke politie geconfronteerd worden met ontsnapte of op te sporen geesteszieken, geïnterneerden of gevangenen, of over informatie beschikken omtrent de plaats waar deze personen zich zouden kunnen ophouden. In dergelijke gevallen dienen deze politieambtenaren de personen te vatten en ze ter beschikking te stellen van de bevoegde overheden of diensten en desgevallend gevolg te geven aan de vorderingen, richtlijnen of vragen van deze overheden"* (E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het Politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2014, 358).

[80] E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het Politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 361. Zie ook aldaar voor enige toelichting inzake de te verwittigen territoriaal bevoegde procureur (met verwijzing naar: N. LABEEUW en M. MASSCHELEIN, "De wijzigingen aan de procedure van gedwongen opname van geesteszieken", *Nieuw Notarieel Kwartaalschrift* 2010, afl. 3, 18-21).

[81] De opneming ter observatie buiten geval van dringendheid, waartoe beslist wordt door de vrederechter dan wel de jeugdrechter (zie artikel 1 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke) wordt naar procedure geregeld in de artikelen 4-8 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke. Deze en overige bepalingen van de voormelde wet zijn voor de voorliggende studie minder relevant.

[82] Zie in die zin recent onder meer: C. BOTTAMEDI, F. MOREELS en C. ROMBOUX, *Interventiezakboekje 2016*, Mechelen, Kluwer, 2015, 246.

De procureur des Konings treedt op, hetzij ambtshalve na het schriftelijk advies van een door hem aangewezen geneesheer, hetzij op schriftelijk verzoek van een belanghebbende, welk verzoek vergezeld moet gaan van het in artikel 5 bedoelde verslag[83].

Het advies of het verslag moeten het spoedeisend karakter aantonen.

De procureur des Konings geeft kennis van zijn beslissing aan de directeur van de instelling. De wijze waarop de beslissing van de procureur des Konings wordt uitgevoerd, wordt bij koninklijk besluit geregeld.

(...)

De procedure bepaald in de artikelen 6, 7 en 8 is mede van toepassing.

(...)".

De derde paragraaf van artikel 8 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke[84] (dit artikel 8 gaat op zich over de procedure indien er geen dringendheid voorligt), waarnaar artikel 9, zesde lid van de voormelde wet verwijst, stelt het volgende: *"Indien de rechter het verzoek inwilligt, wijst hij de psychiatrische dienst aan waarin de zieke ter observatie wordt opgenomen.*

De griffier geeft bij gerechtsbrief kennis van het vonnis aan de directeur van de instelling waartoe de aangewezen psychiatrische dienst behoort, verder in deze wet de directeur van de instelling genoemd.

Onmiddellijk na de kennisgeving treft deze alle nodige maatregelen voor de opneming ter observatie van de zieke.

De procureur des Konings vervolgt de tenuitvoerlegging van het vonnis op de door de Koning bepaalde wijze".

3.1.6. Het KB I van 18 juli 1991: de opnameplicht en de transportregeling in de context van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke

24. In de hiervoor aangehaalde bepalingen wordt enkele keren verwezen naar een regeling bij koninklijk besluit. Het gaat hier in het bijzonder om het koninklijk besluit van 18 juli 1991 ter uitvoering van artikel 36[85] van de wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon

---

[83] Het gaat hier om het verslag, waarover artikel 5, § 2 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke stelt: *"Op straffe van niet-ontvankelijkheid van de vordering moet hieraan een omstandig geneeskundig verslag worden toegevoegd dat, op basis van een onderzoek dat ten hoogste vijftien dagen oud is, de gezondheidstoestand van de persoon wiens opneming ter observatie wordt gevraagd evenals de symptomen van de ziekte beschrijft en vaststelt dat is voldaan aan de voorwaarden bepaald in artikel 2.*

Dit verslag mag niet worden opgesteld door een geneesheer die een bloed- of aanverwant van de zieke of van de verzoeker is of op enigerlei wijze verbonden is aan de psychiatrische dienst waar de zieke zich bevindt".

[84] De overtreding van artikel 8, § 3, tweede lid, net als de overtreding van artikel 9, vierde lid Wet Bescherming Persoon Geesteszieke wordt overigens met correctionele straffen gesanctioneerd in artikel 37 van de voormelde wet, onverminderd de bepalingen van de artikelen 147, 155, 156 en 434-438 Sw.

[85] Die bepaling stelt: *"De Koning kan:*

1° onverminderd de normen en voorwaarden door de wet aan de ziekenhuizen opgelegd, de specifieke voorwaarden bepalen waaraan iedere psychiatrische dienst moet voldoen, meer bepaald:

a) De voorwaarden waaronder de diensten die zijn erkend door de overheden bevoegd voor het gezondheidsbeleid op grond van de artikelen 128, 130 en 135 van de Grondwet, de geesteszieken ten aanzien van wie een beschermingsmaatregel is genomen, moeten opnemen;

b) de kwalificatie, de wijze van bezoldiging, aanwijzing en intrekking van de aanwijzing van de geneesheren-diensthoofd van de psychiatrische diensten die gemachtigd zijn om de beslissingen bedoeld in deze wet te nemen, alsmede de voorwaarden waaronder zij hun opdracht uitvoeren.

Deze geneesheren kunnen slechts ontslagen worden in geval van grove nalatigheid of schending van hun wettelijke of conventionele verplichtingen, maar in geen geval wegens beslissingen genomen of handelingen verricht in overeenstemming met de bepalingen van deze wet;

c) de maatregelen die genomen moeten worden om het vervoer of de overbrenging van zieken ingevolge beschermingsmaatregelen genomen met toepassing van deze wet, te verzekeren.

2° de wijze regelen waarop het in artikel 10 bedoelde register wordt gehouden.

3° de maatregelen voorschrijven die bij intrekking van de erkenning van de dienst moeten worden getroffen om de continuïteit in de verzorging te verzekeren.

van de geesteszieke (voorheen en verder afgekort als het KB I van 18 juli 1991)[86]. Een aantal artikelen uit dit besluit zijn bepaald relevant voor de kwestie die ons in dit rapport bezighoudt. Vooreerst is er artikel 2 van dit besluit dat stelt: *"Voor zover ze hiertoe door de bevoegde overheid aangewezen werden, zijn de A-diensten van psychiatrische ziekenhuizen, de A-diensten van algemene ziekenhuizen die werken in het kader van de wet van 8 juli 1964 betreffende de dringende geneeskundige hulpverlening, de T-diensten en de K-diensten ertoe gehouden de geesteszieken ten aanzien van wie er een beschermingsmaatregel gelast werd, op te nemen"*[87]. Wanneer we overwegen dat de notie 'beschermingsmaatregel' duidt op een beschermingsmaatregel, genomen met toepassing van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieken (zie artikel 1 van het KB), dan staat in dit artikel te lezen wat we al eerder aangaven (zie randnummer 23), met name dat de betrokken instellingen geen personen mogen weigeren die het voorwerp zijn van een beschermingsmaatregel in de zin van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieken, zoals onder meer een opname ter observatie bij dringendheid[88]; via artikel 37, vijfde lid Wet Bescherming Persoon Geesteszieke is overtreding van de geciteerde bepaling strafbaar gesteld met correctionele straffen. Ten tweede is artikel 10, § 1 van het KB I van 18 juli 1991 van belang voor de problematiek, voorwerp van het voorliggende rapport. Deze bepaling regelt (net als § 2 van artikel 10) het vervoer en de overbrenging van de geesteszieken – de toepassing van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieken noopt op een aantal punten inderdaad tot een dergelijke transfer – als volgt: *"§ 1. Het vervoer en de overbrenging van de geesteszieke die het voorwerp uitmaakt van een beschermingsmaatregel worden verzekerd door de dienst 100 of door ieder andere, ter zake gespecialiseerde dienst die, op grond van een met de Staat gesloten overeenkomst, aanvaard hebben hun medewerking aan het eenvormig oproepstelsel te verlenen. Bij de overbrenging of het vervoer is de aanwezigheid van gekwalificeerd personeel of, naargelang van het geval, van leden van de openbare macht in burger vereist"*[89] [90]. Ook de overtreding van deze

---

4° nadere regels stellen voor de opneming ter observatie en het verder verblijf, met inbegrip van de nazorg, evenals voor de overeenkomst die moet worden gesloten tussen de ziekenhuizen waartoe de aangewezen psychiatrische dienst behoort en de diensten die gedurende de nazorg de coördinatie van de opvang waarnemen.

5° de voorwaarden bepalen waaronder een zieke verpleegd kan worden in een gezin".

[86] *BS* 26 juli 1991. Zie ook voetnoot 5.

[87] In artikel 1 van het KB I van 18 juli 1991 worden de voormelde begrippen gedefinieerd: de bevoegde overheden zijn de overheden die bevoegd zijn voor het gezondheidsbeleid op grond van artikel 59bis, 59ter of 180ter Gw; een A-dienst is een dienst neuro-psychiatrie voor observatie en behandeling, erkend als A-dienst overeenkomstig de wetgeving op de ziekenhuizen; een T-dienst is een dienst neuro-psychiatrie voor behandeling, erkend als T-dienst overeenkomstig de wetgeving op de ziekenhuizen; een K-dienst is een dienst neuro-psychiatrie voor kinderen, erkend als K-dienst overeenkomstig de wetgeving op de ziekenhuizen.

[88] DELLA FAILLE noemt een en ander een verplichting met algemene draagwijdte, ook al zullen er in de praktijk omstandigheden kunnen rijzen die de opname bemoeilijken (J. DELLA FAILLE, "L'expérience des services hospitaliers psychiatriques en matière d'application de la loi du 26 juin 1990 relative à la protection de la personne des malades mentaux: le point de vue du gestionnaire" in M. MEULDERS-KLEIN (ed.), *Protection des malades mentaux et incapacités des majeurs: le droit belge après les réformes*, Diegem, Story-Scientia, 1996, (211) 217: *"En cas de décision de mise en observation, la loi exige du directeur d'établissement la prise de toutes les dispositions nécessaires pour le placement du malade en observation. Face à cette obligation de portée générale, l'hôpital se voit confronté à de multiples difficultés pratiques telles que la saturation du service d'admission, l'exigence de personnel de direction de garde appelable 24 heures sur 24. Il convient en outre de signaler les problèmes posés par le transport en ambulance, et plus particulièrement, l'exigence de présence de personnel qualifié pour le transfert par service 100".*

[89] DE RAEDT *et al.* specifiëren ter zake dat het politiepersoneel het gekwalificeerde personeel kan bijstaan, wanneer de openbare orde in gevaar is (E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het Politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 361). HACHEZ specifieert hierbij dat *"Même si le renfort de la force publique est parfois nécessaire* (het gaat hier over de transfer door paramedisch personeel en door ambulances van de spoeddiensten – GF)*, l'opération relève du monde médical et pas du domaine policier"* (A. HACHEZ, "Le rôle du parquet" in G. BENOIT, I. BRANDON en J. GILLARDIN (ed.), *Malades mentaux et incapables majeurs*, Brussel, Publications des Facultés universitaires Saint-Louis, 1994, (139) 143). Zie inzake het transport ook: M. VAN VLASSELAER, "De procedurale aspecten van de wet van 26 juni 1990 m.b.t. de persoon van de geesteszieke" in G. BAETEMAN (ed.), *Het nieuwe statuut van de (geestes)zieke. Wetten van 1990-1991*, Deurne, Kluwer, 1992, 163.

bepaling is in beginsel strafbaar gesteld via artikel 37, vijfde lid Wet Bescherming Persoon Geesteszieke. Een en ander impliceert dat het in beginsel niet de taak is van de politie om geesteszieken, voorwerp van een beschermingsmaatregel als bedoeld in artikel 1 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, te vervoeren of over te brengen[91]. Dat leunt aan bij hetgeen de voorbereidende werken inzake artikel 18 Wet Politieambt vooropstellen met betrekking tot de opleiding en uitrusting van de politie inzake de omgang met geesteszieken[92]. Eventueel kan de politie – in burger[93]– wel bij het transportgebeuren betrokken worden. ROTTHIER vat het voormelde voor wat de procedure bij dringendheid als volgt samen: *"De procureur vordert de directeur van de instelling de zieke in bewaring te nemen, zijn vervoer of zijn overbrenging te laten uitvoeren en tot*

---

[90] De kwestie van het vervoer of de overbrenging stelt zich natuurlijk niet wanneer een procureur des Konings beslist tot opneming ter observatie in de instelling, waarnaar de politie reeds – eventueel op last van het parket – de geesteszieke overgebracht had.

[91] Zie BOTTAMEDI *et al*. die stellen: *"De magistraat maakt per fax de beslissing van inobservatiestelling over evenals het advies of het medisch rapport aan de directeur van de instelling, met vordering om zich van de zieke te vergewissen, het transport te verzekeren (door de dienst 100 of een gespecialiseerde dienst maar niet door de politie die zich beperkt tot een rol van openbare macht) en zijn opname te verzekeren"* (C. BOTTAMEDI, F. MOREELS en C. ROMBOUX, *Interventiezakboekje 2016*, Mechelen, Kluwer, 2015, 246). Zie ook BOURDOUX *et al.* die ook in de context van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke het volgende poneren: *"In tegenstelling tot de nochtans expliciete bepalingen van het koninklijk besluit* (het KB I van 18 juli 1991 – GF) *blijkt dat het parket nog vrij geregeld de politie vordert om zich te ontfermen over de geesteszieken, in te staan voor hun bewaking en vervolgens, samen met de dienst 100, voor de overbrenging naar de aangewezen observatie-instelling. Natuurlijk kan de politie worden gevorderd om het gekwalificeerde personeel bij te staan of te beschermen bij de vrijheidsberoving en de overbrenging van geesteszieken. Er zou echter geen sprake mogen van zijn dat de politie een geesteszieke geboeid en met een politievoertuig vervoert of in haar eigen lokalen bewaakt totdat de betrokkene naar een instelling kan worden gebracht. (...) Overeenkomstig de bepalingen van voornoemd koninklijk besluit* (het KB I van 18 juli 1991 – GF) *vinden wij dat het de taak van de directeur van de observatie-instelling is om gespecialiseerd personeel van zijn instelling (de ambulanciers van de dienst 100 beschikken volgens ons jammer genoeg niet altijd noch noodzakelijkerwijs over de vereiste vaardigheden) aan te stellen om de geesteszieke te gaan halen en hem met of zonder bijstand van de politie over te brengen"* (G. BOURDOUX *et al*., *Doorgangscellen en bewaarkamers bij de politie* in *Cahiers Vast Comité P*, Brussel, Politeia, 2006, 41-42 met verwijzing naar het reeds aangehaalde artikel 10, § 1 van het KB I van 18 juli 1991 en naar de omzendbrief nr. 10/92 van de procureur-generaal bij het hof van beroep te BRUSSEL van 13 februari 1992, waarin deze de omzendbrief nr. 36/91 van de procureur-generaal bij het hof van beroep te ANTWERPEN overneemt (p. 7)).

[92] *"De politiediensten zijn noch opgeleid noch uitgerust om krankzinnigen gedurende lange tijd vast te houden of over te brengen. De bevoegde overheden moeten er dus voor zorgen dat de toezichtsopdracht van de politiediensten zo vlug mogelijk wordt overgenomen en dat de betrokken personen zo vlug mogelijk worden overgebracht door bevoegd personeel.*

Overeenkomstig het artikel 41 en 45, doen de politieambtenaren beroep op de bevoegde diensten en personen om toezicht te houden op de betrokken personen en om hun de nodige zorgen te verstrekken" (*Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1637/1, 36-37).

[93] ROTTHIER stelt ter zake: *"Vooral het laatste wordt al eens over het hoofd gezien. De bedoeling van de wetgever was de indruk te vermijden dat de geesteszieke zou worden begeleid en gepercipieerd als een crimineel, wat hij natuurlijk niet is"* (K. ROTTHIER m.m.v. M. SERVAES, *Gedwongen opname van de geesteszieke*, Brugge, die Keure, 2012, 153). In fiche 11C van de blijkbaar reeds toegepaste ontwerpversie van de nieuwe dwingende richtlijn MFO 1 betreffende het handhaven van de openbare orde en veiligheid in hoven en rechtbanken, in penitentiaire instellingen en betreffende het overbrengen van gedetineerden (*cf. infra* randnummer 54) lezen we over die begeleiding in burger nog het volgende: *"In principe wordt, voor zover als mogelijk, de begeleiding uitgevoerd in burgerkledij en met een anoniem voertuig. De begeleidende politieambtenaar neemt géén plaats in de ziekenwagen en kan daartoe geen opdracht krijgen van het gespecialiseerde personeelslid of een vorderende overheid"* en *"De begeleiding door leden van de openbare macht in burger wordt gevorderd, slechts dan wanneer er concrete aanwijzingen zijn waarin betrokken patiënt zich zodanig zal verzetten tegen zijn overbrenging en géén andere middelen voor handen zijn om de integriteit van het medisch gekwalificeerd personeel en anderen te garanderen".*

zijn opname over te gaan"[94]*.* Dit staat overigens ook met zoveel woorden in artikel 2, § 1 van het tweede koninklijk besluit van 18 juli 1991 dat de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke uitvoert[95].

3.1.7. Het transport van de geesteszieke buiten de toepassing van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke

25. Het is van belang op te merken dat hetgeen we in randnummer 24 beschreven, enkel blijkt te gelden wanneer een beschermingsmaatregel in de zin van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke voorligt. Concreet gaat het hier dus om een opneming ter observatie, eventueel bij dringendheid (art. 4-12), een verder verblijf (art. 13-22), dan wel een verpleging in een gezin (art. 23-29). Naar de voorliggende studie toe dienen deze maatregelen niet verder geduid te worden. Kwestie is dat, wanneer de politie geconfronteerd wordt met een geesteszieke en zij conform artikel 18 Wet Politieambt de procureur des Konings inlicht (het betreft hier een wettelijke verplichting die onmiddellijk uitgevoerd moet worden – *cf. supra* randnummer 23), er nog geen sprake is van één van de voormelde beschermingsmaatregelen. Zoals uit het in randnummer 32 geciteerde artikel 9 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke blijkt, vereist namelijk zelfs de beslissing tot observatie bij dringendheid een medisch verslag: het moge duidelijk zijn dat een dergelijk verslag niet voorligt in de fase dat de politie in de context van een optreden op basis van artikel 18 Wet Politieambt, in welk geval overigens de voorwaarden van een spoedprocedure in de zin van de voormelde wet lijken voor te liggen, de procureur des Konings contacteert voor instructies[96]. Het komt ons voor dat, als de procureur des Konings[97] de politie gelast met de opdracht de betrokken geesteszieke naar een psychiatrische dienst[98] te brengen (waar dan het nodige gedaan kan worden met het oog op de

---

[94] K. ROTTHIER m.m.v. M. SERVAES, *Gedwongen opname van de geesteszieke*, Brugge, die Keure, 2012, 118. In verband met een uitspraak in het kader van een procedure op verzoekschrift in de zin van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke luidt de synthese van ROTTHIER als volgt: *"De procureur vordert de directeur van de instelling de zieke in bewaring te nemen, zijn vervoer of zijn overbrenging te laten uitvoeren en tot zijn opname over te gaan. De directeur kan dit niet weigeren. De procureur vordert de directeur met de snelste communicatiemiddelen"* (K. ROTTHIER m.m.v. M. SERVAES, *Gedwongen opname van de geesteszieke*, Brugge, die Keure, 2012, 153).

[95] Zie voetnoot 5 voor de volledige referentie hiervan. Zie ook artikel 6 van dat koninklijk besluit dat met betrekking tot de uitvoering van een beslissing conform artikel 9 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke het volgende stelt: *"Met behulp van de snelste communicatiemiddelen doet de procureur des Konings aan de directeur van de instelling een afschrift toekomen van de beslissing waarin de opneming ter observatie van de zieke wordt bevolen en vordert hij hem de zieke in bewaring te nemen, zijn vervoer te laten uitvoeren en tot zijn opname over te gaan.*

De beslissing van de procureur des Konings vermeldt de datum en het uur waarop de maatregel werd bevolen". Het voormelde koninklijk besluit bevat overigens ook een bepaling (art. 10) over de ontvluchting van de geesteszieke: *"In geval van ontvluchting van een geesteszieke doet de directeur van de instelling al het nodige voor zijn wederopneming in de instelling. Hij geeft onmiddellijk bericht van de ontvluchting en, in voorkomend geval, van de wederopneming aan de persoon die om de opneming ter observatie heeft verzocht, aan de procureur des Konings en aan de vrederechter".*

[96] Zie over de interactie politie-procureur des Konings ook: S. DAUTREBANDE, "L'intervention du parquet aux divers stades de la procédure – l'expérience nivelloise" in G. BENOIT *et al*., *La protection de la personne des malades mentaux*, Brugge, la Charte, 2011, (43) 43, 44 en 52.

[97] Wanneer de geesteszieke niet in verband gebracht kan worden met een misdrijf, dan zal de procureur des Konings in dezen eerder in een bestuurlijke context optreden. Vermits enerzijds artikel 18 Wet Politieambt dit lijkt te billijken en anderzijds de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, minstens deels een politiewet (zie randnummer 16), de rol van de procureur des Konings centraal stelt in de maatschappelijke omgang met geesteszieken, lijkt dit juridisch niet problematisch.

[98] Of naar het politiegebouw, waar dan ook het nodige gedaan kan worden voor de redactie van het voormelde medisch verslag. Zoals verder aangegeven, is deze bestemmingkeuze niet direct de meest gelukkige (zie randnummers 26-27 en 42-43; zie ook het hoger reeds meermaals aangehaalde citaat uit: *Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1637/1, 36-37). Bovendien moet in voorkomend geval (het medisch verslag wijst op wenselijkheid/noodzaak van een observatie en de procureur des Konings beslist daartoe) een vervoer conform artikel 10 van het KB I van 18 juli 1991 geregeld worden. Een rechtstreekse transfer naar de instelling kan deze tijdrovende manier van werken (die overigens met zich meebrengt dat de politie een tijd een geesteszieke bij zich dient te houden, wat – zoals aangegeven – niet wenselijk is) vermijden. Zie ook het reeds in voetnoot 72

redactie van het voormelde medisch verslag), een vordering in de zin van artikel 5/6 Wet Politieambt voorligt, waaraan de politie verplicht is gevolg te geven[99]. De vraag rijst of dat transport in een politievoertuig kan plaatsvinden. Hierbij dient herhaald te worden dat artikel 10 van het KB I van 18 juli 1991 enkel opgaat als er sprake is van een beschermingsmaatregel in de zin van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, *quod non*. De letter van artikel 18 Wet Politieambt (dat ter zake niets stelt) verzet zich in alle geval niet tegen een transport in een politievoertuig in de geschetste feitensituatie. Wanneer we echter naar de voorbereidende werken inzake artikel 18 Wet Politieambt kijken, dan dienen we vast te stellen dat hierin gehamerd wordt op een zo snel mogelijk transport naar een psychiatrische dienst door ter zake opgeleid personeel. We lezen namelijk in die voorbereidende werken het volgende: *"De politiediensten zijn noch opgeleid noch uitgerust om krankzinnigen gedurende lange tijd vast te houden of over te brengen. De bevoegde overheden moeten er dus voor zorgen dat de toezichtsopdracht van de politiediensten zo vlug mogelijk wordt overgenomen en dat de betrokken personen zo vlug mogelijk worden overgebracht door bevoegd personeel*[100].

---

aangehaalde citaat uit: J. VANDENBERGHE *et al*., "De dwangbuis van de gedwongen opname", *De Standaard* 14 maart 2014, 37.

[99] *"De vordering is een maatregel die de overheden en de ambtenaren die geen hiërarchisch gezag hebben over een bepaalde politiedienst en waarvan de eigen mogelijkheden en middelen onvoldoende of onaangepast zijn, het recht geeft die dienst, en in voorkomend geval de leden ervan, te verplichten hun medewerking te verlenen aande materiële uitvoering van de beslissingen welke die overheden nemen"* (E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 212) (zie ook artikel 1, eerste lid en artikel 5/6 Wet Politieambt). Enkel in geval van een kennelijk onwettige vordering mag de politie een en ander niet uitvoeren (zie artikel 8/2 Wet Politieambt, kaderend in de artikelen 8-8/8 Wet Politieambt die de uitoefening van de vorderingen meer *in concreto* regelen (zie ter zake: E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 219-225). DE RAEDT *et al.* omschrijven de onwettelijke vordering als de vordering die niet voldoet aan de strenge formaliteiten van de artikelen 8 *et seq*. Wet Politieambt (E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 220). Een van die formaliteiten is de vermelding op de vordering (eventueel: de latere verschriftelijking van een eerder gegeven mondelinge vordering (art. 8, tweede lid Wet Politieambt)) van – naast de wettelijke bepaling krachtens dewelke zij verricht wordt – het voorwerp (art. 8, eerste lid Wet Politieambt). Het komt ons voor dat de vermelding de betrokkene te kalmeren, strookt met de voor de in dit rapport bestudeerde problematiek relevante artikelen 18 (zie voor de invulling ervan in het bijzonder de randnummers 21-21) en 14 Wet Politieambt, zodat alvast vanuit de insteek van het voorwerp (en de wettelijke bepaling) 'an sich' geen sprake is van een onwettig bevel. Indien het voorwerp van de vordering zou luiden de betrokkene te laten injecteren met een kalmeringsmiddel, liggen de zaken ons inziens evenwel anders: de procureur des Konings mengt zich dan in het privilege van de medische wereld (die geacht wordt met kennis van zaken te kunnen oordelen over de noodzakelijkheid van een kalmerende injectie) en zet eigenlijk potentieel de betrokken politiebeambten aan tot het meewerken aan een misdrijf (art. 392 *et seq*. Sw.), gesteld dat de in dat geval door de politie opgevorderde geneesheer blindelings en derhalve zonder dat sprake kan zijn van de medische exceptie de betrokkene injecteert en deze ingreep achteraf nutteloos of – erger – schadelijk blijkt te zijn. Ons inziens is een vordering in de voormelde zin dan ook onwettig. Dat artikel 8/1, eerste lid Wet Politieambt bepaalt dat de vorderende overheid aanbevelingen en precieze aanwijzingen mag geven omtrent de middelen, in te zetten ter uitvoering van de vordering, doet hieraan geen afbreuk: een en ander botst namelijk met de eis van een wettig bevel en met het in artikel 8/2 Wet Politieambt (*cf. supra* in deze voetnoot) bepaalde. Aan te stippen valt dat de voormelde conclusies volgens ons niet anders zullen luiden wanneer de zaken bekeken worden vanuit artikel 70 Sw., nu enkel een rechtmatig bevel de rechtvaardigingsgrond van dat artikel kan uitmaken (zie onder andere: C. VAN DEN WYNGAERT m.m.v. B. DE SMET en S. VANDROMME, *Strafrecht & strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 2014, 258 en 260). De artikelen 152 en 260 Sw. lijken ons niet relevant voor de voormelde casuïstiek, nu deze een hiërarchisch verband veronderstellen (zie onder andere: C. VAN DEN WYNGAERT m.m.v. B. DE SMET en S. VANDROMME, *Strafrecht & strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 2014, 261-263): dit verband ligt niet voor tussen de procureur des Konings en de politiebeambten.

[100] Wat onder de notie 'bevoegd personeel' verstaan moet worden, wordt niet verduidelijkt in de voorbereidende werken.

Overeenkomstig het artikel 41 en 45 (thans 42 en 46 – GF)*, doen de politieambtenaren beroep op de bevoegde diensten en personen om toezicht te houden op de betrokken personen en om hun de nodige zorgen te verstrekken.*
Voor het overige handelen de politiediensten, binnen de perken van hun bevoegdheden, ten aanzien van de krankzinnigen overeenkomstig de richtlijnen van de bevoegde overheden"[101]. De voorbereidende werken op de Wet Politieambt staan derhalve duidelijk een snelle overdracht voor van geesteszieken van de politie naar gespecialiseerde diensten. Het komt ons voor dat dit een bij te treden uitgangspunt van de wetgever is: een en ander leunt namelijk aan bij de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) (zie randnummer 36). Men kan zich wel afvragen of het juridisch erg is, mocht de politie – niettegenstaande het in de voorbereidende werken bepaalde – toch opteren voor een transport van de geesteszieke in een politievoertuig. Het komt ons voor dat een en ander van geval tot geval beoordeeld zal dienen te worden, in essentie vanuit enerzijds de focus van het strafrecht en anderzijds de insteek van de leer van de onrechtmatige daad. Hoewel artikel 18 Wet Politieambt niet *expressis verbis* gebiedt tot transport door een dienst, als bedoeld in artikel 10, § 1 van het KB I van 18 juli 1991 (zie voor die diensten randnummer 24)[102], zal in bepaalde gevallen een dergelijk vervoer toch noodzakelijk zijn. Alvorens het vervoer van de geesteszieke aan te vatten, dient – zo komt het ons voor – de toestand van deze laatste ingeschat te worden en in voorkomend geval een dienst, als hiervoor bedoeld, gevraagd en zo nodig op grond van artikel 42 Wet Politieambt gevorderd te worden. In voorkomend geval komt namelijk onder de voorwaarden ter zake het misdrijf van schuldig verzuim (art. 422bis Sw.) om de hoek kijken, alsmede een burgerrechtelijke fout die in geval van schade en causaal verband tussen fout en schade kan leiden tot een schadevergoeding, te betalen door – naargelang het geval – de overheid dan wel de betrokken politiebeambten[103]. In andere gevallen zal wellicht een vervoer per politievoertuig zich net opdringen. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn als een geesteszieke dringend naar een psychiatrische dienst gebracht moet worden en een dienst, als bedoeld in artikel 10, § 1 van het KB I van 18 juli 1991, niet snel genoeg ter plaatse kan komen: handelt men dan niet gevat, dan komen potentieel ook weer het schuldig verzuim en de onrechtmatige daad in beeld. Ook indien de vordering van de procureur des Konings zou stellen dat de politie zelf onmiddellijk de betrokken geesteszieke moet overbrengen naar een bepaalde psychiatrische dienst, dient aan die vordering

[101] *Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1637/1, 36-37.
[102] Aan te stippen valt dat – zoals we reeds eerder aangaven in voetnoot 28 – inzake de interpretatie van rechtsnormen in eerste orde de regel geldt dat een duidelijke bepaling geen interpretatie behoeft (zie: J. VANDE LANOTTE, en G. GOEDERTIER m.m.v. T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch publiekrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 156). En artikel 18 Wet Politieambt is duidelijk waar het een vervoer per politievoertuig niet uitsluit. De stellingname in de voorbereidende werken, hiervoor geciteerd, richt zich in essentie op langdurige verblijven bij de politie (die vermeden moeten worden), bevat een aantal streefbepalingen (*"zo vlug mogelijk"*) en is niet bijzonder duidelijk over de kwestie wat bedoeld wordt met *"bevoegd personeel"*. Het komt ons voor dat derhalve in/via de betrokken voorbereidende werken geen norm afgeleid kan worden die vervoer per politievoertuig uitsluit.
[103] Zie ter zake: H. BERKMOES, "De 'sanctie' op de niet-naleving van de voorwaarden waaronder de opdrachten van de politiediensten vervuld worden: straf(proces)rechtelijke, tuchtrechtelijke en burgerrechtelijke aspecten", *Vigiles* 2013/5-2014/1-2 (themanummer: F. GOOSSENS, H. BERKMOES, F. HUTSEBAUT, A. DUCHATELET en A. LINERS (ed.), "Bij een jubileum. Essays naar aanleiding van 20 jaar Wet op het politieambt" – "À l'occasion d'un jubilé. Essais après 20 ans de Loi sur la fonction de police"), (74) 87-88; A. DUCHATELET, "De aansprakelijkheid van de politieambtenaar", *Vigiles* 2013/5-2014/1-2 (themanummer: F. GOOSSENS, H. BERKMOES, F. HUTSEBAUT, A. DUCHATELET en A. LINERS (ed.), "Bij een jubileum. Essays naar aanleiding van 20 jaar Wet op het politieambt" – "À l'occasion d'un jubilé. Essais après 20 ans de Loi sur la fonction de police"), 90-114; A. DUCHATELET (ed.), *Klachten en procedures tegen politieambtenaren. Sancties en verweermiddelen*, Brussel, Politeia, 2013, 257p.; A. VAN OEVELEN, "Overheidsaansprakelijkheid voor ambtsfouten van magistraten en van politieambtenaren", *Vigiles* 2012, 273-301; T. VU, "Een EHBO-cursus aansprakelijkheidsrecht voor politiebeambten, slachtoffer van hooliganisme" (noot onder Antwerpen 23 maart 2011), *Vigiles* 2012, 386-391.

gevolg gegeven te worden, nu artikel 18 Wet Politieambt, zoals hiervoor aangegeven, een politietransport niet uitsluit en de vordering derhalve ook niet kennelijk onwettig is[104].

3.1.8. De mogelijkheid tot vordering ter opname door de politie van een psychiatrische dienst buiten de toepassing van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke

26. Er stelt zich nog een andere kwestie op het vlak van de politionele omgang met geesteszieken in de fase dat er nog geen beschermingsmaatregel in de zin van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke genomen is. De vraag rijst namelijk of een psychiatrische dienst door de politie gevorderd kan worden om een geesteszieke in de zin van artikel 18 Wet Politieambt op te nemen én aan die vordering gevolg moet geven, ook als geen beschermingsmaatregel als hiervoor bedoeld voorligt. Aan te stippen valt dat wanneer de politie een psychiatrische dienst contacteert ter opname van een geesteszieke, voorwerp van een beschermingsmaatregel in de zin van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, deze laatste aan een en ander gevolg moet geven (zie randnummer 23). De – laten we zeggen – 'voorfase' valt evenwel niet onder de bepalingen van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke die verplichten tot de opname. Desalniettemin zijn we van oordeel dat de politie ook met betrekking tot geesteszieken, waartegen nog geen beschermingsmaatregel zoals hiervoor bedoeld genomen is, de opname door een psychiatrische dienst kan afdwingen. Meer bepaald lijkt dit ons mogelijk op basis van artikel 42 Wet Politieambt[105] dat als volgt luidt: *"Wanneer hij in gevaar gebracht wordt bij het vervullen van zijn opdracht of wanneer personen in gevaar zijn, kan ieder politieambtenaar de hulp of bijstand vorderen van de ter plaatse aanwezige personen en in geval van absolute noodzaak kan hij eveneens de hulp of bijstand vorderen van enig ander nuttig persoon.*
De gevorderde hulp of bijstand mag de persoon die zij verleent niet in gevaar brengen"[106]. Het komt ons voor dat aan de toepassingsvoorwaarden van dit in de politieliteratuur onderbelichte artikel voldaan is wanneer de politie een geesteszieke in de zin van artikel 18 Wet Politieambt *j°* Wet

---

[104] Volgens artikel 8/2 Wet Politieambt mag de gevorderde politie over de gepastheid van de vordering niet oordelen; enkel indien de vordering haar als kennelijk onwettig overkomt, mag de gevorderde politiedienst ze niet uitvoeren. Zie ter zake: E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 221-222.

[105] Het komt ons voor dat, indien het politioneel contact met de psychiatrische dienst geïnstrueerd zou zijn door het parket (zie art. 18, eerste lid Wet Politieambt), een beroep op artikel 44, tweede lid Wet Politieambt (de 'sterke arm'-bepaling) niet dienstig is. De notie 'gerechtelijke bevelen' uit die bepaling verwijst naar bevelen die nauw verbonden zijn met de functie van gerechtelijke politie (bevel tot huiszoeking, bevel tot medebrenging, bevel tot aanhouding, bevel tot verlenging, vattingsbevel, …) (E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 332). Het komt ons voor dat deze gerechtelijke politie niet of niet noodzakelijk in beeld is wanneer we het hebben over politie en geesteszieken (zie ook hoger randnummer 16).

[106] Over dit artikel stelt punt 6.4.3. van de omzendbrief van 2 februari 1993 met betrekking tot de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt (*BS* 20 maart 1993) het volgende: *"Art. 185 van de Nieuwe Gemeentewet en art. 18, § 2 van de Wet op de rijkswacht maakten het de politieambtenaren van de beide politiediensten reeds mogelijk, de bijstand te vorderen van ter plaatse aanwezige personen, art. 42 gaat verder dan die opgeheven bepalingen door de bevoegdheid om hulp of bijstand te vorderen uit te breiden tot alle politieambtenaren en door te stellen dat een dergelijke vordering in geval van absolute noodzaak ook gericht kan worden tot enig ander nuttig persoon, zelfs indien die zich niet ter plaatse bevindt. De wet verduidelijkt overigens dat de gevorderde hulp of bijstand de persoon die ze verleent niet in gevaar mag brengen.*

Hulp en bijstand hebben geen betrekking op specifieke politietaken. Zij bestaan er bijvoorbeeld in de politieambtenaren in staat te stellen een telefoon te gebruiken, een voorlopig onderkomen te verlenen aan bepaalde personen, materieel te verschaffen dat in het bezit van de gevorderde persoon is en het te gebruiken indien dat gebruik bijzondere kwalificaties vereist die zij bezitten. Als een persoon weigert zich naar een vordering te schikken, moet hij de reden van die weigering kenbaar maken op het ogenblik waarop hij zich uitspreekt. Het herstel van schade die door de normale en correcte uitvoering van een vordering zowel aangericht werd aan de gevorderde persoon als aan derden, valt normaal gezien ten laste van de overheid die algemeen verantwoordelijk is voor het optreden.

De weigering om te voldoen aan een wettelijke vordering kan bestraft worden met toepassing van art. 422ter van het Strafwetboek".

Bescherming Persoon Geesteszieke onder de koepel van het voormelde artikel overbrengt naar een psychiatrische dienst. Immers, de hoger geschetste omschrijving van de notie 'geesteszieke', zoals bedoeld in het voormelde artikel (zie randnummers 12-14 *j°* 20), stelt duidelijk de gevaarsnotie centraal, waarrond ook het hiervoor geciteerde artikel 42 Wet Politieambt opgebouwd is. Richten we onze blik op de bewoordingen van artikel 42 Wet Politieambt, dan zou men kunnen concluderen dat deze bepaling impliceert dat, wanneer na beoordeling volgens het zogenaamde '*bonus pater familias*' (de goede huisvader)-criterium[107] door de politie van het concrete geval blijkt dat de transfer van de geesteszieke naar een psychiatrische dienst de gepaste en noodzakelijke hulp is die zich ter zake opdringt, de politie op grond van artikel 42 Wet Politieambt een psychiatrische dienst kan vorderen om de geesteszieke op te nemen. Deze lezing strookt met de reeds onder meer in de randnummers 15 en 25 aangehaalde voorbereidende werken inzake artikel 18 Wet Politieambt. Die voorbereidende werken stellen eigenlijk, vanuit de premisse dat de politie niet opgeleid en uitgerust is om met geesteszieken om te gaan, dat de politie zo snel mogelijk de geesteszieke in handen van 'bevoegd personeel' (lees, volgens ons: de psychiatrie of minstens de medische wereld) moet overdragen. Diezelfde voorbereidende werken geven evenwel aan dat er meer aan de hand is. Meer bepaald schrijven de betrokken voorbereidende werken – geciteerd in randnummer 25 – zeer uitdrukkelijk een plicht in hoofde van de politie in om (indien nodig) artikel 42 Wet Politieambt in te roepen teneinde de psychiatrie/de medische wereld de zorg te laten dragen voor de conform artikel 18 Wet Politieambt gevatte geesteszieken in het politiekantoor (dat volgens diezelfde voorbereidende werken zo snel mogelijk verlaten moet worden), tijdens het transport en in de instelling zelf, waarnaar de geesteszieke overgebracht wordt[108]. In de voorbereidende werken lezen we namelijk onder meer: *"Overeenkomstig het artikel 41 en 45* (thans 42 en 46 – GF)*, doen de politieambtenaren beroep op de bevoegde diensten en personen om toezicht te houden op de betrokken personen en om hun de nodige zorgen te verstrekken"*[109]*.* Het is evident dat als de omstandigheden van de zaak derwijze zijn dat de geesteszieke – gelet op zijn toestand – eerst gekalmeerd moet worden, alvorens hij overgebracht kan worden, de politie daar in eerste orde voor dient te zorgen, verstaan zijnde dat de betrokkene finaal wel naar een instelling overgebracht zal dienen te worden. De in randnummer 25 geciteerde voorbereidende werken laten namelijk een kortverblijf van de geesteszieken in het politiekantoor toe, voor zover – zo lijkt ons een en ander gelezen te moeten worden – de omstandigheden van de zaak daartoe nopen. Ook voor deze hypothese geldt dat de politie bevoegde personen en diensten, zoals bedoeld in de geciteerde voorbereidende werken, zal dienen te vorderen op grond van (indien nodig) artikel 42 Wet Politieambt teneinde de gepaste hulp te leveren of een op de geesteszieke toegespitste controle uit te oefenen. Het weerhouden van een geesteszieke in een politiekantoor, langer dan de omstandigheden het vereisen (*cf.* hetgeen we hoger in dit randnummer stelden) en/of zonder dat voorzien wordt in een tussenkomst van 'bevoegd personeel', kan volgens ons de politie onder bepaalde voorwaarden duur te staan komen op strafrechtelijk vlak (art. 422bis Sw., maar eventueel

[107] Hiermee duidt men op een abstracte figuur die voorzichtig handelt en waarvan men dan nagaat of hij in dezelfde feitelijke omstandigheden dezelfde handelingen als de schadeverwekker al dan niet gesteld zou hebben (A. DUCHATELET, "De aansprakelijkheid van de politieambtenaar", *Vigiles* 2013/5-2014/1-2 (themanummer: F. GOOSSENS, H. BERKMOES, F. HUTSEBAUT, A. DUCHATELET en A. LINERS (ed.), "Bij een jubileum. Essays naar aanleiding van 20 jaar Wet op het politieambt" – "À l'occasion d'un jubilé. Essais après 20 ans de Loi sur la fonction de police"), (90) 99.

[108] Die voorbereidende werken zijn van belang voor de teleologische interpretatie van juridische normen (zie ter zake kort voetnoot 26).

[109] *Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1637/1, 36-37. Het komt ons voor dat hiermee ook inertie in hoofde van de overheden, bedoeld in de passage die in de voorbereidende werken voorafgaat, gecounterd kan worden. Gesteld dat de procureur des Konings, te contacteren in geval van een geesteszieke, niet snel genoeg instructies geeft, kan de politie op grond van artikel 42 Wet Politieambt het nodige doen, opdat de geesteszieke de geschikte hulp zou krijgen die hij nodig heeft.

ook art. 147 Sw. en art. 417bis *et seq*. Sw.[110]), op burgerrechtelijk vlak (zie ook – maar dan op het vlak van het vervoer – randnummer 25) of op tuchtrechtelijk vlak[111]. We herinneren eraan dat artikel 18 Wet Politieambt de politie in geval van een geesteszieke verplicht tot contactname van de procureur des Konings. Logisch is dat deze de politie opdracht geeft de geesteszieke over te brengen naar een psychiatrische dienst voor – met het oog op een eventuele beslissing tot observatie – de redactie van het in artikel 9, tweede lid Wet Bescherming Persoon Geestesgeziekte bedoelde schriftelijk advies[112]. Mocht de vordering van de procureur des Konings zonder meer bepalen dat de politie de geesteszieke bij zich moet houden in het politiekantoor, dan komt het ons voor dat de politie hierop kan reageren met te stellen dat het hier een onrechtmatig hoger bevel betreft: een dergelijk bevel lijkt ons namelijk in strijd enerzijds met artikel 18 Wet Politieambt, zoals toegelicht in de voorbereidende werken ter zake, en anderzijds met het EVRM (zie verder randnummer 36).

---

[110] Zie voor toelichting bij de betrokken misdrijven onder andere de in voetnoot 77 aangehaalde literatuur en de relevante bladzijden uit: F. DERUYCK, B. SPRIET, P. TRAEST en R. VERSTRAETEN (ed.), *Strafrecht*, Brugge, die Keure, 2015, 1560p.

[111] De voorbereidende werken, hoger geciteerd, zijn namelijk geïmplementeerd in punt 5.2.3. van de omzendbrief van 2 februari 1993 met betrekking tot de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt (*BS* 20 maart 1993). Dat punt luidt, waar het het heeft over de geesteszieken, als volgt: *"De rijkswacht en de gemeentepolitie worden ermee belast toezicht te houden op personen die een potentieel gevaar kunnen inhouden voor zichzelf of voor derden.*

De toezichthoudende aktiviteiten zijn niet van algemene of permanente aard, doch worden georiënteerd naar naar potentiële gevaarsituaties. Zo worden binnen dit raam de gemeentepolitie en de rijkswacht onder meer belast toezicht uit te oefenen op bepaalde geesteszieken, bepaalde op verlof of op proef vrijgestelde geïnterneerden, en op bepaalde voorwaardelijk in vrijheid gestelde veroordeelden.

Deze twee politiediensten zijn uiteraard noch opgeleid noch uitgerust om geesteszieken gedurende lange tijd vast te houden of over te brengen. De bevoegde overheden zorgen er dus voor dat het toezicht van deze politiediensten zo vlug mogelijk wordt overgenomen en dat de betrokken personen zo vlug mogelijk worden overgebracht door bevoegd personeel. De politieambtenaren doen beroep op de bevoegde diensten en personen om toezicht te houden op de betrokken personen en om hun de nodige zorgen te verstrekken. In de gevallen voorzien door het art. 42 zullen de politieambtenaren de bijstand kunnen vorderen van bevoegde of geschikte personen om geesteszieken te bewaken, te verzorgen of desgevallend over te brengen naar de bevoegde overheden of diensten.

Voor het overige handelen de politiediensten, ten aanzien van de geesteszieken binnen de perken van hun bevoegdheden en overeenkomstig de vorderingen en de richtlijnen, meer bepaald de omzendbrieven van de procureur-generaal van ANTWERPEN van 6 november 1991 en van de procureur-generaal van BRUSSEL van 13 februari 1992". Aan te stippen valt dat naderhand het College van procureurs-generaal opgericht werd: nazicht van de website van het parket (www.om-mp.be) geeft niet direct blijk van een omzendbrief die thans een en ander zou regelen. Niet-navolging van het hiervoor geciteerde (*in casu* op het vlak van de zo snel mogelijke overdracht van de geesteszieke naar de psychiatrische dienst) kan een schending inhouden van punt 47 van de Deontologische Code. Ook punt 51 van die code is in beeld, waar dat in zijn derde lid stelt: *"De personeelsleden helpen de personen die onder hun toezicht staan en die klaarblijkelijk geneeskundige verzorging nodig hebben"*. Schendingen van de deontologische code houden tuchtvergrijpen in (zie voor die link: A. LINERS en G. PYL, *Tucht & deontologie. Het handboek tucht en deontologie bij de politiediensten*, II dln., Brussel, Politeia, losbl.).

[112] Zoals in randnummer 21 en in voetnoot 72 aangegeven, wordt in de praktijk door de procureur des Konings veelal een geneesheer (eventueel de dokter van wacht) gevorderd om ten politieburele over te gaan tot een medisch onderzoek. VANDENBERGHE *et al*., schrijvend namens de Vlaamse Vereniging voor Psychiatrie, geven aan dat deze toestand niet aangewezen is: *"Spoedpsychiatrie is vaak complex. Adequaat inschatten wanneer een gedwongen opname nodig is, veronderstelt expertise en observatietijd. Geen van beide zijn duidelijk vastgelegd in de huidige wet* (de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke – GF). *Bij de beoordeling van de geesteszieke zou altijd een psychiater betrokken moeten zijn. Daarnaast zijn voldoende tijd en middelen nodig om die beoordeling grondig uit te voeren. Een team heeft genoeg observatietijd nodig: van enkele uren tot maximaal 24 uur. De toestand van de patiënt kan in relatief korte tijd enorm veranderen, wat uiteraard een impact heeft op zijn zorgbehoefte"* (J. VANDENBERGHE *et al*., "De dwangbuis van de gedwongen opname", *De Standaard* 14 maart 2014, 37). Ook wanneer we de invulling door de voorbereidende werken van artikel 18 Wet Politieambt en het EVRM in het debat betrekken, kan de mening van VANDENBERGHE *et al*. bijgetreden worden: uiteindelijk eisen deze rechtsbronnen dat de geesteszieke zo snel mogelijk van de politie in handen van de geestelijke gezondheidszorg overgaat (zie hierover de randnummers 25 en 36).

27. Uit het voorgaande blijkt dat de vraag hoe de politie dient om te gaan met een geesteszieke, jegens wie nog geen maatregelen genomen zijn in de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, heel casuïstisch beantwoord zal moeten worden[113]. In alle geval komt het ons wel voor dat wanneer de politie zich met een dergelijke geesteszieke naar een psychiatrische dienst begeeft, deze laatste de vraag tot opname niet zomaar kan afwimpelen[114]. De politie kan – zoals aangegeven – zich ter zake volgens ons beroepen op artikel 42 Wet Politieambt. Ons inziens kan dit artikel door de politie overigens ook ingeroepen worden om met (ongeacht hun gedragspatroon) niet-geesteszieke dronkaards en drugsgebruikers medisch verantwoord te kunnen omgaan en in die context eventueel bepaalde instellingen te vorderen de betrokkene tijdelijk op te nemen. Een loutere weigering om de betrokken vordering uit te voeren kan strafbaar zijn op basis van artikel 422ter Sw.[115] [116] dat als volgt luidt: *"Met de straffen in het vorige artikel bepaald wordt gestraft hij die, hoewel hij in staat is het te doen zonder ernstig gevaar voor zichzelf of voor anderen, weigert of nalaat aan iemand die in gevaar verkeert, de hulp te bieden waartoe hij wettelijk wordt opgevorderd; (...)"*[117]. Enkel indien de opname

[113] Het maximale wat de voorliggende studie vermag is overigens het aangeven van de juridische krijtlijnen aan de hand van dewelke een bepaalde casuïstiek *in concreto* beoordeeld zal moeten worden: het resultaat van de beoordeling kan/zal van geval tot geval verschillen.

[114] Het gaat namelijk om een wettelijke vordering. Indien een en ander teruggaat op een instructie van de procureur des Konings, dan wordt de wettelijkheid van de vordering enkel (nog) maar vergroot. In de marge kan overigens opgemerkt worden dat bestuurlijk en gerechtelijk aangehouden personen (zoals hoger aangegeven, kunnen personen die finaal geestesziek blijken te zijn, onder de wettelijk bepaalde voorwaarden gearresteerd worden – zie randnummer 16) recht op medische bijstand hebben (art. 33quinquies Wet Politieambt resp. art. 2bis, § 8 Voorlopige Hechteniswet 1990). Wanneer we overwegen dat bij gewelddadigheden van een geesteszieke veelal bestuurlijke dan wel gerechtelijke politie en derhalve een bestuurlijke dan wel gerechtelijke aanhouding in beeld kunnen zijn, maakt het voormelde recht een weigering tot opname des te minder plausibel, verstaan zijnde dat de literatuur het bedoelde recht in essentie ophangt aan een vraag van de gearresteerde en vertolkt in het vorderen van een geneesheer (E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 622).

[115] In de voorbereidende werken lezen we met betrekking tot (finaal) artikel 42 Wet Politieambt het volgende: *"De hulp en bijstand die kunnen worden gevorderd betekenen geenszins dat de gevorderde personen gehouden zijn specifieke politietaken te vervullen voor dewelke zij overigens geen enkele bevoegdheid bezitten. Zij moeten normaal in staat zijn de hulp- en bijstandstaak uit te voeren waartoe ze verzocht worden: bijvoorbeeld het laten gebruiken door de politieambtenaren van de telefoon, het bieden van een onderdak aan bepaalde gewonden die de komst van gepaste hulp afwachten, in voorkomend geval het ter beschikking stellen van materiaal en het gebruik van materiaal dat een bijzondere vaardigheid vereist waarover zij beschikken. De hulp en bijstand die wordt gevorderd van die personen kan enkel worden geweigerd als het voor de gevorderde personen een gevaar inhoudt. De persoon die weigert zich te schikken naar de vordering die hem is opgedragen in het raam van dit artikel moet de reden van zijn weigering opgeven op het ogenblik dat hij deze kenbaar maakt.*

Rekening houdend met de exacte inhoud zelf van het artikel 41 (thans 42 – GF), *zou de toepassing van deze bepaling uitzonderlijk dienen te blijven.*

De weigering om zich te schikken naar een wettige vordering in het raam van dit artikel valt onder toepassing van het artikel 422ter van het Strafwetboek" (*Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1637/1, 67-68). Zie over artikel 42 Wet Politieambt ook: *Parl.St.* Senaat BZ 1991-92, nr. 364/2, 45.

[116] Een uit de instelling ontsnapte geesteszieke (art. 18, tweede lid Wet Politieambt) weigeren op te nemen lijkt ons des te meer juridisch niet oorbaar, nu de politie in dat geval eigenlijk als het ware een inwoner terugbrengt naar zijn woonst.

[117] Zie over dit artikel onder meer de in de voetnoten 77 en 112 aangehaalde literatuur. Eigenlijk komt ter zake ook artikel 422bis Sw. 'an sich' om de hoek kijken. Zie voor de toepassing van dat artikel in een medische context onder andere: J. DU JARDIN, "Actuele bedenkingen over het schuldig verzuim bij de geneeskundige hulpverlening – art. 422bis Strafwetboek" in X. (ed.), *De wetgeving inzake dringende geneeskundige hulpverlening*, Gent, Mys & Breesch, 1995, 7-19. Deze bespreking is opgehangen aan de wet van 8 juli 1964 betreffende de dringende geneeskundige hulpverlening (*BS* 25 juli 1964). Het komt ons voor dat deze wet niet direct relevant is voor de voorliggende studie. We verwijzen ter zake naar artikel 1 van de Wet van 8 juli 1964 dat dringende geneeskundige hulpverlening omschrijft als het onmiddellijk verstrekken van aangepaste hulp aan alle personen van wie de gezondheidstoestand ten gevolge van een ongeval, een plotse aandoening of een plotse verwikkeling van een ziekte een dringende tussenkomst vereist na een oproep via het eenvormig oproepstelsel waardoor de hulpverlening, het vervoer en de opvang in een aangepaste ziekenhuisdienst verzekerd worden.

een ernstig gevaar zou opleveren voor de personen in de instelling[118], kan de gevorderde psychiatrische dienst de opname van de geesteszieke weigeren, zonder strafbaar te zijn op grond van artikel 422ter Sw. Het moge duidelijk zijn dat in hoofde van een psychiatrische dienst niet al te snel een *"ernstig gevaar"* in de zin van artikel 422ter Sw. weerhouden kan worden: uiteindelijk hebben de instelling en haar personeel een verzorgingsplicht jegens eventueel gevaarlijke geesteszieken en moet de instelling zowel qua infrastructuur als qua personeel dermate geëquipeerd zijn dat ze gevaarlijke geesteszieken kan beheersen. Een en ander leunt rechtstreeks aan bij de Belgische Grondwet, waarvan artikel 23 stelt: *"Ieder heeft het recht een menswaardig leven te leiden.*

Daartoe waarborgen de wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel, rekening houdend met de overeenkomstige plichten, de economische, sociale en culturele rechten, waarvan ze de voorwaarden voor de uitoefening bepalen.

Die rechten omvatten inzonderheid:

(...);

2° het recht op sociale zekerheid, bescherming van de gezondheid en sociale, geneeskundige en juridische bijstand;

(...)". Ook artikel 5 van de wet van 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt[119] (Patiëntenrechtenwet) is ter zake bepaald relevant. Hierin lezen we dat de patiënt, met eerbiediging van zijn menselijke waardigheid en zijn zelfbeschikking en zonder enig onderscheid op welke grond ook, tegenover de beroepsbeoefenaar recht heeft op kwaliteitsvolle dienstverstrekking die beantwoordt aan zijn behoeften[120] [121]. Deze wet gaat overigens ook uit van het principe van de

---

[118] Aan te stippen valt dat artikel 42, tweede lid Wet Politieambt spreekt van het in gevaar brengen van de persoon die de hulp of bijstand verleent.

[119] *BS* 26 september 2002. Zie over – onder meer – die wet: S. CALLENS *et al*., "De Patiënt in de gezondheidszorg en medische aansprakelijkheid" in S. CALLENS en J. PEERS (ed.), *Organisatie van de gezondheidszorg*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 603-689; W. DIJKHOFFZ, CHRISTELIJKE MUTUALITEITEN en SOCIALISTISCHE MUTUALITEITEN, *Je rechten als patiënt*, Berchem, EPO, 2008, 258p.; H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtsverzameling*, Mechelen, Kluwer, 2016, 106-162; T. VANSWEEVELT, "Wet Patiëntenrechten: definities en toepassingsgebied" in T. VANSWEEVELT en F. DEWALLENS (ed.), *Handboek gezondheidsrecht. Volume I. Zorgverleners: statuut – aansprakelijkheid*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 291-306. Voor enige context bij de Patiëntenrechtenwet, zie ook: M. MEURISSE, "Les droits du patient" in G. BENOIT *et al*., *La protection de la personne des malades mentaux*, Brugge, la Charte, 2011, 1-29.

[120] Volgens artikel 2 Patiëntenrechtenwet is een patiënt de natuurlijke persoon, aan wie gezondheidszorg verstrekt wordt, al dan niet op eigen verzoek. Gezondheidszorg wordt in de voormelde bepaling dan weer omschreven als diensten, verstrekt door een beroepsbeoefenaar met het oog op het bevorderen, vaststellen, behouden, herstellen of verbeteren van de gezondheidstoestand van een patiënt, om het uiterlijk van een patiënt om voornamelijk esthetische redenen te veranderen of om de patiënt bij het sterven te begeleiden. Een beroepsbeoefenaar is volgens datzelfde artikel 1 de beoefenaar, bedoeld in het koninklijk besluit nr. 78 van 10 november 1967 betreffende de uitoefening van de gezondheidszorgberoepen alsmede de beroepsbeoefenaar van een niet-conventionele praktijk bedoeld in de wet van 29 april 1999 betreffende de niet-conventionele praktijken inzake de geneeskunde, de artsenijbereidkunde, de kinesitherapie, de verpleegkunde en de paramedische beroepen. Temeer daar het voormelde KB nr. 78 (*BS* 14 november 1967) psychische toestanden niet uitsluit (en ze integendeel uitdrukkelijk vernoemt in artikel 2, § 1), is de Patiëntenrechtenwet van toepassing op geesteszieken (zie ter zake ook de volgende analyse van de voorbereidende werken op de Patiëntenrechtenwet: E. MORBÉ, *De Wet betreffende de rechten van de patiënt*, Kortrijk-Heule, UGA, 2003, 189-190). Zie ook het Charter van de fundamentele rechten van de Europese Unie (2010/CI/83/02), aangehaald in: A. DEN EXTER (ed.), *International health law & ethics*, Antwerpen/Apeldoorn/Portland, Maklu, 2015, 217-227.

[121] Zie ook artikel 17novies, eerste lid van de zogenaamde Ziekenhuiswet 1987 (voluit: Wet 7 augustus 1987 op de ziekenhuizen, *BS* 7 oktober 1987, gecoördineerd bij koninklijk besluit van 10 juli 2008 houdende coördinatie van de wet op de ziekenhuizen en andere verzorgingsinrichtingen, *BS* 7 november 2008) dat stelt: *"Ieder ziekenhuis leeft, binnen zijn wettelijke mogelijkheden, de bepalingen na van de wet van 22 augustus 2002 betreffende de rechten van de patiënt wat betreft de medische, verpleegkundige en andere gezondheidszorgberoepsmatige aspecten in zijn rechtsverhoudingen jegens de patiënt. Bovendien waakt ieder ziekenhuis erover dat ook de beroepsbeoefenaars die er niet op basis van een arbeidsovereenkomst of een statutaire benoeming werkzaam zijn, de rechten van de patiënt eerbiedigen"* (een en ander werd gecapteerd in

'informed consent' van de patiënt voorafgaand aan iedere tussenkomst van de beroepsbeoefenaar (art. 8 Patiëntenrechtenwet). Naar de problematiek van de geesteszieken toe is van belang op te merken dat bij een spoedgeval afgeweken kan worden van dit beginsel (zie art. 8, § 5 Patiëntenrechtenwet[122]). Een en ander is van belang naar wat de psychiatrische dienst naar de

---

artikel 30, eerste lid van de gecoördineerde Ziekenhuiswet). Zie ook punt 5.1. van de verklaring betreffende de bevordering van de rechten van de patiënt in Europa (WHO, Regionaal Bureau voor Europa, Amsterdam, 28-30 mei 1994), gepubliceerd in: E. MORBÉ, *De Wet betreffende de rechten van de patiënt*, Kortrijk-Heule, UGA, 2003, 207-222): *"Eenieder heeft recht op verzorging die beantwoordt aan zijn behoeften, met inbegrip van preventieve maatregelen en activiteiten tot bevordering van de gezondheid. De diensten zouden permanent ter beschikking moeten staan en zouden toegankelijk moeten zijn voor iedereen, in billijke omstandigheden, zonder discriminatie, en afhankelijk van de financiële, humane en materiële middelen die de gemeenschap eraan kan besteden".* Zie ten slotte ook artikel 3 van de conventie van 4 april 1997 (Oviedo) van de Raad van Europa tot bescherming van de rechten van de mens en de biogeneeskunde (gepubliceerd in: E. MORBÉ, *De Wet betreffende de rechten van de patiënt*, Kortrijk-Heule, UGA, 2003, 223-236; en in: A. DEN EXTER (ed.), *International health law & ethics*, Antwerpen/Apeldoorn/Portland, Maklu, 2015, 174-183): *"Parties, taking into account health needs and available resources, shall take appropriate measures with a view to providing, within their jurisdiction, equitable access to health care of appropriate quality".*

[122] Die bepaling luidt als volgt: *"Wanneer in een spoedgeval geen duidelijkheid aanwezig is omtrent de al dan niet voorafgaande wilsuitdrukking van de patiënt of zijn vertegenwoordiger zoals bedoeld in hoofdstuk IV, gebeurt iedere noodzakelijke tussenkomst van de beroepsbeoefenaar onmiddellijk in het belang van de gezondheid van de patiënt. De beroepsbeoefenaar maakt hiervan melding in het in artikel 9 bedoelde patiëntendossier en handelt van zodra dit mogelijk is overeenkomstig de bepalingen van de voorgaande paragrafen".* Zie ook punt 3.3. van de verklaring betreffende de bevordering van de rechten van de patiënt in Europa (WHO, Regionaal Bureau voor Europa, Amsterdam, 28-30 mei 1994), gepubliceerd in: E. MORBÉ, *De Wet betreffende de rechten van de patiënt*, Kortrijk-Heule, UGA, 2003, 207-222; en in: A. DEN EXTER (ed.), *International health law & ethics*, Antwerpen/Apeldoorn/Portland, Maklu, 2015, 217-227): *"Wanneer een patiënt in de onmogelijkheid verkeert zijn wil te kennen te geven, terwijl de medische handeling dringend uitgevoerd moet worden, mag zijn toestemming verondersteld worden, behalve wanneer uit een vroegere wilsuiting blijkt dat hij in een dergelijk geval geen toestemming zou hebben gegeven"*. Zie ten slotte ook artikel 8 van de reeds in voetnoot 121 aangehaalde conventie van 4 april 1997 (Oviedo) van de Raad van Europa tot bescherming van de rechten van de mens en de biogeneeskunde: *"When because of an emergency situation the appropriate consent cannot be obtained, any medically necessary intervention may be carried out immediately for the benefit of the health of the individual concerned".* Zie ook de 'World Medical Association Declaration on the rights of the patient' (Lissabon, september-oktober 1981 en herbevestigd in april 2015 in Oslo) en de VN-Resolutie 46/119 van 17 december 1991 houdende de beginselen voor de bescherming van personen met een geestesziekte en de verbetering van de geestelijke gezondheidszorg (in het bijzonder beginsel 1.1.: *"All persons have the right to the best available mental health care, which shall be part of the health and social care system"* (afgedrukt in: A. DEN EXTER (ed.), *International health law & ethics*, Antwerpen/Apeldoorn/Portland, Maklu, 2015, 233-236 resp. 250-262). Zie ook de punten 7 en 8 van de 'convention for the protection of human rights and dignity of the human being with regard to the application of biology and medicine' (aangenomen door het Comité van ministers op 19 november 1996), afgedrukt in: H. NYS en T. GOFFIN, *Wetboek medisch recht*, Antwerpen, Maklu, 2009, 371-383: *"7. Protection of persons who have mental disorder. Subject to protective conditions prescribed by law, including supervisory, control and appeal procedures, a person who has a mental disorder of a serious nature may be subjected, without his or her consent, to an intervention aimed at treating his or her mental disorder only where, without such treatment, serious harm is likely to result to his or her health. 8. Emergency situation. When because of an emergency situation the appropriate consent cannot be obtained, any medically necessary intervention may be carried out immediately for the benefit of the health of the individual concerned".* Zie inzake spoedhulp jegens psychiatrische patiënten ook: H. NYS, K. VANHAUWAERT en P. CLAEYS, "De wet betreffende de rechten van de patiënt en de ombudsfunctie" in G. BENOIT *et al.*, (ed.), *De bescherming van de persoon van de geesteszieke – Ethische, medische en juridische perspectieven*, Brugge, die Keure, 2010, (95) 104. Over de notie 'spoedgeval' stellen deze laatste auteurs: *"'Spoedgeval is in de wet niet gedefinieerd. Als algemene regel kan men ervan uitgaan dat het een spoedgeval betreft als een situatie potentieel levensbedreigend is, als die een ernstige bedreiging inhoudt voor de fysieke integriteit van de patiënt, als niet onmiddellijk ingrijpen de gezondheid van de patiënt ernstig zou schaden of wanneer men onvoldoende informatie heeft om dit te beoordelen ('in dubio pro vita'). Volgens sommigen bestaat er ook een spoedgeval wanneer een psychiatrische patiënt door zijn gedrag het zorgklimaat zo ernstig zou aantasten dat de zorg voor de patiënt of de medepatiënt ernstig in het gedrang komt. VEYS vindt een dergelijke interpretatie terecht juridisch niet verdedigbaar"* (H. NYS, K. VANHAUWAERT en P. CLAEYS, "De Wet betreffende de rechten van de patiënt en de ombudsfunctie" in G. BENOIT *et al.*, (ed.), *De bescherming van de*

geesteszieke toe vermag (zie verder randnummer 29). Dat de weigering van een psychiatrische instelling om gevolg te geven aan een politionele vordering/vraag tot opname van een geesteszieke geen evidentie is, blijkt ook uit de deontologie van de geneesheren. Wanneer we bijvoorbeeld de algemene plichten van de geneesheer, zoals vastgelegd in de Code van geneeskundige plichtenleer[123], bekijken, dan blijkt hieruit inderdaad dat een geneesheer niet zomaar kan verwijzen naar enig gevaar om een opname te weigeren. Zo bepaalt artikel 3, eerste lid van die algemene plichten: *"De uitoefening van de geneeskunde is een bij uitstek menslievende opdracht; de arts waakt in alle omstandigheden over de gezondheid van de enkeling en van de gemeenschap. (...)"*. Artikel 5 stelt dan weer: *"De arts moet al zijn zieken even gewetensvol verzorgen ongeacht hun sociale stand, hun nationaliteit, hun overtuiging, hun faam en zijn persoonlijke gevoelens jegens hen"*, terwijl artikel 6 luidt: *"Elke arts moet, ongeacht zijn functie of specialiteit, onverwijld hulp bieden aan een zieke die in onmiddellijk gevaar verkeert"*.

28. Bij het voorgaande kan nog de volgende bedenking geformuleerd worden. Gesteld dat de psychiatrische dienst de opname weigert, al dan niet omdat er een ernstig gevaar zou dreigen in de zin van artikel 422ter Sw. (of gevaar in de bewoordingen van artikel 42 Wet Politieambt), wat is dan het verder verloop? Het komt ons dat in dat geval – elders dan in de psychiatrische dienst (bijvoorbeeld in het politiekantoor[124]) – overgegaan zal worden tot de redactie van het verslag, nodig om de machinerie van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke in gang te zetten, wellicht volgt dan een spoedbeslissing tot observatie (art. 9 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke) en is de psychiatrische dienst die van de beslissing gevat wordt (eventueel dezelfde als die initieel de geesteszieke weigerde), … verplicht de geesteszieke op te nemen (zie hoger randnummer 24). Ook omdat in dat geval nog toepassing gemaakt moet worden van artikel 10, § 1 van het KB I van 18 juli 1991 dreigt in de geschetste hypothese (die alleszins kostengenererend is) heel wat tijdsverlies. Volgens ons heeft men echter – we verwijzen naar wat we hoger schreven over de januskop van de geesteszieke (zie randnummer 9) – geen overschot van tijd wanneer men te maken heeft met een geesteszieke: deze moet namelijk beheerst én geholpen worden. Een en ander houdt in dat men met de bedoelde weigering een op het vlak van het EVRM problematische toestand creëert, temeer daar een verblijf bij de politie niet op bijval van het EHRM kan rekenen (zie verder randnummer 36) (en overigens ook door de wetgever als te vermijden beschouwd wordt – zie hoger randnummer 25). Naast een veroordeling op strafrechtelijk vlak (art. 422ter Sw.) dan wel – mits fout, schade en oorzakelijk verband – op burgerrechtelijk vlak (art. 1382 *et seq*. BW) dreigt – mits toepassing van bepaalde Straatsburgse rechtspraak over de horizontale werking van het EVRM – een veroordeling van BELGIË door het EHRM.

3.1.9. Het verlenen van bijstand door de politie aan de instelling bij opname buiten de toepassing van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke

29. Aan te stippen valt evenwel dat het voorgaande niet kan impliceren dat het voor de politie volstaat de geesteszieke als het ware aan de deur van de psychiatrische dienst af te zetten, waarna deze dienst met de geesteszieke dan maar zijn plan moet trekken. Dit vloeit al voort uit het feit dat

---

persoon van de geesteszieke – Ethische, medische en juridische perspectieven, Brugge, die Keure, 2010, (95) 104, met verwijzing naar: M. VEYS, *De Wet Patiëntenrechten in de psychiatrie* in *Bibliotheek Burgerlijk Recht en Procesrecht*, Brussel, Larcier, 2008, 117).

[123] NATIONALE RAAD VAN DE ORDE VAN DE GENEESHEREN, *Code van geneeskundige plichtenleer*, www.ordomedic.be.

[124] Volgens recente rechtspraak van het EHRM evenwel niet de geschikte opvangplaats voor een persoon met een geestesstoornis. In voorkomend geval dreigt een schending van artikel 3 EVRM (aantasting menselijke waardigheid). Zie ter zake: EHRM 3 mei 2012, M.S. versus Verenigd Koninkrijk, besproken in: P. DE HERT *et al*., "Rechtspraak in kort bestek van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *T.Strafr*. 2012, (232) 232-233). In dezen werd in het bijzonder gelaakt dat, niettegenstaande een dringende nood aan gepaste psychiatrische hulp, M.S. pas op de vierde dag getransfereerd werd van het politiebureau naar een instelling. Aan te stippen valt dat de initiële opsluiting in de politiecel 'an sich' wel verdragsconform bevonden werd.

artikel 422ter Sw. als grens aan de erin vervatte strafbaarheid stelt dat de gevorderde hulpverlener of anderen niet aan een ernstig gevaar bloot komen te staan. Het komt ons bovendien voor dat, indien het gaat om een gewelddadige geesteszieke die moeilijk te beheersen is door het personeel van de instelling, de politie gepast geweld (dat de regels van subsidiariteit en proportionaliteit respecteert) kan toepassen om de betrokkene op de plaats te krijgen waar hij moet zijn, en om toe te laten dat hij zijn gepaste behandeling kan krijgen. Het betrokken handelen kadert in de wettelijke opdracht van de politie, meer bepaald zoals omschreven in artikel 18 Wet Politieambt, zodat toepassing gemaakt kan worden van artikel 37 Wet Politieambt en in geval van boeien artikel 37bis Wet Politieambt. De insteek van een wettelijke opdracht is er ook als we de zaken bekijken vanuit artikel 14 Wet Politieambt, dat mede de relatie politie-geesteszieke beheerst (zie ter zake randnummer 16) maar tegelijkertijd inroepbaar is in de relatie tussen het personeel van de psychiatrische dienst en de politie[125]. Indien de politie dat personeel niet helpt wanneer dat in gevaar is in de zin van artikel 422bis Sw., dreigt overigens een veroordeling in hoofde van de politie op basis van dat artikel[126].

3.1.10. De inzet van bijzondere eenheden

30. De beginselen, uiteengezet in artikel 37 Wet Politieambt (*j°* art. 1, derde lid Wet Politieambt), beheersen ook de inzet van bijzondere bijstandsteams of bijzondere eenheden zoals ingezet in de zaak-JACOB, aanleiding tot het dossier nr. 23325/2013 (zie randnummer 1)[127] en zoals gedefinieerd in

[125] Indien de betrokken geesteszieke aan de deur van de psychiatrische dienst met zijn weerbarstig gedrag feiten stelt die kwalificeerbaar zijn als misdrijven, dan kan ook artikel 15 Wet Politieambt (en art. 8 Sv.) ingeroepen worden als rechtsgrond voor gerechtelijk politioneel handelen. We herhalen (*cf. supra* randnummer 16) dat, wanneer een gewelddadig optreden in beeld is van een persoon die op zich niet kwalificeerbaar is als een geesteszieke in de zin van het voorliggende rapport (zie randnummer 20), het politioneel handelen niet te baseren is op artikel 18 Wet Politieambt, maar gefundeerd dient te worden op – *grosso modo* – artikel 14 en/of 15 Wet Politieambt (*j°* art. 8 Sv.).

[126] Zie ook DE RAEDT *et al*. die met betrekking tot artikel 14, tweede lid Wet Politieambt (bijstand aan personen in gevaar) het volgende stellen: *"Artikel 14 Wet Politieambt legt meer in het bijzonder de nadruk op het feit dat de politiediensten bij het vervullen van hun opdrachten van bestuurlijke politie tevens bijstand dienen te verlenen aan eenieder die in gevaar verkeert, dus niet enkel aan personen die expliciet om hulp vragen. De politieambtenaar moet hier dus ook zelf het gevaar inschatten. Naast de individuele verantwoordelijkheid op strafrechtelijk, tuchtrechtelijk of burgerrechtelijk vlak, is het niet uit te sluiten dat bij tekortkomingen van politieambtenaren – en dit binnen de context waarbij de uitvoerende macht meer en meer aansprakelijk wordt gesteld voor haar bestuur – het verantwoordelijk bestuur wordt veroordeeld tot een schadevergoeding op basis van artikel 1382 BW. Deze stelling noodzaakt de leidinggevende officieren van de politiediensten om hun personeel in het raam van de opleiding de nodige kennis en bekwaamheden bij te brengen om bijstand te kunnen verlenen aan personen in gevaar"* (E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 307-308 met verwijzing naar: Y. LYAZOULI, "Politie en schuldig verzuim", *Vigiles* 2006, 31-37).

[127] In de pers kwam een en ander uitgebreid aan bod. We verwijzen ter zake in het bijzonder naar: L. BECKERS, "Hij wist niet wat zijn team uitspookte", *De Morgen* 25 februari 2013; L. BOVÉ en D. BERVOET, "Justitie davert op haar grondvesten", *De Tijd* 4 maart 2013; Y. DELEPELEIRE en R. GOOSSENS, "Robocops liggen al jaren onder vuur", *De Standaard* 23 februari 2013; J. DE PRETER, "Als er gevaar dreigt, komen de Bottinekes", *De Morgen* 23 februari 2013; B. DE RUYVER, "Gooi het kind niet weg met het badwater", *De Standaard* 30 december 2013; J. DEWIT en A. KESTENS, "Elitekorps onder vuur", *Gazet van Antwerpen* 23 en 24 februari 2013; KH, "Comité P wees op geweld bij eenheid. Bijstandsteam kwam al vaker in opspraak", *De Morgen* 23 februari 2013; KML/AG, "Onze agenten zijn hier niet voor opgeleid", *Het Laatste Nieuws* 23 februari 2013; R. LANDUYT, "Een iets te bijzonder bijstandsteam", *De Morgen* 25 februari 2013; B. MAECKELBERGH, "Eén naakte man, acht agenten", *De Morgen* 22 februari 2013; P. PONSAERS, "Blauwdruk voor een iets minder gestoorde procedure", *De Morgen* 28 februari 2013; W. ROMMERS, "Politierambo's aan de leiband", *Het Nieuwsblad* 25 februari 2013; D. VAN DAMME, "Dood in Mortselse cel. 5 vragen die iedereen stelt", *Gazet van Antwerpen* 23 en 24 februari 2013; J. VEKEMAN, "De zaak-Jacob: één overlijden, veel vragen", *De Tijd* 25 februari 2013; N. VANHECKE, "Politie ziet 'geen reden' om agent te schorsen", *De Standaard* 22 februari 2013; VHN, "Politie ging tekeer als Rambo's", *De Standaard* 22 februari 2013; X., "Advocaat van 'Rambo' overweegt zelf klacht", *Het Laatste Nieuws* 23 februari 2013; X., "Le

het rapport *'Eenheden van gespecialiseerde interventie'* d.d. 1 april 2014 (dossier nr. 23325/2013) (zie ook voetnoot 5 van het voorliggende rapport): dit houdt in dat het inschakelen van een dergelijke eenheid geen standaardpraktijk mag zijn. Een dergelijke eenheid kan ingezet worden (op het openbaar domein, in een politiekantoor dan wel in (mits rechtsgeldig betreden) een private ruimte) mits een en ander: 1) op te hangen is aan de uitvoering van een wettelijke opdracht (de wettelijke opdracht van de politie inzake geesteszieken werd hiervoor in de voorliggende studie geschetst; 2) subsidiair is[128]; 3) proportioneel is[129]; 4) voorafgegaan wordt door een waarschuwing, tenzij dit gebruik daardoor onwerkzaam zou worden. De beslissing tot het inzetten van een bijzondere eenheid houdt geenszins een vrijgeleide in voor het betrokken team om ongebreideld alle bevoegdheden, middelen (zoals bijvoorbeeld een taser, waarbij rekening gehouden moet worden met de wetenschappelijke inzichten ter zake) en technieken waarover het beschikt of waarvan het kennis heeft, in te zetten. Ook op dat punt (de manier van optreden *in concreto*) dienen de vier voormelde principes nageleefd te worden (inzake het gebruik van boeien en van vuurwapens dienen dan ook nog artikel 37bis respectievelijk 38 Wet Politieambt gerespecteerd te worden), bij gebreke waarvan sprake is van ongeoorloofd geweldgebruik met alle mogelijke strafrechtelijke, burgerrechtelijke en tuchtrechtelijke sancties van dien. Met andere woorden: het feit dat een politieoverste beslist tot de inzet van een bijzondere eenheid heft geenszins de voormelde inschattingsplicht op in hoofde van de leden van de bijzondere eenheid die concreet de gebeurtenis zullen moeten gaan beheersen[130]. Een en ander houdt in dat het al dan niet geoorloofde karakter van de inzet van bijzondere eenheden, alsmede van hetgeen zij aan concrete handelingen stellen zeer casuïstisch beoordeeld zal dienen te worden[131].

31. Aan te stippen valt dat de beginselen die met name artikel 37 Wet Politieambt vooropstelt en die hiervoor kort opgelijst werden, ook terugkomen in de recente omzendbrief GPI 81 van toenmalige

---

Comité P n'avait pas été suivi", *Vers l'avenir* 25 februari 2013; Y.D., "Comité P opent onderzoek naar BBT's", *De Standaard* 2 maart 2013.

[128] In de bewoordingen van artikel 37, eerste lid Wet Politieambt: *"Bij het vervullen van zijn opdrachten van bestuurlijke of gerechtelijke politie kan elke politieambtenaar, rekening houdend met de risico's die zulks meebrengt, geweld gebruiken om een wettig doel na te streven dat niet op een andere wijze kan worden bereikt"*.

[129] In de bewoordingen van artikel 37, tweede lid Wet Politieambt: *"Elk gebruik van geweld moet redelijk zijn en in verhouding tot het nagestreefde doel".* Het moge duidelijk zijn dat bij de beoordeling hiervan onder meer de sterkte en de lichaamsbouw van de betrokken geesteszieke een belangrijke parameter zal zijn (zie ter zake: F. GOOSSENS, *Politiebevoegdheden en mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 342-345 en de aldaar aangehaalde rechtspraak).

[130] In die zin is de vraag of de inzet van de bijzondere eenheid als dusdanig al te beschouwen is als een geweldsmiddel eerder voer voor een academische discussie. Gelet op het feit dat de notie 'geweld' in de Wet Politieambt ruim ingevuld moet worden (zie bijvoorbeeld: E. DE RAEDT *et al*., *De Wet op het politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 420-421), zou ons inziens op de voormelde vraag overigens desgevallend positief geantwoord kunnen worden.

[131] Een gedetailleerde bespreking van de artikelen 37, 37bis en 38 Wet Politieambt (alsmede van de regeling van andere jegens geesteszieken in te zetten bevoegdheden) valt buiten het bestek van de voorliggende studie. We verwijzen ter zake naar: H. BERKMOES en F. SCHUERMANS, "Het boeien aan banden gelegd. Een analyse van het nieuwe artikel 37bis Wet Politieambt", *T.Strafr*. 2007, 10-43; H. BERKMOES en F. SCHUERMANS, "La pose de menottes: une pratique entravée. Analyse du nouvel article 37bis de la Loi sur la fonction de police", *Vigiles* 2008, 181-194; F. GOOSSENS, *Politiebevoegdheden en mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 323-347; F. GOOSSENS en F. HUTSEBAUT, "Politioneel geweld- en vuurwapengebruik in België: het nationale wettelijke kader" in F. HUTSEBAUT (ed.), *Politie en het gebruik van geweld* in *Cahiers Politiestudies*, Brussel, Politeia, 2007, 47-69. Voor een kritische lezing over de al dan niet mogelijkheid die artikel 37bis Wet Politieambt biedt om een hulpbehoevende, hysterische/labiele/suïcidale persoon in afwachting van de gepaste hulpverlening met boeien onder controle te houden, indien hem geen enkel misdrijf ten laste gelegd kan worden of een ordeverstoring verweten kan worden, zie: F. GOOSSENS, H. BERKMOES, F. HUTSEBAUT, A. DUCHATELET en A. LINERS, "Opgelet: werken! De Wet op het politieambt als eeuwige werf", *Vigiles* 2013/5-2014/1-2 (themanummer: F. GOOSSENS, H. BERKMOES, F. HUTSEBAUT, A. DUCHATELET en A. LINERS (ed.), "Bij een jubileum. Essays naar aanleiding van 20 jaar Wet op het politieambt" – "À l'occasion d'un jubilé. Essais après 20 ans de Loi sur la fonction de police"), (127) 132.

minister van Binnenlandse Zaken Joëlle MILQUET van 21 juli 2014 betreffende het algemene referentiekader van 'Bijzondere bijstand' in de lokale politie[132]. Zo lezen we in punt 3.2. van deze omzendbrief: *"Elke politieambtenaar is gehouden aan een appreciatieverplichting alvorens op te treden, ook wanneer die optreedt op bevel van een leidinggevende om een collectieve tussenkomst uit te voeren. Elke tussenkomst dient permanent en op individuele basis afgetoetst te worden aan de principes van wettelijkheid, evenredigheid, subsidiariteit en opportuniteit"*. In punt 5.2.2. wordt dan weer het volgende bepaald: *"Tussenkomsten met bijzondere risicograad vereisen een nauwgezette operationele risicoanalyse en voorbereiding, waarbij steeds de volgende criteria worden afgetoetst: wettelijkheid, evenredigheid, subsidiareit en opportuniteit.*
Hierbij dient ook rekening gehouden te worden met de mogelijke nevenschade van het optreden: impact op derden, kwetsbaarheid van de aan te houden persoon (mentale en fysieke toestand), de materiële schade... Een gedifferentieerd optreden aangepast aan de situatie en aan de risico's is een basisvoorwaarde. De leidinggevende en de uitvoerende politieambtenaren moeten in deze omstandigheden de reflex hebben om de procedure te heroverwegen of de interventie uit te stellen". En ook punt 5.2.3. van de omzendbrief, dat spreekt over de aangewende middelen, is ter zake relevant, waar het stelt: *"In dit raam dient een oordeelkundige keuze gemaakt te worden van de in te zetten middelen naar gelang van de aard van de opdrachten en het risico op ernstige verwondingen bij gebruik ervan (zoals schilden, wapenstok, bijzondere bewapening...)".* Tegelijkertijd verwijst de omzendbrief in datzelfde punt en in voetnoot 4 naar punt 50 van de Deontologische Code dat bepaalt: *"Wanneer de leden van het operationeel kader geconfronteerd worden met fysiek geweld of met een reële dreiging van fysiek geweld tegen henzelf of tegen derden, hebben zij het recht maar ook de plicht om – binnen de grenzen van de wettelijke voorschriften – op de meest doeltreffende en kordate manier op te treden teneinde het geweld te beëindigen of te voorkomen.*
Aangezien zij op elk ogenblik met geweld kunnen worden geconfronteerd of kunnen genoodzaakt worden om dwang aan te wenden, krijgen zij ter zake een geschikte fysieke en mentale opleiding en een adequate uitrusting. Dit wordt hen verleend op basis van de bijzonderheden van hun dienst of van de taeken die hen worden toevertrouwd". De omzendbrief GPI 81 die volgens zijn aanhef onder meer teruggaat op het jaarverslag van 2009 van het Vast Comité P[133] en het rapport van het Vast

[132] *BS* 14 augustus 2014.
[133] We citeren uit die aanhef: *"In het jaarverslag van 2009 van het Vast Comité P, vestigt deze de aandacht op de werking van lokale een heden 'Bijzondere Bijstand' door te stellen dat er in bepaalde gevallen in onvoldoende (basis)opleiding wordt voorzien, wat afbreuk kan doen aan de vereiste kwaliteitsgaranties bij een interventie. Soms wordt ook een te ruim en te gespecialiseerd takenpakket toevertrouwd, wat kan leiden tot zelfoverschatting en dus tot gevaarlijke situaties. Een aantal incidenten, na tussenkomst van een bijzonder bijstandsteam, hebben het debat opnieuw doen oplaaien en vragen doen rijzen over de procedures, het gebruik van dwang en geweld en de taakverdeling"* en *"In het toezichtsonderzoek van 1 april 2014 'Eenheden van gespecialiseerde interventie' onderzoekt het Vast Comité P ook de structurele problemen rond 'Bijzondere Bijstandsteams', hun functioneren en manier van optreden en de problemen inzake kwaliteitsstandaarden, opleiding, eenvormigheid, synergie... Het Vast Comité P formuleert in het onderzoek ten slotte een aantal aanbevelingen"*. Zie – in de pers – ook (ook in verband met de omzendbrief GPI 81 zelf), maar dan naar aanleiding van het rapport van het Vast Comité P van 1 april 2014: L. BOVÉ, "Politie kent wildgroei aan gewelddadige teams", *De Tijd* 2 april 2014; G. COCKX, "Als de lokale politie zijn eigen boontjes moet doppen", *De Standaard* 3 april 2014, 40; GOM, "'Bottinekes' aan banden leggen is volgens Bart De Wever 'absurd'", *De Standaard* 19 augustus 2014; J. LA., "Les équipes spéciales des polices encadrées", *La Libre Belgique* 19 augustus 2014; B. MAECKELBERGH, "Comité P wil richtlijnen voor 'bottinekes'", *De Morgen* 2 april 2014; L. PONCIAU, "Un encadrement pour les unités spécialisés", *Le Soir* 2 april 2014; W. ROMMERS, "Bijstandsteams politie aan banden gelegd", *Gazet van Antwerpen* 18 augustus 2014; W. ROMMERS, "Meer controle op bijzondere bijstandsteams. Federale politie dwingt 'bottinekes' in de pas", *De Standaard* 18 augustus 2014, 10; W. ROMMERS, "'Rambo's lokale politie worden aan banden gelegd", *Het Nieuwsblad* 18 augustus 2014; N. VANHECKE, "Rapport Comité P na overlijden Jonathan Jacob. 'Bottinekes' moeten echte regels krijgen", *De Standaard* 2 april 2014, 4-5; R. WAUTERS, "Strikter toezicht op 'bottinekes'", *De Morgen* 19 augustus 2014; WER, "Strengere regels voor 'Rambo's lokale politie", *Het Belang van Limburg* 18 augustus 2014; X., "Milquet legt bijzondere bijstandsteams aan banden", *De Morgen* 18 augustus 2014; X., "Milquet legt 'bottinekes' aan banden", *De Standaard* 18 augustus 2014. Zie ook het antwoord van toenmalige

Comité P in het reeds vermelde toezichtsonderzoek *'Eenheden van gespecialiseerde interventie'* d.d. 1 april 2014, heeft blijkens zijn formulering eerder het karakter van een aanbeveling dan van een dwingend te volgen norm: dit blijkt onder meer uit het gebruik van het woord 'richtinggevend'[134] in de aanhef van de omzendbrief, waar gesproken wordt over de in de omzendbrief vervatte taakverdeling tussen enerzijds 'Bijzondere Bijstand – lokale politie' en anderzijds 'Gespecialiseerde Steun en Interventie – federale politie'[135]. Gelet op het blijkbaar niet dwingende karakter van de omzendbrief, maar ook omdat hij enerzijds zich niet expliciet richt op de omgang met geesteszieken en anderzijds vooral spreekt over opleiding (zie punt 6.2. van de omzendbrief) en opvolging van de lokale 'Bijzondere Bijstand' door de Algemene Inspectie van de federale politie en van de lokale politie (zie punt 7. van de omzendbrief), laten we de omzendbrief GPI 81 hier verder – enkele nootverwijzingen uitgezonderd – onbesproken.

32. Het politionele geweldgebruik in het algemeen en de inzet van de bijzondere eenheden dient, naast conform (onder meer) de Wet Politieambt, EVRM-conform te zijn[136]. Ter zake zijn vooral de artikelen 2 (het recht op leven) en 3 (het folterverbod) fundamenteel. Het is hier niet de plaats om de ganse jurisprudentiële invulling door het EHRM van de voormelde bepalingen uit de doeken te doen. Wat we wel wensen te benadrukken, is dat door de ontwikkeling die de Straatsburgse jurisprudentie inzake in het bijzonder artikel 2 EVRM over de jaren heen gekend heeft, het mogelijk is dat een Staat toch veroordeeld zou kunnen worden op basis van dit artikel voor het optreden van een bijzondere eenheid, ook als men die eenheid 'an sich' niets kan verwijten, onder andere op het vlak van de naleving van de artikelen 37 *et seq*. Wet Politieambt maar ook op het vlak van – onder meer – artikel 2 EVRM. Een en ander heeft vanzelfsprekend interferenties naar de burgerrechtelijke aansprakelijkheid inzake politioneel optreden toe. We doelen bij het voormelde meer in het bijzonder op het feit dat de rechtspraak van het EHRM met betrekking tot artikel 2 EVRM zich derwijze ontwikkeld heeft dat ook een onvoldoende voorbereiding van en controle op de politionele actie door de politionele autoriteiten en overheden het voormelde artikel en derhalve een schending van het recht op leven in beeld brengen[137]. Dit gegeven – overigens ook mee opgepikt in de in het vorige randnummer aangestipte omzendbrief GPI 81 die in de lijn van artikel 37 Wet Politieambt en van het EVRM een gradueel handelen vooropstelt – is bijzonder essentieel, temeer daar recent de

---

minister van Binnenlandse Zaken Joëlle MILQUET op de samengevoegde vragen van Eric JADOT (nr. 16087), Denis DUCARME (nr. 16167) en Ben WEYTS (nr. 16374) (*Vr. en Antw*. Kamer 2012-13, 16 april 2013, 16-17).

[134] Zie ter zake ook het gebruik van het woord 'kan' in het derde lid van punt 4.1.2. en het gebruik van de woordengroep 'bij voorrang of exclusief' in het eerste lid van punt 4.1.3. van de omzendbrief. Zie in het bijzonder ook de formulering van artikel 4.2. van de omzendbrief dat een niet-limitatieve lijst van taken met een bijzondere risicograad bevat, waarvan gesteld wordt dat ze als richtinggevend beschouwd kan worden om uitgevoerd te worden door hetzij 'reguliere interventie' hetzij 'Bijzondere Bijstand' van de lokale politie. In die lijst wordt onder meer genoemd – zonder dat hierbij gelinkt wordt aan geesteszieken – *"tussenkomst in een beperkte ruimte (bv. een cel…) met bijzonder risico*" en *"de controle van een gevaarlijk risico"*. Aan te stippen valt dat in punt 4.1.3. de omzendbrief twee aangelegenheden noemt die exclusief behoren tot het takenpakket van de speciale eenheden van de federale politie: geen van hen gaat evenwel de geesteszieken aan.

[135] Respectievelijk omschreven als *"Bijzondere bijstand is het geheel van taken die betrekking hebben op situaties (zowel regulier als specifieke tussenkomsten) die een bijzondere risicograad van gevaar of geweld met zich (kunnen) meebrengen en die bijgevolg worden uitgevoerd door de lokale politie en die worden gekenmerkt door de aanwending van specifieke technieken en desgevallend bijzondere middelen waardoor aangepaste opleidingen en trainingen worden gevolgd"* (punt 1.1. van de omzendbrief) en *"Gespecialiseerde Steun en Interventie is het geheel van taken die betrekking hebben op situaties die een hoge risicograad van gevaar of geweld met zich (kunnen) meebrengen en die bijgevolg bij voorrang of exclusief worden uitgevoerd door de speciale eenheden van de federale politie"* (punt 1.2. van de omzendbrief). Zie over de gespecialiseerde steun van de federale politie: B. DUPUIS, "40 jaar speciale eenheden. Diane is groot geworden", *Inforevue* 2012, afl. 1, 10-13.

[136] Voor de EVRM-conformiteit van de algemene Belgische regeling inzake het politioneel geweldgebruik, zie: F. GOOSSENS, *Politiebevoegdheden en mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 348-377.

[137] Zie voor een synopsis van die rechtspraak: F. GOOSSENS en G. BOURDOUX, "Het recht op leven (art. 2 EVRM): een zaak van de politie 'te velde' maar ook van haar oversten", *Vigiles* 2008, 233-245.

bescherming van artikel 2 EVRM in de Straatsburgse rechtspraak uitgebreid werd tot – onder bepaalde voorwaarden – niet-dodelijk politiegeweld[138]. Met andere woorden, zelfs al wordt in een concreet geval besloten dat de politiebeambten die in de praktijk het politiegeweld aanwendden, in het licht van artikel 2 EVRM niets verweten kan worden, kan het EHRM nog steeds een Lidstaat bij het EVRM veroordelen voor een schending van die bepaling op basis van de houding, aangenomen door de politieoversten en -overheden, die zich ook terdege bewust moeten zijn van de focus van de politiebeambten die men beslist in te zetten. Het besef van dit laatste is essentieel: houdt men er geen rekening mee, dan riskeert men bij een politieactie met (niet noodzakelijk) dodelijke afloop, waarbij de politieoversten hun rol inzake voorbereiding en controle niet naar behoren vervulden, een veroordeling van – *in casu* – BELGIË door het EHRM, ook al kan die veroordeling niet opgehangen worden aan de handelwijze van de betrokken politiebeambten tijdens de actie zelf. Tegen die achtergrond is het bijvoorbeeld van belang dat de leden van de bijzondere eenheden door hun oversten zeer goed ingelicht worden van *in casu* de toestand van de geesteszieke: dit moet, samen met hun inschatting van de concrete situatie waarmee zij *de visu* geconfronteerd zullen worden, hen toelaten naar behoren te bepalen hoe ze precies jegens de geesteszieke zullen handelen (of eventueel niet zullen handelen). Heel wat Straatsburgse rechtspraak ter zake draait inderdaad rond de – mate van accuraatheid van de – informatie die doorgegeven wordt aan de politiebeambten die 'te velde' zullen dienen op te treden. Tegen die achtergrond kan zeker gesteld worden dat het meer dan wenselijk is dat ook de leden zelf van de bijzondere eenheden voorafgaand aan hun (eventuele) interventie hun informatiepositie in maximale mate verstevigen. In deze context dient het Straatsburgse arrest van 16 januari 2014 vermeld te worden dat door het EHRM in de zaak SHCHIBORSHCH en KUZMINA versus RUSLAND gewezen werd. De gelijkenissen tussen de feiten aan de basis van dit arrest (zie de paragrafen 1-184 van het arrest) en deze in de zaak-JACOB zijn frappant, verstaan zijnde dat in de zaak SHCHIBORSHCH en KUZMINA opgetreden werd in de woning van de betrokken geesteszieke. In dit arrest werd RUSLAND veroordeeld wegens schending van artikel 2 EVRM[139], onder meer omdat enerzijds bij de initiële politietussenkomst ter uitvoering van de vatting van de betrokken geesteszieke[140], zoon van de eisers voor het Hof, en anderzijds bij de inzet van de ter zake in versterking opgeroepen bijzondere eenheid (evenmin als de initieel tussenkomende politiebeambten specifiek opgeleid om met geesteszieken om te gaan) niet voorzien werd in psychiatrische bijstand ter begeleiding van de operatie, terwijl – gelet op zijn bij de politie gekende voorgeschiedenis – hevig verzet van de betrokken geesteszieke tegen een en ander plausibel was en ook *de facto* gepleegd werd. We citeren ter zake uit het arrest paragraaf 233 dat bepaalt: *"The Court observes that dealing with mentally disturbed individuals requires special training, the absence of which is likely to render futile any attempted negotations with a person with a mental disorder as grave as that of Mr. SHCHIBORSHCH. This understanding is reflected in section 30(3) of the Law on Psychiatric Assistance, which only provides for police assistance to medical personnel when carrying out involuntary hospitalisation and does not empower the police to act independently. No explanation has been presented to the Court as to why the police took actions aimed at securing M. SHCHIBORSHCH's involuntary hospitalisation without being accompanied by*

[138] Zie ter zake in het bijzonder: EHRM 20 december 2004, MAKARATZIS versus GRIEKENLAND.

[139] Zie de formulering van de ter zake beweerdelijke verdragsschending in paragraaf 200 van het arrest: *"The applicants complained under article 2 of the Convention that the police had been responsible for the death of their son. In particular, although they were called in precisely to deal with a mentally disturbed person, they had not been trained for such a situation, nor were they accompanied by a specialist, such as a psychiatrist; and their excessive and unjustified use of force led to Mr SHCHIBORSHCH's death. (...)"*. Zie ook het dispositief van het arrest, waarin het volgende beslist wordt: *"(...) 2. Holds that there has been a violation of Article 2 of the Convention on account of the lack of planning and control of the involuntary hospitalisation operation in respecct of Mr SHCHIBORSHCH"*.

[140] Zie paragraaf 7 voor de grond voor de interventie: *"7. On 7 July 2006 the first applicant, having obtained a referral from Moscow's Psychoneurological Dispensary n°. 10 recommending in-patient treatment for Mr SHCHIBORSHCH, contacted the Nagatinskiy Zaton department of the interior ('the OVD') and asked the police to assist with placing his son in a psychiatric hospital. He explained that Mr SHCHIBORSHCH was in delirious state and was not letting anyone except the first applicant into his flat as he was afraid of burglars"*.

qualified personnel". En de paragrafen 239, 240 en 241: *"239. The Court observes in this connection that Mr SHCHIBORSHCH had a history of involuntary hospitalisations that had been carried out with the police's assistance, as each time he had resisted his placement in hospital (see paragraphs 23, 27, 30, 31, 50 and 207 above). Therefore, the situation was not new to the police and they should have been able to foresee that they would be faced with resistance from him and should have prepared accordingly.*

240. In paragraph 228 above the Court has found insufficient evidence to conclude that Mr SHCHIBORSHCH's death was directly caused by the use of force by the police. However, even assuming that the lethal injuries were the consequence of his own actions, the Court considers this to be the result of the way in which the involuntary hospitalisation operation was carried out, in particular: (i) emergency psychiatric assistance was called for with an inexplicable delay; (ii) both police units, who had received no special training in dealing with mentally disturbed individuals, acted on their own in the absence of qualified medical personnel, contrary to domestic law[141]*; (iii) the police used force as if dealing with any armed offender and without regard to Mr SHCHIBORSHCH's delirious state*[142] *or to the fact that he did not pose an immediate danger to either himself or others*[143]*; (iv) the storming of the kitchen in which Mr SHCHIBORSHCH had barricaded himself, in the course of which he sustained injuries that proved lethal, was not subject to any preliminary planning and assessment but was hastily decided at the scene in the absence of any call for urgent action. Taking into consideration all these circumstances, the Court cannot but conclude that the police operation in the present case was conducted in an uncontrolled and unconsidered manner and that the measures taken by the*

[141] Zie paragraaf 237 van het arrest: *"237. The Court further observes that emergency psychiatric assistance was only called after the police had unsuccessfully tried to apprehend Mr SHCHIBORSHCH on their own (see paragraphs 27 and 209 above). No explanation for such a delay has been provided to the Court. Moreover, at the same time a special police unit was called for support. The Court notes that the responsibilities of special police units include a range of tasks aimed, in particular, at ensuring public safety in public spaces, including in a state of emergency; crime prevention; participation in the investigation of crimes; and the fight against terrorism (see paragraph 193 above). Assistance in involuntary hospitalisation is not specifically mentioned among their tasks and functions, and no evidence has been provided to the Court that the special unit officers had had any special training in that respect. Consequently, for the reasons set out in the preceding paragraph with respect to the regular police unit, the Court considers that the special unit's attempts to apprehend Mr SHCHIBORSHCH in the absence of qualified medical personnel did not correspond to their duty to minimise the risks to his life and health. The Court notes in this respect that following the arrival of the special unit, negotiations with Mr SHCHIBORSHCH were conducted by D-n., who was a sniper by training (see paragraph 55 above) and thus had neither the relevant training nor experience of dealing with mentally disturbed individuals. The Court finds it particularly difficult to understand why the special unit acted on its own when emergency psychiatric assistance had already been called for and Mr SHCHIBORSHCH remained barricaded in his kitchen, where he posed no imminent danger to anyone".*

[142] De geesteszieke zoon van de verzoekers voor het EHRM was in een dermate uitzinnige toestand dat hij meende dat de politiebeambten – die de gedwongen opname, gevraagd door zijn ouders, kwamen uitvoeren – gewapende inbrekers waren (zie onder meer paragraaf 236 van het arrest), wat het EHRM deed oordelen dat *"the only appropriate recourse was to discontinue any efforts to apprehend him until the arrival of psychiatric assistance"*, waar het onmiddellijk aan toevoegde: *"However, they persisted in their attempts to apprehend him as if they were dealing with any armed offender"* (paragraaf 236 van het arrest).

[143] Zie paragraaf 238 van het arrest: *"The Court accepts that in certain situations the police might need to decide on the use of force very quickly, in particular where there are reasons to consider that their lives or the lives of others are in immediate danger (see ANDRONICOU and CONSTANTINOU, cited above, § 191-193). However, the Court does not consider that this was the situation at hand. Mr. SHCHIBORSHCH remained barricaded in his kitchen for hours, in an attempt to protect himself from the policie whom he believed to be burglars. He did not attack them unless they approached him, did not pose an immediate danger to others, and emergency psychiatric assistance had already been called for. Thus, the Court finds no pressing circumstances that would require any urgent actions on the part of the police. However, there is no evidence that the storming operation resulted from any kind of preliminary planning and consideration. Nothing shows that the imminent arrival of the psychiatric emergency services was taken into account – in fact, it appears that D-n. was not even aware of it (see paragraph 104 above); that the application of other less violent ways to apprehend Mr. SHCHIBORSHCH was considered: or that the use of force was given any prior consideration and assessment".*

police lacked the degree of caution to be expected from law–enforcement officers in a democratic society (see GOLUBEVA v. RUSSIA, no. 1062/03, § 110, 17 December 2009).

241. It follows from the above that the involuntary hospitalisation was not organised so as to minimise to the greatest extent possible any risk to the life of Mr SHCHIBORSHCH (see FINOGENOV, cited above, § 208). There has accordingly been a violation of Article 2 under its substantive limb". We accentueren dat het EHRM op grond van het samenspel van de in paragraaf 240 van het arrest geïnventariseerde punten besloot tot een schending van artikel 2 EVRM. Hoeveel het soortelijk gewicht is van elk van die punten (bijvoorbeeld de al dan niet begeleiding van interventies jegens geesteszieken door psychiatrische noodhulp) in die afweging wordt niet geëxpliciteerd. In alle geval is het zaak de Straatsburgse rechtspraak ter zake nauwgezet op te volgen.

33. Wat we hiervoor stelden over de voorbereiding van en de controle op een actie van een bijzondere eenheid, is overigens ook een gezond uitgangspunt wanneer we de zaken beschouwen vanuit de invalshoek van de onrechtmatige daad en het vermijden van burgerrechtelijke veroordelingen: het komt ons voor dat – zeker wanneer we de hiervoor bedoelde Straatsburgse rechtspraak en de eisen van artikel 37 Wet Politieambt erbij betrekken – om te kunnen stellen dat een lid van een bijzondere eenheid gehandeld heeft als een *bonus pater familias*, centraal gegeven in de leer van de onrechtmatige daad[144], deze inderdaad in maximale mate informatie dient in te zamelen alvorens in deze of gene zin te handelen. In de voormelde context is het ook van belang dat de politieoversten en -overheden voorzien in (naast een geschikte uitrusting) een gepaste opleiding voor de betrokken leden, *in casu* teneinde om te gaan met geesteszieken. De aan te leren werkwijze moet als het ware 'volgens de regels van de kunst' geformuleerd zijn. Is dat niet het geval, dan riskeert men namelijk bij een noodlottige afloop van een operatie die weliswaar de aangeleerde handelwijze respecteert, een veroordeling van BELGIË door het EHRM wegens schending van artikel 2 EVRM (het recht op leven). De veroordeling zou dan niet gebaseerd zijn op het concrete politieoptreden (dat conform de aangeleerde regels is) maar op een in gebreke blijven van de politionele autoriteiten die niet 'te velde' opgetreden zijn. Om de deur voor een en ander te sluiten is het dus noodzakelijk dat de verantwoordelijken de aan te leren werkwijze uitschrijven, rekening houdend met alle gegevens die ter zake relevant zijn en met de moderne inzichten over een en ander. Het komt – gelet op de voorgaande beschouwingen over de Straatsburgse rechtspraak – ons voor dat, vanuit (naast een praktische) een juridische insteek, een gepaste informatiepositie, uitrusting[145], opleiding, alsmede gepaste – psychologische – screening van de leden van de bijzondere eenheden (bij hun rekrutering en selectie)[146] veel belangrijker zijn dan de vraag of een

[144] Zie ter zake de in voetnoot 105 aangehaalde literatuur.

[145] In zijn punt 5.2.3. geeft de in randnummer 48 besproken omzendbrief GPI 81 aan dat de Welzijnswet (voluit: Wet 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk, *BS* 18 september 1996) elke werkgever, ook de politie, verplicht om in de middelen en beschermingsmiddelen te voorzien, zodat de werknemer zijn opdrachten naar behoren kan uitvoeren (zie ter zake ook het reeds in randnummer 31 geciteerde punt 50, tweede lid van de Deontologische Code). Qua bewapening/uitrusting en gebruik ervan dient rekening gehouden te worden met: KB 26 juni 2002 betreffende het voorhanden hebben en het dragen van wapens door de diensten van het openbaar gezag of van de openbare macht, *BS* 26 juni 2002; KB 3 juni 2007 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, alsook de bewapening van de leden van de Diensten Enquêtes bij de Vaste Comités P en I en van het personeel van de Algemene Inspectie van de federale politie en van de lokale politie, *BS* 22 juni 2007; Omz. GPI 48 17 maart 2006 betreffende de opleiding en training in geweldbeheersing voor de personeelsleden van het operationeel kader van de politiediensten, *BS* 14 april 2006; Omz. GPI 62 14 februari 2008 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, *BS* 29 februari 2008; Omz. GPI 48bis 17 augustus 2012 met betrekking tot het optreden bij AMOK-incidenten en tot aanvulling van de omzendbrief GPI 48 van 17 maart 2006 betreffende de opleiding en training in geweldbeheersing voor de personeelsleden van het operationeel kader van de politiediensten, *BS* 31 augustus 2012.

[146] In die zin kan de in randnummer 31 besproken omzendbrief GPI 81 enkel maar toegejuicht worden, waar deze stelt: *"De politionele overheden hebben een belangrijke verantwoordelijkheid inzake selectie, opleiding,*

bijzondere eenheid wel kan ophangen aan een lokale politiedienst, nu de federale politie de gespecialiseerde politiezorg toebedeeld werd[147]: een en ander lijkt ons juridisch niet griefhoudend, temeer daar enerzijds de Wet Politieambt, met haar regeling van taken (onder andere deze vervat in artikel 18 Wet Politieambt) en bevoegdheden (onder andere deze in de artikelen 37 en 37bis Wet Politieambt) zowel de lokale als de federale politie aangaat en anderzijds in de regeling van de geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus, geen norm lijkt voor te komen die specifieert wat een gespecialiseerde bestuurlijke[148] politiezorg is en een sanctie stelt op enige overschrijding van een dergelijke afbakening[149].

34. Zoals aangegeven, dient naast de inzet van de bijzondere eenheden ook hun manier van handelen conform de puur Belgische nationale bepalingen en conform het EVRM te zijn. Wanneer we kijken naar de zaak-JACOB, aanleiding tot het dossier nr. 23325/2013, rijst in het licht van de rechtspraak van het EHRM in het bijzonder ook de vraag naar het oorbare karakter van het gebruik van pepperspray in een bewaarcel (of bijvoorbeeld ook in een kamer in een psychiatrische instelling) jegens weerspannige opgesloten personen. Met een dergelijk gebruik dient bijzonder omzichtig omgegaan te worden. Het CPT stelde zich reeds zeer kritisch op tegenover een dergelijk gebruik, alsmede over het gebruik van pepperspray in open lucht. Illustratief is een passage uit het verslag van het bezoek van het CPT aan BOSNIË en HERZEGOVINA in 2007. Meer bepaald lezen we in paragraaf 79 van dat verslag: *"Pepper spray is a potentially dangerous substance and should not be used in confined spaces. Even when used in open spaces the CPT has serious reservations; if exceptionally it needs to be used, there should be clearly defined safeguards in place. For example, persons exposed to pepper spray should be granted immediate access to a medical doctor and be offered an antidote. Pepper spray should never be deployed against a prisoner who has already been brought under control. Further, it should not form part of the standard equipment of a prison officer.*

The CPT recommends that the authorities of BOSNIA and HERZEGOVINA draw up a clear directive governing the use of pepper spray, which should include, as a minimum:

– clear instructions as to when pepper spray may be used, which should state explicitly that pepper spray should not be used in a confined area;

– the right of prisoners exposed to pepper spray to be granted immediate access to a doctor and to be offered an antidote;

– the qualifications, training and skills of staff members authorized to use pepper spray;

---

training, controle, opvolging… Zij dragen ook een belangrijke verantwoordelijkheid in het domein van de uitwerking en de certificering van de werkwijzen, procedures en scenario's" (zie het eerste lid van punt 3.3. van de omzendbrief). Zie ook het in randnummer 48 geciteerde punt 50 van de Deontologische Code. We laten in het midden of hetgeen ter zake in de omzendbrief GPI 81 vooropgesteld wordt de juiste invulling is: een dergelijke toets valt buiten het bestek van de voorliggende – juridische – studie.

[147] Ter zake stelt punt 5.1. van de in randnummer 31 besproken omzendbrief GPI 81 dat de beslissing tot de oprichting, de organisatie en de concrete invulling van het takenpakket (inzetmodaliteiten en opdrachten) van 'Bijzondere Bijstand' overeenkomstig de artikelen 44 en 45 Wet Geïntegreerde Politiedienst (voluit: Wet 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus, *BS* 5 januari 1999) een exlusieve verantwoordelijkheid is van de korpschef van de lokale politie en zal voortvloeien uit de behoeftenanalyse, uitgevoerd op lokaal niveau. In punt 4.1.2., tweede lid van de omzendbrief wordt dan weer bepaald dat wie instaat voor de operationele coördinatie en leiding van de opdrachten van politie, overeenkomstig de bepalingen van artikel 7 *et seq*. Wet Politieambt, ook verantwoordelijk is voor de inzet van 'Bijzondere Bijstand'.

[148] In tegenstelling tot de gerechtelijke politietaak (zie: Richtlijn 20 februari 2002 tot regeling van de taakverdeling, de samenwerking, de coördinatie en de integratie tussen de lokale en de federale politie inzake de opdrachten van gerechtelijke politie, *BS* 1 maart 2002). Zoals aangegeven, gaat het in de relatie politie-geesteszieke evenwel in eerste orde om de bestuurlijke politietaak.

[149] Mocht een en ander vastgelegd zijn in een door de politie te volgen richtlijn, riskeert de politiebeambte die de afbakening schendt een tuchtsanctie, ook al zou hem – bevoegd zijnde om geesteszieken te vatten (zie art. 18 Wet Politieambt) – niet direct een schending van de wet verweten kunnen worden (zie over deze problematiek: F. GOOSSENS, "Over de verbaliseringsbevoegdheid van de scheepvaartpolitie inzake wegverkeer" (noot onder Pol. Brugge 26 april 2010, *Vigiles* 2013, (65) 67).

– *an adequate reporting and inspection mechanism with respect to the use of pepper spray"*[150]. Het EHRM heeft zich deze bekommernis van het CPT eigen gemaakt en in het arrest van 13 februari 2014 in de zaak TALI versus ESTLAND geoordeeld dat, gelet op enerzijds de potentieel ernstige effecten van het gebruik van pepperspray in een begrensde, nauwe ruimte ('confined space' – 'espace confiné'[151]) en anderzijds het gegeven dat de betrokken bewaarders over ander materiaal beschikten om op te treden (onder meer kogelvrije vesten, helmen en schilden) *in casu* het gebruik van pepperpspray niet gerechtvaardigd was[152]. Het moge duidelijk zijn dat, hoewel de TALI-casus handelt over het gebruik van pepperspray in een gevangenis(straf)cel, de beoordeling door het EHRM doorgetrokken kan worden tot situaties waarin pepperspray gebruikt wordt in een politiecel. Van belang is op te merken dat het EHRM het feit van pepperspray te gebruiken in een besloten ruimte, zoals hiervoor bedoeld, niet als dusdanig als onrechtmatig bestempelt: het EHRM maakt blijkbaar voorbehoud voor situaties waarin geen andere middelen voorhanden zijn om de opgesloten persoon te beheersen. Het EHRM voert met andere woorden in de beoordeling van een en ander een subsidiariteitstoets in, zoals die overigens ook met zoveel woorden in artikel 37 Wet Politieambt ingeschreven staat. Voorts dient aangestipt te worden dat het gebruik van pepperspray 'as such' door het EHRM in de zaak-TALI enerzijds wel als onrechtmatig bestempeld werd, maar anderzijds op zich niet gekwalificeerd werd als een schending van artikel 3 EVRM dat een absoluut verbod inhoudt op foltering, onmenselijke en onterende behandeling. Het EHRM besloot in TALI versus ESTLAND wel tot een dergelijke schending (zie paragraaf 82 van het arrest), maar op basis van het cumulatief effect van de verschillende maatregelen die TALI – in de gevangenissen waar hij verbleef/verblijft gekwalificeerd als *"a dangerous person lacking in self-control and capable of physically attacking others"* (zie paragraaf 6 van het arrest[153]) – onderging: naast het gebruik van pepperspray was dat in het bijzonder de fixatie van TALI aan een gevangenisbed. Het voorgaande houdt in alle geval wel in dat voor het EHRM een routinegebruik van pepperspray in enge, besloten ruimtes, zoals politiecellen, uit den boze is: een en ander kan in de ogen van het EHRM blijkbaar potentieel pas ingezet worden wanneer andere middelen niet voorhanden zijn om een weerspannige opgesloten persoon te beheersen. Zoals reeds aangegeven, noopt artikel 37 Wet Politieambt eveneens tot een reflectie over (naast de wettelijkheid en de proportionaliteit) de subsidiariteit van het gebruik van pepperspray. Is aan de subsidiariteitseis niet voldaan, dan dreigt – naargelang de concrete omstandigheden van het voorliggende geval – een veroordeling op basis van artikel 3 EVRM. Het

[150] Aangehaald in paragraaf 52 van het verder in dit randnummer te bespreken arrest van het EHRM van 13 februari 2014 inzake TALI versus ESTLAND. Aldaar wordt aangegeven dat het CPT soortgelijk stelling innam in zijn rapport over het bezoek aan de TSJECHISCHE REPUBLIEK in 2008. De rapporten zijn consulteerbaar op de website van het CPT (zie aldaar CPT/Inf (2009) 25 respectievelijk CPT/Inf (2009) 8).

[151] Het arrest omschrijft de notie 'confined space'/'espace confiné' niet. Uit de casuïstiek van het arrest komt in alle geval naar voor dat een strafcel in een gevangenis onder het begrip valt. Een en ander strookt met de vertalingen van het Engelstalige begrip die duiden op 'enge' ruimtes, alsmede met de toelichting die we in www.lesdefinitions.fr lezen van de Franstalige equivalent: *"Espace, du latin spatium, est un terme qui admet plusieurs usages et significations: il s'agit de l'extension contenue dans la matière existante, la capacité d'un terrain ou la partie occupée par un sujet sensible, parmi d'autres définitions.*

Confiné, quant à lui, est un adjectif qui désigne celui qui est condamné à vivre dans une résidence obligatoire ou qui est enfermé dans un certain endroit.

On entend donc par espace confiné toute zone dont l'entrée ou la sortie est limitée ou restreinte et qui n'est pas appropriée pour que l'homme l'occupe de façon permanente ou continue". Vermits de bekommernis van het EHRM louter gecentreerd is (naast de effecten van het gebruik van pepperspray) op de omvang van de ruimte, waarin pepperspray gebruikt wordt, komt een politiecel tevens in beeld.

[152] EHRM 13 februari 2014, TALI versus ESTLAND, § 78 (zie ook die paragraaf voor een schets van de effecten van het gebruik van pepperspray). Voor een korte bespreking, zie: S. DE BLOCK, "Het gebruik van dwang ten aanzien van een gedetineerde. Het arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 13 februari 2014, Tali/Estland", *Politie J*. mei 2014, 29-30; I. GALLALA *et al*., "Rechtspraak in kort bestek EHRM", *T.Strafr*. 2014, (194) 194-195.

[153] In die paragraaf wordt onder meer gewezen op de levenslange gevangenisstraf waartoe hij veroordeeld werd (onder meer) wegens moord en op de tuchtsancties die hij in de gevangenissen waarin hij verbleef/verblijft, opliep wegens geweldplegingen.

komt ons overigens voor dat ook een gebrekkige uitrusting van de bewaarders door de betrokken overheden en oversten die ertoe leidt dat pepperspray gebruikt wordt, ertoe zou kunnen leiden dat onder bepaalde voorwaarden artikel 3 EVRM in beeld komt, nu niet op basis van het gedrag van de interveniërende bewaarders, maar op basis van een gebrekkige voorbereiding door de bedoelde overheden en oversten (*cf.* randnummer 32)[154].

3.1.11. Een aflijning van de rol van de politie binnen de psychiatrische dienst

35. Op geen enkel moment voorziet de Wet Politieambt of de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke in een bewaringstaak intern de instellingen; zoals hoger aangegeven (zie randnummer 24), is een dergelijke taak bij het transport van de geesteszieke in de context van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke zelfs enkel zeer secundair voorzien. Een en ander leunt aan bij hetgeen de voorbereidende werken inzake artikel 18 Wet Politieambt vooropstellen, met name: *"De politiediensten zijn noch opgeleid noch uitgerust om krankzinnigen gedurende lange tijd vast te houden of over te brengen. De bevoegde overheden moeten er dus voor zorgen dat de toezichtsopdracht van de politiediensten zo vlug mogelijk wordt overgenomen en dat de betrokken personen zo vlug mogelijk worden overgebracht door bevoegd personeel"*[155]. In essentie strookt een en ander overigens ook met artikel 46 Wet Politieambt dat de bijstandsfunctie van de politie in feite

---

[154] Volledigheidshalve merken we op dat ons buurland NEDERLAND een specifieke regeling kent voor het gebruik van pepperspray, meer bepaald in artikelen 12a tot en met 12c van het meermaals gewijzigde besluit van 8 april 1994, houdende regels met betrekking tot een nieuwe ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar en de maatregelen waaraan rechtens van hun vrijheid beroofde personen kunnen worden onderworpen (*Stb*. (Nedl.) 110) (Ambtsinstructie) (zie ter zake: F. GOOSSENS, *Politiebevoegdheden en mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 284). Artikel 12a, lid 1 Ambtsinstructie bepaalt dat het gebruik van pepperspray slechts geoorloofd is in drie limitatief opgesomde gevallen, namelijk: a) om een persoon aan te houden, van wie redelijkerwijze aangenomen mag worden dat hij een voor onmiddellijk gebruik gereed zijnd wapen bij zich heeft en dit tegen een persoon zal gebruiken; b) om een persoon aan te houden die zich aan aanhouding, voorgeleiding of andere rechtmatige vrijheidsbeneming tracht te onttrekken of onttrokken heeft; en c) ter verdediging tegen of voor het onder controle brengen van agressieve dieren. Het tweede lid van artikel 12a Ambtsinstructie sluit uit dat pepperspray gebruikt wordt tegen: a) personen die zichtbaar jonger dan 12 jaar of ouder dan 65 jaar zijn; b) vrouwen die zichtbaar zwanger zijn; c) personen, voor wie dit gebruik als gevolg van een voor de ambtenaar zichtbare ademhalings- of andere ernstige gezondheidsstoornis onevenredig schadelijk kan zijn; en d) groepen personen. Volgens artikel 12b Ambtsinstructie dient de ambtenaar onmiddellijk voordat hij gericht pepperspray tegen een persoon zal gebruiken, met luide stem of op andere niet mis te verstane wijze te waarschuwen dat pepperspray gebruikt zal worden, indien niet onverwijld het gegeven bevel opgevolgd wordt; indien de omstandigheden de waarschuwing redelijkerwijze niet toelaten, blijft deze laatste achterwege. Artikel 12c Ambtsinstructie ten slotte bepaalt dat pepperspray tegen een persoon per geval ten hoogste tweemaal voor de duur van niet langer dan ongeveer een seconde gebruikt wordt en op een afstand van ten minste een meter. Het komt ons voor dat, hoewel de geschetste regeling het gebruik van pepperspray in politiecellen niet *expressis verbis* uitsluit, de formulering van de gronden voor een en ander *de facto* ertoe leidt dat pepperspray in politiecellen niet gebruikt mag worden. Aan te stippen valt dat de Ambtsinstructie ook het gebruik van CS-traangas regelt, met name in haar artikel 13. In die regeling wordt bij de toepassingsgronden gedifferentieerd naargelang het gaat om een gebruik in een gesloten dan wel een andere ruimte (zie ter zake: F. GOOSSENS, *Politiebevoegdheden en mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 384).

[155] *Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1637/1, 36-37. Deze voorbereidende werken werden ook gecapteerd in de politieliteratuur, in het bijzonder in: E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het Politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 361-362. Verder brouwend op dit uitgangspunt stellen deze auteurs dat, indien nodig, de politieambtenaren een beroep doen op de bevoegde personen om de betrokkenen te bewaken en hen eventueel de nodige zorgen te verstrekken. Zij voegen hieraan zeer terecht (zie eerder randnummer 26 van het voorliggende rapport) toe dat, indien aan de voorwaarden van artikel 42 Wet Politieambt voldaan is, de politieambtenaren de bijstand kunnen vorderen van bevoegde of geschikte personen om geesteszieken te bewaken, te verzorgen of zo nodig over te brengen naar de bevoegde overheden of diensten.*"Voor het overige"* – zo stellen DE RAEDT *et al*. – *"handelen de politiediensten ten aanzien van de geesteszieken binnen de perken van hun bevoegdheden en overeenkomstig de richtlijnen van de bevoegde overheden"* (E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het Politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 362).

invult als een doorverwijsfunctie[156]; vermits deze bepaling zich richt op – naast slachtoffers van misdrijven – hulpbehoevenden[157], kan artikel 46 Wet Politieambt hier nuttig betrokken worden. Het komt ons wel juridisch verdedigbaar voor te stellen dat in geval van absolute noodzaak in een medisch zorgverstrekkend/hulpverlenend verhaal (de instelling en haar personeel slagen er niet in de geesteszieke dermate te beheersen dat hij de behandeling kan krijgen die hij moet krijgen) de politie de instelling kan helpen door de geesteszieke (mee) te immobiliseren (bijvoorbeeld door deze vast te houden op een bed, teneinde de instelling toe te laten een dwangbuis aan te leggen, de gepaste medicatie toe te dienen enzovoort)[158], zodat de instelling datgene kan doen waartoe de hoger aangehaalde Patiëntenrechtenwet haar verplicht (zie randnummer 27)[159]. Het speelt daarbij ons inziens geen rol of de politie zich met de geesteszieke aandiende bij de instelling, dan wel of de politie door de instelling ter hulp geroepen werd: in beide gevallen is de politie namelijk in de uitoefening van haar wettelijke opdracht (zie de randnummers 12-21). De voorgaande stelling[160] kan

[156] Artikel 46 Wet Politieambt bepaalt in zijn eerste lid: *"De politiediensten brengen de personen die hulp of bijstand vragen in contact met gespecialiseerde diensten".*

[157] E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het Politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2014, 338. Deze auteurs verduidelijken tegelijkertijd dat artikel 46 Wet Politieambt niet de personen beoogt die in gevaar verkeren, zoals bedoeld in artikel 14 Wet Politieambt (E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het Politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2015, 340).

[158] Zie recent ook: G. MERCHIERS, "Het openbaar ministerie als 'EHBO-dienst' binnen de Wet op de geesteszieke" in K. DE PAUW (ed.), *De politie en geesteszieken. Inspirerende praktijken uit binnen- en buitenland*, Mechelen, Kluwer, 2016, (187) 192-193: *"Tijdens de opnameperiode in een gespecialiseerde instelling, kunnen er zich problemen voordoen die de tussenkomst van de politiediensten noodzaken. Op basis van overlegmomenten tussen de politiediensten en de instellingen dient vastgesteld dat er een duidelijk spanningsveld is tussen de verwachtingen in de instelling en dat wat de politiedienst ervaart als een maatschappelijke opdracht. Zo kunnen er zich moeilijkheden voordoen in de vorm van geweld naar het verplegend personeel, geweld onderling, dwang die moet uitgeoefend om een persoon in afzondering onder te brengen, verdovende middelen, wapens, ontvluchten uit de instelling. Basisgegeven is dat de instelling zich in de eerste plaats zelf dient te organiseren om de courante problemen op te lossen. In de meeste instellingen is het overgrote deel van het personeel vrouwelijk, zodat zich in bepaalde situaties, waarbij geweld gebruikt dient te worden men onvoldoende fysieke kracht in huis heeft om tussen te komen. Het is van belang dat er een balans gevonden wordt tussen enerzijds de wettelijke taken die de politiediensten in een aantal materies sowieso hebben en de verwachtingen die door de instellingen worden geformuleerd en waaraan tegemoetgekomen kan worden of niet en in het negatieve geval bepaald wordt om welke redenen dit niet kan gebeuren. Zo is er geen discussie ingeval er sprake is van een misdrijf: wapens, verdovende middelen. Ook stelt er zich geen probleem ingeval van een ontvluchting. Artikel 18 WPA stelt immers duidelijk dat het wettelijk verplicht is om ronddwalende geesteszieken te begeleiden naar de instelling. Ook de ministeriële circulaire inzake verdwijningen legt een aantal duidelijke verplichtingen op. In geval van tussenkomst bij een incident tijdens de overbrenging naar een afzonderingsruimte dient de tussenkomst van politie eerder georiënteerd te zijn op bijstand en tussenkomst enkel indien de fysieke integriteit van het verplegend personeel in gevaar dreigt te komen".*

[159] Zie ook in die zin GILLARDIN die het volgende stelt: *"Dans la mesure où un aliéné a été privé de sa liberté et qu'il incombe de le soigner dans un établissement approprié à son état, il va de soi que des traitements peuvent être prodigués sous la contrainte. Cette dernière constitue en quelque sorte le prolongement de la décision initiale de privation de liberté. En Belgique le principe ne semble pas devoir être contesté. En revanche, il n'implique pas que l'on puisse imposer n'importe quel traitement"* (J. GILLARDIN, "Les droits de l'homme, fondements de la loi du 26 juin 1990" in G. BENOIT, I. BRANDON en J. GILLARDIN (ed.), *Malades mentaux et incapables majeurs*, Brussel, Publications des Facultés universitaires Saint-Louis, 1994, (13) 19). Zie voor enige duiding bij de kwestie van het gebruik van dwang jegens geesteszieke minderjarigen: J. PUT, M. ROM en I. VAN DER STRAETE, *Geesteszieke minderjarigen en dwang. Vrijheidsberoving, dwangopname, vrijheidsbeperking en dwangbehandeling van geesteszieke minderjarigen*, Brussel, Larcier, 2007, 19-35 en 73-78.

[160] Ons inziens niet tegengesproken door het recht op bescherming van zijn privacy, waarover de patiënt beschikt op grond van artikel 10 Patiëntenrechtenwet. Artikel 10, § 1, tweede lid van die wet stelt namelijk: *"De patiënt heeft recht op respect voor zijn intimiteit. Behoudens akkoord van de patiënt, kunnen enkel de personen waarvan de aanwezigheid is verantwoord in het kader van de dienstverstrekking van de beroepsbeoefenaar, aanwezig zijn bij de zorg, de onderzoeken en de behandelingen".* Zie ter zake ook punt 4. van de verklaring betreffende de bevordering van de rechten van de patiënt in Europa (WHO, Regionaal Bureau voor Europa, Amsterdam, 28-

volgens ons beargumenteerd worden vanuit de reeds meermaals aangehaalde artikelen 14, tweede lid en 18 Wet Politieambt *j°* artikel 422bis Sw. die de politie verplichten tot – laten we zeggen – hulpverlening aan geesteszieken, zoals bedoeld in de voorliggende studie. De politie mag er volgens ons van uitgaan dat hetgeen de instelling wenst te ondernemen jegens de geesteszieke teruggaat op een beslissing volgens de regels van de – medische – kunst en de ter zake meest adequate hulp uitmaakt[161], zeker als de instelling de persoon van de geesteszieke kent: een dergelijke handelwijze lijkt ons de toets van het reeds hoger aangehaalde *bonus pater familias*-criterium (zie randnummer 26) te doorstaan, temeer daar – zoals hoger aangegeven (zie randnummer 27) – artikel 8, § 5 Patiëntenrechtenwet in een spoedgeval een medische tussenkomst zonder toestemming van de betrokkene toelaat. Het in dit randnummer bedoelde helpen met immobiliseren lijkt ons – in het licht van de aangehaalde presumptie van gepaste hulp – eveneens enerzijds te beantwoorden aan het *bonus pater familias*-criterium en anderzijds teruggevoerd te kunnen worden op artikel 37 (en 37bis Wet Politieambt), nu de politie ter zake optreedt in de uitvoering van haar wettelijke opdracht, uiteraard mits naleving van de eisen die de voormelde bepalingen stellen. Aan te stippen valt dat de hiervoor ontwikkelde argumentatie des te meer opgaat wanneer de politie, desgevallend *expressis verbis* toepassing makend van artikel 42 Wet Politieambt, zich met een geesteszieke aanmeldt bij een psychiatrische instelling: in deze hypothese is het namelijk zo dat de politie duidelijk de instelling ziet als de instantie die de geesteszieke (alsmede de politie ter realisatie van haar wettelijke taak jegens geesteszieken) geschikte hulp en bijstand kan verlenen; logischerwijze moet de politie er dan ook van uitgaan dat wat die instelling wenst te doen jegens de geesteszieke de hiervoor bedoelde geschikte hulp en bijstand (ook in de zin van artikel 422ter Sw.) is. Een en ander onderscheidt zich manifest van het vervullen van een bewakingsrol in de instelling. De vraag rijst of het juridisch problematisch is als de politie intern de psychiatrische instelling toch de rol van bewaker gaat vervullen. Ons inziens is het antwoord op deze vraag wel degelijk bevestigend. Het komt ons voor dat het bewaken van geestesgestoorden in een psychiatrische instelling buiten de wettelijke opdrachten van de politie valt[162]: de cesuur ter zake ligt in de in dit randnummer besproken beheersing van de geesteszieke; wanneer de geesteszieke beheerst is, kan ons inziens de politie ook geen schuldig verzuim in de zin van artikel 422bis Sw. verweten worden wanneer zij de instelling verlaat. Een politioneel optreden, waarvoor een wettelijke grondslag ontbreekt, is onregelmatig (zie ook *supra* randnummer 8 en *infra* randnummer 52) en naargelang het geval tuchtrechtelijk[163], burgerrechtelijk en zelfs strafrechtelijk[164] sanctioneerbaar.

36. De rechtspraak van het EHRM[165] inzake met name artikel 3 EVRM (het verbod van foltering, onmenselijke en onterende behandeling) en artikel 5 EVRM (het recht op vrijheid en veiligheid)[166]

---

30 mei 1994), gepubliceerd in: E. MORBÉ, *De Wet betreffende de rechten van de patiënt*, Kortrijk-Heule, UGA, 2003, 207-222.

[161] In feite versmelten dan als het ware de politietaak en de medische opdracht.

[162] Hetzelfde zou gezegd kunnen worden met betrekking tot de bewaking van geestesgestoorden in een politiecel, ware het niet dat de politie moet waken over de door haar opgesloten personen. Dit neemt niet weg dat, indien door een gebrek aan gespecialiseerde bewaking/zorg de opgesloten geesteszieke schade lijdt, een en ander burgerrechtelijk problematisch kan zijn.

[163] Eventueel is namelijk artikel 46 van de Deontologische Code in beeld dat stelt: *"De leden van het operationeel kader gaan in alle situaties – in het bijzonder in de situaties waarin aan de door de Grondwet gewaarborgde vrijheden en rechten afbreuk moet worden gedaan – vooraf na of de bevelen die zij geven en de daden die zij stellen gegrond zijn op een wettelijke of reglementaire basis en of de modaliteiten van hun optreden wel in verhouding staan tot het nagestreefde doel.*

Zij bevelen noch voeren enige willekeurige daad uit die een inbreuk is op deze rechten en vrijheden, zoals onder meer wederrechtelijke en willekeurige aanhouding, vrijheidsberoving of woonstschennis". Voor de link tussen de deontologische code en de politietucht zie de in voetnoot 113 aangehaalde literatuur.

[164] Zie de artikelen 147 en 151 Sw.

[165] Zie in de context van de Raad van Europa ook: Aanbeveling (2004) 10 22 september 2004 van het Comité van ministers van de Lidstaten 'concerning the protection of the human rights and dignity of persons with mental disorder'.

bevestigt dat de politie niet de rol van bewaarder in psychiatrische instellingen toebedeeld kan worden, alsmede dat geesteszieken ten spoedigste in handen van de geestelijke gezondheidszorg dienen over te gaan[167]. Tot voor kort sloeg die rechtspraak in essentie op de omgang met geïnterneerden, waarvoor België ondertussen overigens meermaals veroordeeld werd[168]: de

[166] Aan te stippen valt dat PYL in artikel 5, lid 1, e) EVRM leest dat de geesteszieke die van zijn vrijheid beroofd wordt, opgesloten moet worden in een instelling die aangepast is aan zijn bijzondere behoeften en die kan voorzien in een geschikte behandeling (G. PYL, "De zaak Jonathan Jacob krijgt onvermijdelijk nog een vervolg...", *Politie J.* april 2013, (21) 27). Een en ander komt inderdaad zo naar voor uit de verder aan te halen Straatsburgse arresten ASHINGDANE versus VERENIGD KONINKRIJK en AERTS versus BELGIË. Zie over voormeld artikel de volgende EVRM-literatuur: D. HARRIS *et al*., *Law of the European Convention on human rights*, Oxford, University Press, 2014, 324-328; B. RAINEY, E. WICKS en C. OVEY, *Jacobs, White & Ovey. The European Convention on human rights*, Oxford, University Press, 2014, 234-237; J. VELU en R. ERGEC, *Convention européenne des droits de l'homme (R.P.D.B.),* Brussel, Bruylant, 2014, 345-347.

[167] Tegen deze achtergrond is het goed in bepaalde praktijkfora te lezen dat de politie geen risico meer neemt bij aanhoudingen en dat zij, zodra een medisch probleem vermoed wordt, de aangehouden (en mogelijk gevaarlijke persoon) naar een ziekenhuis overbrengt (H. BOSSIER en M. DENEYER, "Aanpak agressie in ziekenhuizen in spanningsveld publiek-privaat", *Private veiligheid* 2012, afl. 10, 12-16, waarin verwezen wordt naar een interventie in die zin op een studiedag van Emmanuel AULY (hoofd interne bewakingsdienst hôpital Saint-Luc Bruxelles).

[168] Zie onder andere: EHRM 30 juli 1998, AERTS versus België. Zie recent: EHRM 13 oktober 2009, DE SCHEPPER versus BELGIË; EHRM 6 december 2011, DE DONDER en DE CLIPPEL versus BELGIË (net als het vorige arrest kort geduid in: K. HANOULLE, "Recht op behandeling van de geïnterneerde: evenwaardig met of ondergeschikt aan bescherming van de maatschappij?" (noot onder Cass. 8 september 2010), *T.Strafr*. 2012, (207) 209-210 (zie ook: C. VAN VYVE, commentaar bij EHRM 6 december 2011, *RW* 2013-14, 638-639)); EHRM 2 oktober 2012, L.B. versus BELGIË, *JLMB* 2013, 424-435, noot M. VAN BRUSTEM en E. VAN BRUSTEM ("Variations en matière de défense sociale", 435-440; ook besproken in: C. VAN VYVE, commentaar bij EHRM 2 oktober 2012, *RW* 2013-14, 1420). In dit laatste arrest staat – in paragraaf 93 – onder meer dat *"en principe, la détention d'une personne souffrant de troubles mentaux ne peut être considérée comme 'régulière' aux fins de l'article 5, paragraphe 1er, e, que si elle s'effectue dans un hôpital, dans une clinique ou dans un autre établissement approprié (ASHINGDANE c. ROYAUME UNI, 28 mai 1985, paragraphe 44, série A n° 93, AERTS, précité, paragraphe 46, HUTCHISON REID c. ROYAUME UNI, n° 50272/99, paragraphe 48, CEDH 2003-IV)".* Daarnaast stelt paragraaf 99 van dat arrest: *"*(…) *En tout état de cause, la Cour considère que si l'attitude persistante d'une personne privée de liberté peut, quod non, contribuer à faire obstacle à une modification de son régime de détention, cela ne dispense pas les autorités de prendre les initiatives appropriées en vue d'assurer au requérant un traitement adapté à son état et de nature à l'aider à retrouver sa liberté (DE SCHEPPER, précité, paragraphe 48)"*. Zie ook: EHRM 10 januari 2013, CLAES versus BELGIË, *JLMB* 2013, 441-449 en *RABG* 2013, 451-459 (ook besproken in: P. DE HERT, K. WEIS, I. BAMBUST, I. CASIER en A. WILLEMS; "Rechtspraak in kort bestek", *T.Strafr*. 2013, (125) 126-128; S. SMET, "Mensenrechtenhof veroordeelt België opnieuw voor behandeling geïnterneerden", *Juristenkrant* 2013, afl. 263, 1) en acht arresten van 9 januari 2014, geïntegreerd besproken in: K. WEIS, "Straatsburg buist Belgisch opvangbeleid geïnterneerden opnieuw", *Juristenkrant* 2014, afl. 282, 1, alsmede EHRM 6 september 2016, W.D. versus BELGIË. Het arrest CLAES luidt soortgelijk als het arrest L.B. versus BELGIË in zijn paragrafen 110-121, waar ingegaan wordt op de beweerdelijke schending van artikel 5, eerste lid, e) EVRM. In het arrest-CLAES wordt ook de schending van artikel 3 EVRM aangevoerd. We citeren de paragrafen 100-102 van dat arrest die – hoewel het arrest (net als de hiervoor aangehaalde arresten) handelt over internering – vooropstellen hoe volgens het EVRM door een overheid omgegaan moet worden met opgesloten (geïnterneerde) geesteszieken: *"100. Dans ces conditions, la Cour estime que les autorités nationales n'ont pas assuré une prise en charge adéquate de l'état de santé du requérant lui permettant d'éviter de se trouver dans uns situation contraire à l'article 3 de la Convention. Son maintien en annexe psychiatrique sans espoir réaliste d'un changement, sans encadrement médical approprié et pendant une période significative (in casu:* vanaf 1994 (onderbroken tussen september 2009 en juni 2011 – GF) *constitue dès lors une épreuve particulièrement pénible l'ayant soumis à une détresse d'une intensité qui excède le niveau inévitable de souffrance inhérent à al détention. 101. Quelles que soient les entraves, soulignées par le Gouvernement, que le requérant ait pu lui-même provoquer par son comportement, la Cour estime que celles-ci ne dispensaient pas l'État de ses obligations vis-à-vis du requérant. Elle rappelle que la situation d'infériorité et d'impuissance qui caractérise les patients internés dans des hôpitaux psychiatriques exige une vigilance accrue dans le contrôle du respect de la convention (HERCZEGFALVY c. AUTRICHE, 24 september 1992, paragraphe 82, série A n° 44). Il en est d'autant plus ainsi de personnes souffrant de troubles de la personnalité et placées en milieu carcéral. 102. La Cour conclut, en l'espèce, à un traitement dégradant en raison du maintien en détention du requérant pendant une période significative dans les*

boodschap in de betrokken jurisprudentie gaat evenwel de relatie politie-geesteszieken (en dus niet alleen geïnterneerde geesteszieken) in het algemeen aan. Die boodschap luidt volgens in het bijzonder het Straatsburgse arrest ASHINGDANE versus VERENIGD KONINKRIJK van 28 mei 1985 dat de voorwaarde voor een geoorloofde vrijheidsbeneming van een (geïnterneerde) geesteszieke is dat zij gericht moet zijn op een behandeling met het oog op genezing van de patiënt[169]: een politiedetentie of een politionele bewaardersrol is door een gebrek aan therapiegerichtheid[170] hiervoor ons inziens duidelijk niet dienstig. In een arrest – reeds in randnummer 32 besproken – van 16 januari 2014, gewezen in de zaak SHCHIBORSHCH en KUZMINA versus RUSLAND, beklemtoonde het EHRM in het licht van artikel 2 EVRM evenwel ook het belang van de nodige psychiatrische bijstand bij de vatting van een geesteszieke, waartegen – gelet op zijn voorgeschiedenis – hevig verzet van de betrokken geesteszieke plausibel was en ook *de facto* gepleegd werd. Met andere woorden: ook inzake het (*in casu*: voorbereidbare) politionele optreden jegens niet-geïnterneerde geesteszieken opteert het EHRM voor een medisch verantwoorde manier van handelen en dit per direct. Wanneer we dit alles overwegen, kunnen we ons inziens stellen dat een bewarende rol voor de politie inzake geesteszieken, hetzij in een politiekantoor, hetzij in een psychiatrische instelling een veroordeling van België door het EHRM met zich mee dreigt te brengen, temeer en in het bijzonder omdat politiebeambten niet specifiek getraind zijn om met geesteszieken om te gaan[171]. Het moge duidelijk zijn dat de bedoelde Straatsburgse rechtspraak de mogelijkheid tot burgerrechtelijke

---

conditions examinées ci-dessus. Partant, il y a eu violation de l'article 3 de la convention". Voor een bespreking van het arrest-CLAES, zie ook: K. HANOULLE, "Trieste primeur: Straatsburg veroordeelt België wegens onmenselijke behandeling geïnterneerde" (noot onder EHRM 10 januari 2013, Claes versus België), *RABG* 2013, 460-464. HANOULLE verwijst naar het Straatsburgse arrest KUDLA versus POLEN van 26 oktober 2000 *"waarin het Hof zijn zogenaamde indirecte rechtsbescherming op basis van artikel 3 EVRM ontwikkelde, of de positieve verplichting van de overheid om iedere gedetineerde vast te houden in omstandigheden in overeenstemming met de menselijke waardigheid"* (K. HANOULLE, "Trieste primeur: Straatsburg veroordeelt België wegens onmenselijke behandeling geïnterneerde" (noot onder EHRM 10 januari 2013, Claes versus België), *RABG* 2013, 460 (462). Over de invulling van een gepaste zorgomgeving – weliswaar ook weer met betrekking tot geïnterneerden – zie internrechtelijk: Rb. Namen 18 maart 2011, *JLMB* 2013, 450-455. Voor een oplijsting en/of geïntegreerde bespreking van de voormelde en nog andere Straatsburgse arresten waarbij BELGIË ter zake veroordeeld werd, zie: S. GRYSON, "De internering in België: de veroordelingen door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", *Fatik* 2015, afl. 145, 23-27; K. HANOULLE, "Potpourri III als sluitstuk van de nieuwe interneringswetgeving", *NC* 2016, (385) 385-386, voetnoot 7. Zie ten slotte voor enkele kritische bedenkingen onder meer in verband met de huidige interneringspraktijk in BELGIË: M. DE PAUW en P. DE HERT, "De rechten van personen met een geestelijke gezondheidsstoornis. Aanhoudende knelpunten inzake gedwongen opname, gedwongen behandeling en internering", *TvMR* 2012, 11-14.

[169] H. NYS, *Geneeskunde. Recht en medisch handelen* in *Algemene Praktische Rechtverzameling*, Brussel, Story-Scientia, 2005, 304.

[170] *Cf.* overigens ook artikel 32, § 1 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke dat bepaalt: *"§ 1. Iedere geesteszieke wordt behandeld met eerbiediging van zijn vrijheid van mening, van zijn godsdienstige en filosofische overtuiging en op zulke wijze dat zijn lichamelijke en geestelijke gezondheid* (onderlijning GF), *zijn sociale en gezinscontacten alsmede zijn culturele ontplooiing in de hand worden gewerkt"*. Zie ook de artikelen 11 en 12 van de in voetnoot 167 aangehaalde aanbeveling. Over de eventuele rol van de politie ter zake stelt die aanbeveling in haar artikel 32 overigens het volgende: *"1. In the fulfilment of their legal duties, the police should coordinate their interventions with those of medical and social services, if possible with the consent of the person concerned, if the behaviour of that person is strongly suggestive of mental disorder and represents a signifcant risk of harm to him or herself or to others.*
2. Where other appropriate possibilities are not available the police may be required, in carrying out their duties, to assist in conveying or returning persons subject to involuntary placement to the relevant facility.
3. Members of the police should respect the dignity and human rights of persons with mental disorder. The importance of this duty should be emphasized during training.
4. Members of the police should receive appropriate training in the assessment and management of situations involving persons with mental disorder, which draws attention to the vulnerability of such persons in situations involving the police".

[171] Zie voor een arrest van het EHRM waarin ingegaan wordt op de kwestie van de kwaliteitseisen te stellen aan instellingen waarin personen met een verstandelijke handicap/geestesstoornissen opgenomen zijn: EHRM 17 juli 2014, 'Centre for legal resources', optredend namens Valentin CAMPEANU versus ROEMENIË.

schadevergoeding (zie ook vorig randnummer) versterkt, wanneer de geesteszieke door een en ander schade lijdt.

37. Overigens kan er een parallel getrokken worden met hetgeen VERBRUGGEN, MAGERMAN en DEDECKER, verwijzend naar de Straatsburgse rechtspraak inzake de artikelen 2 en 3 EVRM, naar voor brachten in het debat over het stakingsrecht van gevangenispersoneel en minimumdienstverlening bij sociale acties. Meer bepaald stellen zij inzake de Straatsburgse rechtspraak het volgende vast: *"In toenemende mate heeft het EHRM echter ook van de oordeelkundige behandeling van gevangenen een art. 2 en 3-thema gemaakt. Belangrijk is dat het Hof al een tijd afgestapt is van het idee dat er een zekere intentie achter moet zitten: slechte organisatie en nonbeleid zijn steeds meer de aanleiding voor een veroordeling (EHRM 19 april 2001, PEERS t. GRIEKENLAND, 18524/95, EHRM 15 juli 2002, KALASHNIKOV t. RUSLAND, nr. 47095/99) en een gebrek aan middelen (EHRM 29 april 2003, POLTORATSKIY t. OEKRAÏNE, nr. 38812/97) is geen excuus voor onmenselijke gevangenisomstandigheden"*. Via het arrest RENOLDE versus FRANKRIJK van 16 oktober 2008 – waarin een voorlopig gehechte met een lange psychiatrische voorgeschiedenis zelfmoord pleegt en het EHRM van oordeel was dat FRANKRIJK artikel 2 EVRM schond onder meer (naast door het gebrekkige toezicht op de verstrekking van medicatie en door het opleggen van de zwaarst mogelijke tuchtsanctie (wegens een aanval op een cipier kreeg hij als tuchtsanctie 45 dagen opsluiting in een strafcel opgelegd: hij verhing zich in die cel) zonder Renoldes toestand in aanmerking te nemen) door op geen enkel moment Renoldes opname in de psychiatrie te overwegen – besluiten VERBRUGGEN, MAGERMAN en DEDECKER: *"Het is de eerste keer dat het Hof in dit soort situatie een schending van art. 2 EVRM vaststelt. De les voor BELGIË is belangrijk. Volgens het Hof schept de bijzondere kwetsbaarheid van de gedetineerden (...) bijzondere verplichtingen voor het personeel: extra toezicht over het nemen van medicatie en extra terughoudendheid bij het plaatsen op de strafcel. Net omdat het over mensen gaat die niet in staat zijn voor zichzelf op te komen, dwingt het EHRM tot proactief optreden. Wij menen dat deze rechtspraak niet kan worden genegeerd in het debat over het stakingsrecht van gevangenispersoneel en minimumdienstverlening bij sociale acties. De voorbije jaren zijn er een aantal zelfdodingen geweest tijdens stakingen en iedereen is het er inmiddels over eens dat de politiemensen die ter vervanging van het gevangenispersoneel worden opgetrommeld niet in staat zijn om de gepaste inschattingen te maken. Volgens de 'concurring opinion' van rechter VILLINGER geldt dit trouwens niet alleen voor psychiatrische patiënten ((...) bv. EHRM 6 september 2007, KUCHERUK t. OEKRAÏNE, nr. 2570/04) (...)) maar ook voor andere kwetsbare gedetineerden, b.v. kinderen, die medicatie moeten nemen. Dat zou betekenen dat totale stakingen in EVERBERG niet langer kunnen"*[172]. Een en ander werd door ons gecapteerd in het rapport 'De reguliere politie en het bereik van haar rol in de gevangenissen: een juridische analyse' neergelegd bij verslag nr. 45935/2010 d.d. 16 maart 2010, opgesteld in het kader van het dossier nr. 16550/2009. Met betrekking tot de hiervoor aangehaalde standpunten van VERBRUGGEN *et al*. concludeerden we toen – en een en ander is ook relevant voor de voorliggende studie – het volgende: *"Hetgeen VERBRUGGEN en co. naar voor brengen kan enkel bijgetreden worden, gelet op de geschetste jurisprudendiële ontwikkelingen in Straatsburg met betrekking tot de artikelen 2 en 3 EVRM. Met die rechtspraak voor ogen is het bepaald onvoorzichtig om politie in te zetten als cipier, enerzijds om het symbolische gehalte, hoger geschetst, dat van hen uitgaat, maar anderzijds ook omwille van het feit dat zij manifest niet opgeleid zijn als cipier. Waar dit manco aan opleiding – en mogelijk aan het gepaste profiel (men rekruteert namelijk – of dit zou zo toch behoren – politiebeambten op basis van een bepaald profiel). Ook voor gevangenispersoneel is dit het geval. Het lijkt, gelet op de fundamenteel andere taak van beide beroepsgroepen, weinig waarschijnlijk dat beide profielen gelijklopen – 'an sich' al problematisch kan zijn naar de gemiddelde gevangene toe, is dit zeker het geval wanneer we het hebben over gevangenen met psychiatrische problemen waarbij onder meer*

[172] Zie voor de citaten: F. VERBRUGGEN, K. MAGERMAN en S. DEDECKER, "Mensenrechten voor de Belgische strafrechtspraktijk: van sneeuwbal naar lawine" in R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN (ed.), *Straf- en strafprocesrecht*, Brugge, die Keure, 2010, (1) 32 en 33.

ook de kwestie van het gepaste geweldgebruik een bepaalde specifieke uitgangspositie meekrijgt. Overigens geldt de bedoelde rechtspraak voor gedetineerden in het algemeen: zij verkeren in de ogen van het EHRM allemaal in een kwetsbare situatie"[173] [174].

3.1.12. De mededeling door de psychiatrische dienst van gegevens over de geesteszieke aan de politie

38. Bij hetgeen we hiervoor in dit rapport schreven over een optreden van de politie *intra muros* rijst nog de vraag in welke mate de psychiatrische instelling informatie over de geesteszieke moet meedelen aan de politie, wanneer deze door de instelling opgeroepen wordt ter beheersing van een incident. Artikel 10, § 1 Patiëntenrechtenwet stelt ter zake dat de patiënt recht heeft op bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer bij iedere tussenkomst van de beroepsbeoefenaar en inzonderheid betreffende de informatie die verband houdt met zijn gezondheid. Artikel 10, § 2 van diezelfde wet geeft dan weer aan dat geen inmenging toegestaan is met betrekking tot de uitoefening van dit recht dan voor zover het bij wet voorzien is en nodig is voor de bescherming van de volksgezondheid of voor de bescherming van de rechten en de vrijheden van anderen. Een en ander leunt aan bij het in artikel 458 Sw. beschermde (medisch) beroepsgeheim, waaraan naast geneesheren onder meer ook verpleegkundigen, aangestelden van een dienst voor dringende geneeskundige hulpverlening en het administratief personeel onderworpen zijn[175]. In de literatuur lezen we – in de context van dat beroepsgeheim – met betrekking tot de ontvluchting van een gedwongen opgenomen patiënt dat alleen die gegevens meegedeeld mogen worden die strikt noodzakelijk zijn voor de opsporing van de betrokkene[176]. Het komt ons voor dat naargelang het concrete geval de informatiedoorstroming van de psychiatrische instelling naar de politie toe ruimer kan/dient te zijn, met name wanneer bepaalde inlichtingen noodzakelijk zijn ter inschatting van de gevaarlijkheidsgraad van de geesteszieke[177]: de notie 'gevaarlijkheid' kan zowel slaan op de fysieke integriteit van de politiebeambte als op deze van de geesteszieke zelf[178]. Ons inziens kan een gebrekkige informatie ter zake de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de informatieverstrekker in beeld brengen (art. 422bis Sw.). Volgens ons kan, onder meer gelet op dit strafrechtelijk gegeven (meer bepaald het vermijden van een strafrechtelijke veroordeling op grond van artikel 422bis Sw.), maar zeker ook gelet op het belang om de fysieke integriteit van de politie en/of de geesteszieke te vrijwaren, in voorkomend geval op nuttige wijze een beroep gedaan worden op de figuur van de noodtoestand, in welk geval een schending van het beroepsgeheim gerechtvaardigd kan zijn[179]. Het moge duidelijk zijn dat we met deze benadering een

---

[173] Zie voor soortgelijke reflecties: T. MERCKX en F. VERBRUGGEN, "Geen mensenrechten zonder gevangenispersoneel: verplicht Straatsburg de wetgever in te grijpen?", *Fatik* 2011, afl. 130, 5-8.

[174] Te vermelden valt dat, blijkens het antwoord van toenmalig minister van Justitie TURTELBOOM op een parlementaire vraag, ondertussen overgegaan werd tot de opleiding in de gevangenissen van speciale interventieteams (telkens vijf cipiers die geselecteerd worden om agressieve gedetineerden te neutraliseren) (zie, ook voor hun rekrutering en opleiding: *Vr. en Antw*. Kamer 2012-13, 29 juli 2013, 205-208 (Vr. nr. 970 L. VAN BIESEN)). Mogelijk kan de sector van de geestelijke gezondheidszorg hieruit enige inspiratie putten om de bewaringsrol die *intra* de psychiatrische instellingen op haar rust, adequaat waar te nemen.

[175] A. DE NAUW, *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, Mechelen, Kluwer, 2010, 288.

[176] D. MINTEN en L. TE RIJDT m.m.v. W. DIJKHOFFZ, *Gezondheidsrecht toegepast. Recht voor vroedvrouwen, verpleegkundigen en andere medewerkers in de zorgsector*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 56.

[177] Er kan een parallel getrokken worden met bijvoorbeeld de ministeriële omzendbrief van 18 mei 2009 betreffende het doorgeven van oproepen en informatie van HC100 naar CIC101 bij monodisciplinaire medische oproepen, met als doel de naleving van het medisch beroepsgeheim (*BS* 13 juli 2010). In deze omzendbrief wordt 'collocatie' (thans: gedwongen opname) genoemd bij de oproepen die door het HC100 altijd doorgegeven moeten worden aan het CIC101. Gesteld wordt dat bij deze transmissie naast onder meer de reden van oproep als informatie doorgegeven mag worden *"informatie vanwege de professionele hulpverlener (eerste situatieschets van het terrein)"*.

[178] Gedacht kan worden aan de situatie waarin een geesteszieke bepaalde psychotrope stoffen dan wel geneesmiddelen gebruikt heeft, die – in het belang van zijn fysieke integriteit – bepaalde manieren van optreden jegens de geesteszieke uitsluiten.

[179] Zie ter zake: A. DE NAUW, *Inleiding tot het bijzonder strafrecht*, Mechelen, Kluwer, 2010, 299-300. Zie in die zin ook SWENNEN die stelt: *"Moeilijker is het antwoord op de vraag of een therapeut die op de hoogte is*

heel casuïstisch pad bewandelen, waarbij gebruik gemaakt wordt van een uitzondering op het beroepsgeheim, door de rechtspraak gecreëerd. Wil men alle discussie vermijden over de vraag welke gegevens inzake de geesteszieke de psychiatrische dienst mag communiceren aan de politie, lijken ons een discussie over een gedeeld beroepsgeheim tussen beide voormelde actoren en – hieruit voortspruitend – een wettelijk initiatief ter zake zich op te dringen[180].

3.1.13. De inzet van politionele bevoegdheden jegens de geesteszieke

39. We ronden deze algemene schets van het wettelijk kader inzake de omgang van politie met geesteszieken af met een kort slotwoord over de bevoegdheden die de politie ter zake kan inzetten. Een en ander kwam in het voorgaande al aan bod, meer bepaald waar gesproken werd over de vatting en de arrestatie/aanhouding (zie randnummer 16) en het gebruik van geweld, boeien en vuurwapens (zie randnummer 29). Het in randnummer 8 geschetste legaliteitsbeginsel (art. 1, derde lid Wet Politieambt) indachtig, kan de politie haar bevoegdheden enkel aanwenden als deze kaderen in de uitoefening van een wettelijke opdracht (zie ook de randnummers 35-37, waar we spraken over het optreden van de politie als bewakers in een psychiatrische instelling): de wettelijke opdracht van de politie inzake de omgang met geesteszieken werd in de voorgaande randnummers geschetst. Als de politie in de rechtmatige uitoefening is van een wettelijke opdracht (wat in het bijzonder ook inhoudt dat de politie haar opdracht uitvoert in een plaats waar zij aanwezig mag zijn), dient zij de wettelijke regelingen (gronden – modaliteiten) inzake de betrokken bevoegdheden te respecteren, opdat het politionele optreden conform de wet zou zijn. Finaal is het zo dat de politie ter realisatie van haar taken enkel kan wat de wetgever haar toelaat. Een bespreking van de regeling van de verschillende bevoegdheden die in de politionele omgang met geesteszieken van belang kunnen zijn, valt buiten het bestek van de voorliggende studie. We vermelden nog dat, om Straatsburgse veroordelingen te vermijden, in het doen en laten van de politie jegens geesteszieken het EVRM gerespecteerd dient te worden (zie ook artikel 1, tweede lid Wet Politieambt[181]). Het in randnummer 32 besproken arrest van 16 januari 2014, door het EHRM gewezen in de zaak SHCHIBORSHCH en KUZMINA versus RUSLAND, toont aan dat er zich een bepaalde Straatsburgse rechtspraak lijkt te gaan ontwikkelen inzake (onder de koepel van thans artikel 2 EVRM) de omgang van politie met geesteszieken, rechtspraak die luidens de bewoordingen van het arrest zowel kan slaan op – als het ware – de 'doorsneepolitie' als op de inzet van bijzondere eenheden.

---

van het gevaar dat een patiënt oplevert voor een bepaalde of bepaalbare derde, de politie of de derde rechtstreeks mag verwittigen. Hij is gebonden door het beroepsgeheim. Hij mag dit geheim nochtans doorbreken wanneer aan de voorwaarden van de noodtoestand is voldaan. De keuze om dat te doen, berust op een persoonlijke afweging van de betrokken waarden. Daarmee is andersom de vraag niet beantwoord of het oordeel om het beroepsgeheim niet te schenken, een burgerrechtelijke fout kan uitmaken. Dit moet mijns inziens worden beoordeeld in het licht van artikel 422bis Sw. Indien de naleving van het beroepsgeheim door de hulpverlener schuldig hulpverzuim zou uitmaken tegenover de derde, begaat hij uiteraard een burgerrechtelijke fout. Hij heeft in die gevallen met andere woorden een plicht om het beroepsgeheim te doorbreken" (F. SWENNEN, "Aansprakelijkheid van en voor geestesgestoorden" in X. (ed.), *Artikelsgewijze commentaar bijzondere overeenkomsten*, Deventer, Kluwer, losbl., (1) 59 met verwijzing naar: Cass. 13 mei 1987, *Arr.Cass*. 1986-87, 1203, *RCJB* 1989, 588, noot A. DE NAUW en *JLMB* 1987, 1165, noot Y. HANNEQUART).

[180] In de huidige stand van het recht lijkt ons namelijk de constructie van het gedeeld beroepsgeheim geen soelaas te bieden voor de kwestie, behandeld in dit randnummer. Hoewel ook de politie gebonden is door het beroepsgeheim, beschermd door artikel 458 Sw., en ook de politie in zekere zin betrokken is bij de hulpverlening aan dezelfde patiënt/zorgvrager als de psychiatrische dienst, hebben de politie en de psychiatrie toch een verschillende concrete finaliteit (zie ter zake: D. MINTEN en L. TE RIJDT m.m.v. W. DIJKHOFFZ, *Gezondheidsrecht toegepast. Recht voor vroedvrouwen, verpleegkundigen en andere medewerkers in de zorgsector*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 52-54). Zie over het beroepsgeheim van de politie ook: L. HUYBRECHTS, "Beroepsgeheim(en) en discretieplicht van de politieambtenaar", *Vigiles* 2014, 175-192.

[181] Dat in essentie doelt op de bepalingen van het EVRM (zie: F. GOOSSENS, *Politiebevoegdheden en mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 54-57).

3.2. Standpunten in verband met de juridische kwesties, in de praktijk gerezen

40. Nadat in punt 3.1. van de voorliggende studie het algemeen juridisch kader inzake de omgang met geesteszieken door de politie geschetst werd, wordt thans punctueel ingegaan op de kwesties die in de praktijk blijkbaar aangevoeld worden als potentieel juridisch problematisch: zoals in randnummer 1 aangegeven, werd een en ander gecapteerd uit de bevragingen, doorgevoerd in het dossier nr. 23325/2013, en uit de zaak-JACOB, zoals deze naar voor komt uit de persberichtgeving ter zake. In dit punt 3.2. behandelen we deze vraagpunten in een (chronp)logische volgorde, als het ware beginnend bij de mogelijkheid tot opsluiting van een geesteszieke in een politiecel tot de vraag wat te doen bij de ontsnapping van een geesteszieke uit een psychiatrische instelling. Vermits veel van de betrokken thematieken *de facto* al aan bod gekomen zijn in punt 3.1., zal veelal geantwoord worden in terugkoppeling naar de relevante randnummers uit dat punt 3.1.

41. Er weze herhaald (zie randnummer 4) dat de geformuleerde antwoorden – net als hetgeen in punt 3.1. van dit verslag neergeschreven werd – persoonlijke stellingnames zijn. Ons inziens zijn die standpunten – zeker gelet op hetgeen in de randnummers 6-9 gesteld werd over de januskop van de gewelddadige geesteszieke – verdedigbaar en juridisch consistent onderbouwd. Hiermee is niet gezegd dat magistraten, geconfronteerd met vraagpunten zoals hieronder bedoeld, eenzelfde mening toegedaan zullen zijn als deze gepresenteerd in de voorliggende studie. Er ligt over de juridische inbedding van de politionele omgang met geesteszieken geen kant-en-klaar wettelijk kader noch toegesneden (cassatie)rechtspraak voor, evenmin als doctrine die een en ander uitgespit heeft en geldt als referentiewerk ter zake: een en ander (de naar voor gekomen vraagpunten zijn noodzakelijkerwijze op een zeker abstractieniveau geformuleerd) zal in de praktijk derhalve – zoals overigens ook meermaals aangegeven in punt 3.1. van de voorliggende studie – casuïstisch beoordeeld dienen te worden.

3.2.1. Is de opsluiting van een geesteszieke in een doorgangscel juridisch problematisch?

42. Uit de randnummers 25 en 36 komt zeer nadrukkelijk naar voor dat zowel artikel 18 Wet Politieambt, zoals geïnterpreteerd vanuit de voorbereidende werken ter zake, als het EVRM een snelle overdracht voorstaan van geesteszieken van de politie naar gespecialiseerde diensten[182]: de politie is namelijk niet opgeleid en uitgerust om met geesteszieken om te gaan[183]. De vraag of het juridisch erg is[184] mocht een geesteszieke toch – kort – in een doorgangscel verblijven (bijvoorbeeld omdat de instructie van de procureur des Konings derwijze luidt of omdat de geesteszieke in een dusdanige staat is dat hij nog niet direct overgebracht kan worden naar een psychiatrische dienst), zal van geval tot geval beoordeeld moeten worden in functie van enerzijds – strafrechtelijk – hetgeen artikel 422bis Sw. en artikel 70 Sw. bepalen en anderzijds – burgerrechtelijk – de leer van de onrechtmatige daad[185]. Bij die feitelijke beoordeling zal een belangrijk element zijn of de politie het

---

[182] In verband met de Patiëntenrechtenwet stelt ROTTHIER: *"Op basis van het recht op kwaliteitsvolle dienstverlening kan de patiënt aanspraak maken op een opname in een instelling die geschikt is voor de behandeling van zijn medische problematiek"* (K. ROTTHIER m.m.v. M. SERVAES, *Gedwongen opname van de geesteszieke*, Brugge, die Keure, 2012, 263 met verwijzing naar: M. MOSSELMANS, G. STEEGEN en G. BENOIT, "Voorstellen tot verbetering van de wet" in G. BENOIT *et al*. (ed.), *La protection de la personne des malades mentaux*, Brugge, la Charte, 2011, 253). Hoewel het betrokken recht niet als dusdanig een verblijf bij de politie aangaat, moge duidelijk zijn dat de inhoud ervan niet echt rijmt met een opsluiting van 12 à 24 uur in een politiecel: het laat zich eerder lezen als een instructie om geesteszieken zo snel mogelijk te transfereren naar de psychiatrie, waar ze dan de gepaste zorg kunnen krijgen.

[183] Hoewel de voorbereidende werken (*Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1637/1, 36-37) in eerste orde spreken van een ongeschiktheid om een geesteszieke gedurende een langere tijd vast te houden of te transporteren, gaat het uitgangspunt van een politie die ter zake niet opgeleid of uitgerust is, duidelijk globaal op.

[184] Eventueel ook vanuit een tuchtrechtelijke insteek (zie randnummer 26 en voetnoot 113).

[185] Zie ter zake DE RAEDT *et al*., waar ze spreken over artikel 14, tweede lid Wet Politieambt: *"De politieambtenaar moet hier dus ook zelf het gevaar inschatten. Naast de individuele verantwoordelijkheid op strafrechtelijk, tuchtrechtelijk of burgerrechtelijk vlak is het niet uit te sluiten dat bij tekortkomingen van politieambtenaren – en dit binnen de context waarbij de uitvoerende macht meer en meer aansprakelijk wordt*

nodige gedaan heeft om toch de nodige medische en andere bijstand te verkrijgen voor de geesteszieke in de cel[186], indien nodig door gebruik te maken van haar vorderingsrecht, vervat in artikel 42 Wet Politieambt (zie randnummer 26, waar ook verwezen wordt naar de hiervoor bedoelde voorbereidende werken). Gelet op de aangehaalde visie van het EHRM (zie ook randnummer 36) dreigt naargelang de voorliggende casuïstiek ook een Belgische veroordeling door dat Hof.

43. Aan te stippen valt dat het in het voorgaande randnummer geduide uitgangspunt van de Belgische wetgever (snelle overdracht van geesteszieken naar gespecialiseerde diensten), eigenlijk strokend met de Straatsburgse rechtspraak, maakt dat het inschrijven van een verplichting in de Belgische wetgeving om de Belgische politiecellen specifiek uit te rusten voor de opvang van geesteszieken door ze te watteren ons niet direct aan de orde lijkt te (moeten) zijn. Overigens zijn er vanuit de politiezones die wel eens te maken hebben met geesteszieken, over met name het watteren van politiecellen wel wat uiteenlopende visies te lezen in het verslag nr. 39376 /2013 d.d. 8 maart 2013 (zie voetnoot 2): waar de politiezone GENT voorstander lijkt te zijn van opsluiting van gewelddadige geesteszieken in gewatteerde cellen (in het renovatieproject zijn twee dergelijke cellen voorzien), zijn de politiezones MINOS en VOORKEMPEN ertegen, omdat de beschikbaarheid van dergelijke cellen met zich mee zou brengen dat de geesteszieken naar de politie, eerder dan naar de psychiatrische instellingen georiënteerd zouden worden. Langs de andere kant dienen de verantwoordelijken van de politiediensten voor zich toch de denkoefening te maken of *in concreto* wattering van bepaalde cellen zich niet opdringt. Het lijkt ons in alle geval niet onlogisch te stellen dat vanuit de insteek van het zogenaamde '*bonus pater familias*' (de goede huisvader)-criterium (zie hoger randnummer 26), het gepast is dat een korpschef die in zijn zone regelmatig geconfronteerd wordt met voor henzelf gevaarlijke geesteszieken de nodige inspanningen doet om voldoende cellen derwijze te watteren dat de betrokkenen zich niet (ernstig) kunnen verwonden; minstens: dat hij bij zijn beheersorganen aandringt op de nodige middelen om dit te kunnen realiseren. Handelt de betrokken korpschef niet op de voormelde wijze, dreigt in voorkomend geval (naast eventueel een strafrechtelijke) een burgerrechtelijke veroordeling volgens de bepalingen van hoofdstuk V Wet Politieambt. Aan te stippen valt dat vanzelfsprekend sowieso voldaan moet zijn aan de bepalingen van het koninklijk besluit van 14 september 2007 betreffende de minimumnormen, de inplanting en de aanwending van de door de politiediensten gebruikte opsluitingsplaatsen[187]. Zo bepaalt artikel 7 van dat besluit onder meer dat de inrichting van de opsluitingsplaats zodanig opgevat is dat verwondingen, zelfverminking en suïcidaal gedrag bemoeilijkt worden en schrijven de artikelen 9 en 10 bepaalde observaties van de opgeslotene, eventueel via camera's, voor.

---

gesteld voor haar bestuur – het verantwoordelijk bestuur wordt veroordeeld tot een schadevergoeding op basis van artikel 1382 BW. Deze stelling noodzaakt de leidinggevende officieren van de politiediensten om hun personeel in het raam van de opleiding de nodige kennis en bekwaamheden bij te brengen om bijstand te kunnen verlenen aan personen in gevaar" (E. DE RAEDT, H. BERKMOES, M. DE MESMAEKER en A. LINERS, *De Wet op het Politieambt. Handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2014, 307).

[186] Sowieso niet ideaal als plaats voor risicotaxatie, wat enkel maar de noodzakelijkheid van een snelle transfer naar de psychiatrie benadrukt. Zie ter zake ROTTHIER die het volgende stelt: *"Het concreet inschatten van het dreigend gevaar wordt risicotaxatie genoemd. Het probleem is evenwel dat de geneesheer meestal niet over de nodige tijd beschikt, noch over de nodige informatie om met de bestaande instrumenten het risico op gevaar in te schatten. 'Een grondige risicotaxatie is een tijdrovende bezigheid en dit lukt meestal niet op een spoedgevallendienst of een politiebureel, waar snel beslissingen moeten worden genomen'"* (K. ROTTHIER m.m.v. M. SERVAES, *Gedwongen opname van de geesteszieke*, Brugge, die Keure, 2012, 21 met verwijzing naar: I. JEANDARME, "Risicotaxatie bij psychiatrische patiënten: risky business" in G. BENOIT *et al.* (ed.), *De bescherming van de persoon van de geesteszieke – Ethische, medische en juridische perspectieven*, Brugge, die Keure, 2010, 143-155).

[187] *BS* 16 oktober 2007.

3.2.2. Onder welke voorwaarden is de inzet van een BBT, alsmede het optreden 'as such' van dat team juridisch correct?

44. In de randnummers 30 en 31 werd aangegeven dat zowel de beslissing tot inzet van een bijzondere eenheid (BBT) (voor de definitie zie voetnoot 5 en het verslag *'Eenheden van gespecialiseerde interventie'* d.d. 1 april 2014 in het dossier nr. 23325/2013) als, bij hun inschakeling, de manier van werken van die eenheid dient te voldoen aan de eisen, vooropgesteld in artikel 37 Wet Politieambt[188] en – naargelang het geval – in de artikelen 37bis en 38 Wet Politieambt (*j°* artikel 1, derde lid Wet Politieambt). Bij niet-naleving van de betrokken voorwaarden dreigen strafrechtelijke, burgerrechtelijke en tuchtrechtelijke veroordelingen. Duidelijk is dat ook hier geldt dat de wettelijkheid van het inzetten van een bijzondere eenheid, alsmede van diens concrete optreden, zeer casuïstisch beoordeeld zal dienen te worden[189]. Op risico van een Belgische veroordeling door het EHRM dient bij een en ander vanzelfsprekend ook de relevante Straatsburgse rechtspraak (onder andere inzake het gebruik van pepperspray in een bewaarcel en inzake het voorzien van psychiatrische noodhulp bij de uitvoering van een gedwongen opname) nageleefd te worden (zie de randnummers 32-34). Die Straatsburgse rechtspraak maakt overigens ook dat veroordelingen van BELGIË voor de inzet van bijzondere eenheden mogelijk zijn, ook als die eenheden op zich conform de voormelde bepalingen uit de Wet Politieambt gehandeld hebben. Dit is met name mogelijk als een schending van artikel 2 EVRM (het recht op leven – door de jaren heen werd die bescherming onder bepaalde voorwaarden opengetrokken tot niet-dodelijk politiegeweld) voortvloeit uit een onvoldoende voorbereiding van en controle op de politionele actie door haar politionele autoriteiten en overheden[190]. Dit houdt in het bijzonder in dat de leden van de bijzondere eenheden (onder andere gelet op hun psychologie) nauwgezet geselecteerd moeten zijn, terdege opgeleid en uitgerust moeten zijn en goed gebrieft over de situatie waarvoor ze ingezet zullen worden (zie hierover randnummer 33). Het behoort dat, om Belgische veroordelingen door Straatsburg te vermijden, de politionele overheden in hun bevelen, vorderingen, onderrichtingen en richtlijnen deze rechtspraak van het EHRM in rekening brengen.

3.2.3. Kan een psychiatrische instelling, juridisch gezien, weigeren een persoon op te nemen die door de politie hetzij in, hetzij buiten het kader van een gedwongen opname ter insluiting aangeboden wordt?

45. Indien de opname teruggaat op een beslissing, bedoeld in de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, is de betrokken psychiatrische instelling verplicht de geesteszieke op te nemen, mits het gaat om een dienst, bedoeld in artikel 2 van het in randnummer 24 genoemde KB I van 18 juli 1991[191]. Overtreding van deze verplichting is strafbaar gesteld in artikel 37, vijfde lid Wet

[188] Zie ook de in randnummer 31 besproken omzendbrief GPI 81.

[189] Belangrijke te appreciëren factoren zijn bijvoorbeeld het al dan niet weten dat men met een geesteszieke te maken heeft (bij een vordering van een procureur des Konings in de context van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke weet men dat) en de ruimte waarin opgetreden wordt (een politiecel is niet te vergelijken met een open ruimte).

[190] Zie hierover: H. BERKMOES, "Enkele recente lessen uit Straatsburg dienstig voor de politie(praktijk)" in F. DERUYCK (ed.), *Strafrecht in breed spectrum*, Brugge, die Keure, 2014, (1), 7-9 met verwijzing naar: F. GOOSSENS en G. BOURDOUX, "Het recht op leven (art. 2 EVRM): een zaak van de politie 'te velde' maar ook van haar oversten", *Vigiles* 2008, 233-245; F. GOOSSENS, *Politiebevoegdheden en mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 202-209; F. HUTSEBAUT en F. GOOSSENS, "Moeten we ons ongerust maken over de Belgische politie? Enkele beschouwingen bij de Straatsburgse arresten Cakir en Trévalec versus België (10 maart 2009 respectievelijk 14 juni 2011)" in F. DERUYCK en M. ROZIE (ed.), *Liber amicorum Alain De Nauw. Het strafrecht bedreven*, Brugge, die Keure, 2011, (353) 360 en 361.

[191] Dit werd ook benadrukt in de parlementaire vragen en anwoorden. Zo antwoordde toenmalige minister van Volksgezondheid Laurette ONKELINX op samengestelde vragen van volksvertegenwoordigers VAN CAUTER, BECQ en FRÉDÉRIC het volgende: *"Als de procureur des Konings een psychiatrische instelling aanwijst om de patiënt op te nemen, kan die instelling de patiënt niet weigeren. De wet legt sancties op wanneer ze niet wordt nageleefd. Er bestaat geen verplichting voor instellingen om samenwerkingsovereenkomsten of protocollen af te sluiten met de politie. Heel wat ziekenhuizen hebben hierover echter uit eigen beweging afspraken gemaakt met*

Bescherming Persoon Geesteszieke. Dient de politie zich in de uitoefening van artikel 18 Wet Politieambt zonder dat een dergelijke beslissing voorligt met een geesteszieke aan bij een pyschiatrische instelling, dan komt het ons voor dat in voorkomend geval de opname gevorderd kan worden bij toepassing van artikel 42 Wet Politieambt (zie randnummer 26). Indien de instelling deze opname weigert, loopt de weigeraar het risico op een strafrechtelijke veroordeling (art. 422ter Sw.), alsmede – indien door de niet-opname schade ontstaat – een veroordeling tot een burgerrechtelijke schadevergoeding. Enkel indien de opname een ernstig gevaar zou opleveren voor de personen in de instelling, kan de gevorderde psychiatrische dienst de opname van de geesteszieke weigeren, zonder strafbaar te zijn op grond van artikel 422ter Sw. Het moge duidelijk zijn dat in hoofde van een psychiatrische dienst niet al te snel een ernstig gevaar in de zin van artikel 422ter Sw. weerhouden kan worden: uiteindelijk hebben de instelling en haar personeel een verzorgingsplicht jegens eventueel gevaarlijke geesteszieken en moet de instelling zowel qua infrastructuur als qua personeel dermate geëquipeerd zijn dat ze gevaarlijke geesteszieken kan beheersen.

3.2.4. Is het vanuit de instelling juridisch correct op te werpen dat er geen geneesheer-psychiater voorhanden is om de opname – vrijwillig dan wel gedwongen – van een persoon, aangeboden door de politie, te weigeren?

46. Verwijzend naar de randnummers 26 en 45 lijkt een dergelijke opwerping ons geenszins juridisch dienstig om een vordering van de politie in de zin van artikel 42 Wet Politieambt te counteren: enkel op grond van een ernstig gevaar voor de personen in de instelling, zou de instelling zich tegen een dergelijke vordering kunnen verzetten; zoals in de randnummers 26 en 27 aangegeven, kan een dergelijk gevaar evenwel niet zomaar aangevoerd worden. In het geval een geesteszieke door de politie aangeboden wordt in uitvoering van een maatregel, bedoeld in de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, komt het ons zelfs voor dat geen enkel bezwaar tegen de opname ingebracht kan worden, op straffe van een correctionele straf, bedoeld in artikel 37, eerste en vijfde lid Wet Bescherming Persoon Geesteszieke.

3.2.5. Is het juridisch griefhoudend als het escorte, bedoeld in artikel 10, § 1 in fine van het KB I van 18 juli 1991, bestaat uit politiebeambten in uniform?

47. Aan te stippen valt dat artikel 10, § 1 van het KB I van 18 juli 1991 enkel geldt voor het vervoer en de overbrenging van geesteszieken, voorwerp van een beschermingsmaatregel als bedoeld in de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke. Daarbuiten bestaat geen wettelijke bepaling die verplicht tot het in burger begeleiden van geesteszieken. Wanneer in strijd met het vermelde artikel 10, § 1 de politie in burger optreedt, lijkt dit ons geen effect te hebben op de rechtmatigheid van de betrokken titel van vrijheidsbeneming. Aan te stippen valt wel dat in dergelijke hypothese potentieel de strafbepaling van artikel 37, vijfde lid Wet Bescherming Persoon Geesteszieke in beeld komt. Hierbij dient onmiddellijk opgemerkt te worden dat, indien de niet-geüniformeerdheid bijvoorbeeld aan een organisatorische disfunctie in het korps te wijten is, moeilijk een moreel element inzake het betrokken misdrijf weerhouden zal kunnen worden. Ook indien door de hoogdringendheid de

---

de lokale politie" (Vr. en Antw. Kamer 2012-13, 8 mei 2013 (samengestelde vragen nr. 16071 (C. VAN CAUTER), nr. 16282 (S. BECQ) en nr. 16294 (A. FRÉDÉRIC)). Toenmalige minister van Justitie Annemie TURTELBOOM reageerde dan weer als volgt op een vraag van Sonja BECQ: *"De voorwaarden waaraan elke psychiatrische dienst moet voldoen om geesteszieken op te nemen naar aanleiding van een beschermingsmaatregel, worden vernoemd in het KB van 1991. Deze diensten zijn verplicht deze patiënten op te nemen. Het weigeren van een opname, bevolen door de procureur des Konings, kan in principe niet, tenzij de procureur des Konings bijvoorbeeld een verkeerde dienst heeft aangewezen. De aanwijzing van de psychiatrische diensten valt onder de bevoegdheid van de Gemeenschappen"* en *"Het weigeren van een opname die door de procureur des Konings is bevolen, kan in principe niet, tenzij het niet gaat om een door de bevoegde overheid aangewezen psychiatrische dienst"* (Vr. en Antw. Kamer 2012-13, 6 maart 2013, 12-13 (Vr. nr. 16214 S. BECQ)). Soortgelijk is het antwoord van TURTELBOOM op een mondelinge vraag van volksvertegenwoordiger DEMEYER (*Hand*. Senaat 28 februari 2013, www.senate.be/crv/5-93, 9-10 (Vr. nr. 5-867)). In dat antwoord wordt de aanpak van geesteszieken overigens uitdrukkelijk tot de administratieve politie gerekend (zie ook in die zin randnummer 16).

betrokken politiebeambten zich niet in burger konden omkleden voor het transport, zal ons inziens ter zake noodtoestand opgeworpen kunnen worden. Naast – potentieel – strafrecht komt bij het hier bedoelde handelen ook het politionele tuchtrecht om de hoek kijken: de Deontologische Code[192] (zie voetnoot 16 voor de volledige referentie) verplicht namelijk in zijn artikelen 46 en 47 tot naleving van de wetgeving *sensu lato*, notie die vanzelfsprekend artikel 10, § 1 van het KB I van 18 juli 1991 omvat. Tot slot valt te signaleren dat een begeleiding in politie-uniform van een geesteszieke, voorwerp van een beschermingsmaatregel in de zin van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, aanleiding kan geven tot een burgerrechtelijke schadevergoeding, als de geesteszieke hierdoor schade oploopt[193], uiteraard mits fout, schade en oorzakelijk verband bewezen worden. In een dergelijk burgerrechtelijk verhaal kan ons inziens overigens op nuttige wijze ook melding gemaakt worden van artikel 35, eerste lid Wet Politieambt dat bepaalt dat de politieambtenaren aangehouden, gevangen of opgenomen personen, buiten noodzaak, niet aan publieke nieuwsgierigheid mogen blootstellen: er kan bevroed worden dat een begeleiding door politiebeambten in uniform meer de aandacht van de omstaanders zal trekken dan een begeleiding door politiebeamten in burger.

3.2.6. Op welke juridische basis kan de politie ordehandhavend optreden binnen een instelling voor geesteszieken?

48. Zoals in de randnummers 15-19 aangegeven, impliceert artikel 18 Wet Politieambt en de erin besloten vattingsbevoegdheid onder voorwaarden (zie hiervoor de voormelde randnummers) de mogelijkheid tot betreding van de woonst van de geesteszieke of van een derde. Voor een rechtsgeldig optreden in een psychiatrische instelling is vereist – zoals onder andere in randnummer 8 aangegeven – dat de politie in de rechtmatige uitoefening van een wettelijke opdracht handelt, wat in het bijzonder ook inhoudt dat de politie haar opdracht uitvoert in een plaats waar zij aanwezig mag zijn. Dat de omgang met en het beheersen van geesteszieken tot het takenpakket van de lokale en de federale politie behoort, werd in de voorliggende studie uitgebreid beargumenteerd door een analyse van artikel 18 Wet Politieambt in interactie met de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke (zie de randnummers 12-14). Het komt ons voor dat een oproep vanuit de instelling[194] een voldoende juridische grondslag biedt om rechtsgeldig *intra muros* op te treden jegens een geesteszieke: uiteindelijk gelast artikel 18, eerste lid Wet Politieambt de politie ermee de geesteszieke het ronddwalen te beletten, wat ons inziens een optreden in de instelling kan wettigen (zie de randnummers 15-19). Het spreekt voor zich dat enig misbruik van deze oproepmogelijkheid, bijvoorbeeld teneinde personeelstekorten in de instellingen te ondervangen, geenszins te billijken is; in voorkomend geval dreigt ons inziens overigens een burgerrechtelijke veroordeling van de instelling en/of haar directie hoofdens onrechtmatige daad dan wel rechtsmisbruik. Naast hetgeen hiervoor gesteld werd, moeten uiteraard ook de wettelijke voorschriften inzake de ter zake aan te wenden bevoegdheden gerespecteerd worden.

[192] Die – we herhalen (zie onder meer voetnoot 16) – nauw verbonden is met de politietucht.

[193] *Cf.* ook het gegeven dat de wetgever met de ontworpen regeling wilde vermijden dat de geesteszieke aanzien zou worden als een crimineel (zie ter zake voetnoot 95).

[194] Zie bijvoorbeeld artikel 8 van het decreet van 19-22 juli 1791 betreffende de organisatie van een gemeentelijke en correctionele politie (geciteerd in voetnoot 29), artikel 1, tweede lid, 4° Huiszoekingswet en artikel 27, eerste lid Wet Politieambt. Aan te stippen valt dat bij een gewelddadig handelen van een geesteszieke veelal – potentieel – een misdrijf in beeld zal zijn, wat een gerechtelijk optreden kan wettigen.

3.2.7. Bestaat er een juridische basis die een instelling voor geesteszieken toelaat de politie te vorderen/op te roepen/hulp te vragen om intra muros op te treden jegens een gewelddadige geesteszieke?[195]

49. Bij gebreke van enige zeggenschapsverhouding jegens de politie kan een psychiatrische instelling geenszins de politie vorderen[196]. Ook het 'sterke arm'-artikel (art. 44 Wet Politieambt) kan hiervoor niet ingeroepen worden door de psychiatrische instelling[197]. Zoals in randnummer 16 geantwoord op de vraag op welke juridische basis de politie ordehandhavend kan optreden in een psychiatrische instelling, kan de instelling wel de politie ter hulp roepen, nu een en ander kadert in de taakomschrijving van de politie, maar mag die oproepmogelijkheid niet misbruikt worden.

3.2.8. In welke mate kan de politie geweld gebruiken bij een optreden intra muros jegens een gewelddadige geesteszieke?

50. Indien de politie jegens een geesteszieke handelt in de (ook op het vlak van de betreden ruimte – *cf. supra* randnummer 15 en de stellingname inzake de twee vorige vragen) rechtmatige uitoefening van haar wettelijke opdracht (en die opdracht werd *in extenso* geschetst in de randnummers 12-21), kan zij geweld gebruiken mits het respecteren van enerzijds de wettelijke contraintes, vooropgesteld in de artikelen 37 (geweldgebruik in het algemeen), 37bis (boeien) en 38 (vuurwapens) Wet Politieambt (zie randnummer 39) en anderzijds de eisen van het EVRM, zoals geconcretiseerd in de jurisprudentie van het EHRM inzake in het bijzonder artikel 2 EVRM. Wij verwijzen naar randnummer 36 voor deze laatste rechtspraak die maakt dat bij de beoordeling van de rechtmatigheid en regelmatigheid van politioneel optreden ter zake ook gekeken moet worden naar de rol (voorbereiding en controle) van de politionele overheden en autoriteiten. Dat bij de inschatting van het in te zetten geweld rekening gehouden moet worden met het (indien geweten) gegeven dat de betrokkene geestesziek is, volgt uit de jurisprudentiële invulling van de voormelde bepalingen uit de Wet Politieambt en van de artikelen 2 en 3 EVRM[198]. Het moge duidelijk zijn dat de

---

[195] Te vermelden valt dat enige tijd geleden vanuit de FOD Binnenlandse Zaken een oproep tot wetenschappelijk onderzoek gelanceerd werd met als opzet de kenniselementen van recht (voornamelijk grondrechten en medisch recht), ethiek en de gezondheidssector samen te brengen teneinde een evenwichtig ontwikkeld standpunt te formuleren omtrent de vraag of en zo ja, in hoeverre de private bewaking kan deelnemen aan de uitoefening van medische handelingen, voornamelijk jegens psychiatrische patiënten (maar ook bijvoorbeeld bij urgentiediensten), die in een verregaande mate ingrijpen in de persoonlijke levenssfeer van de betrokkene (naakte opsluiting, dwangbuis, ...). De promotor van het onderzoek zou in een soort van comité van wijzen de verschillende betrokken disciplines samenbrengen. Economische overwegingen zouden maken dat er bij bepaalde instellingen een voedingsbodem zou bestaan voor een dergelijk onderzoek. De bedoeling was een en ander te realiseren in 2013 (zie ter zake: H. BOSSIER en M. DENEYER, "Aanpak agressie in ziekenhuizen in spanningsveld publiek-privaat", *Private veiligheid* 2012, afl. 10, (12) 14), maar blijkens een antwoord van Jan CAPPELLE per mail d.d. 25 september 2014 op onze vraag naar de tekst van het rapport werd het onderzoek niet toegekend bij gebrek aan financiële middelen.

[196] Aan te stippen valt dat in bepaalde bijzondere regelgeving, op deelstatelijk niveau, soms wel eens voorzien wordt in een vorderingsrecht voor bepaalde ambtenaren en ambtenaren-artsen jegens de lokale en de federale politie. Uit de bevragingen, bedoeld in randnummer 1, kwamen ter zake als illustratie de artikelen 41, § 4 en 46, 3°, b) van het Vlaamse decreet van 21 november 2003 betreffende het preventieve gezondheidsbeleid (*BS* 3 februari 2004) naar voor. Een en ander valt te linken met het voorkomen van schadelijke effecten bij de mens, veroorzaakt door biotische factoren, en het voorkomen van infecties, allergieën of intoxicaties in relatie tot biotische factoren die een potentieel gevaar vormen voor de volksgezondheid respectievelijk om uitbreidingen van schadelijke effecten zoals hiervoor bedoeld en verspreiding van infecties tegen te gaan: het bedoelde vorderingsrecht betreft derhalve een andere kwestie dan degene die ons in de voorliggende studie bezighoudt.

[197] Zie inzake dat artikel in de voorbereidende werken op de Wet Politieambt: *"Het optreden van de politiediensten 'met de sterke arm' steunt op het feit dat zij behoren tot de openbare macht. Het doel van de openbare macht is de sterke arm te verlenen aan de uitvoerende macht en aan de gerechtelijke overheden in de gevallen voorzien door de wet"* (*Parl.St.* Kamer 1990-91, nr. 1637/1, 69). Vermits een psychiatrische dienst niet gerekend kan worden tot de uitvoerende of gerechtelijke overheden, kan zij derhalve niet de sterke arm van de politie vorderen.

[198] Zie voor een synopsis ter zake: F. GOOSSENS, *Politiebevoegdheden en mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 188-239 en 323-347.

beoordeling of een bepaald gewelddadig politioneel optreden jegens een geesteszieke conform het vigerende recht is (en derhalve al dan niet sanctioneerbaar in een of andere zin[199]) een bij uitstek casuïstische aangelegenheid is.

3.2.9. Op welke juridische basis kan de politie in een instelling voor geesteszieken optreden om jegens een bepaalde gewelddadige interne geesteszieke de huisregels van de betrokken instelling af te dwingen, bijvoorbeeld door bijstand te verlenen bij de fixatie van een patiënt of bij diens plaatsing in een isoleercel?

51. Zoals in het bijzonder in randnummer 20 aangegeven, is een gevaarlijke geesteszieke (en daar gaat het in de voorliggende studie noodzakelijkerwijze om – zie randnummer 2) een persoon die beheerst moet worden; tegelijkertijd gaat het hier echter ook om een persoon aan wie hulp verleend moet worden. We vatten een en ander in randnummer 9 onder de noemer 'de januskop van de geesteszieke'[200]. In het licht van dit gegeven werd in randnummer 35 beargumenteerd dat, in zoverre sprake is van een medisch perspectief, de politie inderdaad de instelling kan helpen door de geesteszieke (mee) te immobiliseren, mits naleving van de beginselen die in in het bijzonder artikel 37 Wet Politieambt vooropgesteld zijn (proportionaliteit en subsidiariteit). Het komt ons voor dat deze slotsom[201] opgehangen kan worden aan het samenspel van naargelang het geval, hoofdens de politie, de artikelen 14, tweede lid, 18, 37 (en 37bis) en 42 Wet Politieambt en artikel 422bis Sw. en, hoofdens de psychiatrische instelling, artikel 7, § 5 Patiëntenrechtenwet[202] en artikel 422ter Sw.

---

[199] Strafrechtelijk, burgerrechtelijk, tuchtrechtelijk of in de vorm van een veroordeling van BELGIË door het EHRM.

[200] Deze januskop ervaart overigens ook het personeel van de psychiatrische instellingen. Zie ter zake de volgende citaten uit een tekst van DE CAUSMAECKER: *"Dans l'esprit des instances intervenantes, le procureur du Roi, le juge de paix, les forces de l'ordre, la protection de la personne du malade mental (PPMM) fait référence à des notions de dangerosité, de perturbation, de menaces de l'ordre public. L'intervention vise en quelque sorte le rétablissement de l'ordre"*; *"L'équipe soignante se trouve dans le paradoxe d'assumer à la fois la fonction de 'gardien' et celle de soignant"*; en *"Que chacun assume son rôle, sans se servir de l'alibi de l'autre, tel nous paraît être la voie la plus sage en matière de protection des personnes"* (L. DE CAUSMAECKER, "L'expérience des services hospitaliers psychiatriques en matière d'application de la loi du 26 juin 1990 relative à la protection de la personne des malades mentaux: le point de vue du personnel soignant 'être soignant et soigné dans la contrainte'" in M. MEULDERS-KLEIN (ed.), *Protection des malades mentaux et incapacités des majeurs: le droit belge après les réformes*, Diegem, Story-Scientia, 1996, (205) 207, 207 resp. 209).

[201] Waarbij het niet onbelangrijk is op te merken dat de Straatsburgse rechtspraak in bepaalde omstandigheden – in het licht van artikel 3 EVRM – dwangbehandeling om therapeutische redenen (maar soms ook ter vergaring van bewijs in strafzaken) billijkt (zie hierover: W. VANDENHOLE, "Gedwongen medische tussenkomst in de bewijsgaring: enkele bakens, veel mist" (noot onder EHRM 11 juli 2006, Jalloh versus Duitsland), *Vigiles* 2007, (55) 56 met verwijzing naar: EHRM 24 september 1992, HERCZEGFALVY versus OOSTENRIJK en EHRM 10 februari 2004, Gennadi NAOUMENKO versus OEKRAÏNE). Zie VAN SPEYBROECK die over het gebruik van dwang jegens gedwongen opgenomen geesteszieken het volgende stelt: *"Anderzijds zijn veel ervaren zorgverleners van mening dat het gebruik van dwang soms nodig is om ervoor te zorgen dat de patiënten de nodige zorg ontvangen"* (J. VAN SPEYBROECK, "Gedwongen opname, beleving door de patiënt" in G. BENOIT *et al.*, (ed.), *De bescherming van de persoon van de geesteszieke – Ethische, medische en juridische perspectieven*, Brugge, die Keure, 2010, (221) 228, met verwijzing naar: P. APPELBAUM, "Tarasoff and the clinician: problems in fulfilling the duty to protect", *American Journal of Psychiatry* 1985, 425-429; J. GELLER, "Rx: a tincture of coercion in outpatient treatment?", *Hosp. Community Psychiatry* 1991, 1068-1069). Zie over met name de gedwongen opname van geesteszieken en dwangbehandeling ook onder meer: J. DE FRUYT, K. DEMYTTENAERE en J. VANDENBERGHE, "Wet betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke: een medisch perspectief" in G. BENOIT *et al.*, (ed.), *De bescherming van de persoon van de geesteszieke – Ethische, medische en juridische perspectieven*, Brugge, die Keure, 2010, (121) 133-134; S. WILSON, J. DE MEULENAERE, D. VAN WEST en D. DEBOUTTE, "Dwangopname en -behandeling van minderjarigen" in G. BENOIT *et al.*, (ed.), *De bescherming van de persoon van de geesteszieke – Ethische, medische en juridische perspectieven*, Brugge, die Keure, 2010, (171) 172-174.

[202] NYS, VANHAUWAERT en CLAEYS stellen in verband met die wet: *"In de praktijk gaat men er meestal vanuit dat gedwongen opname ook dwangmedicatie rechtvaardigt. Men verwijst hiervoor naar artikel 11 van de Wet bescherming persoon, waarin men van het ziekenhuis verwacht dat de patiënt niet alleen beschermd en*

Ook hier zal de rechtsgeldigheid van een interventie, als bedoeld in de vraagstelling, en de eventuele sanctioneerbaarheid van deze laatste casuïstisch beoordeeld moeten worden. Zoals ook al in randnummer 48 aangegeven, mag de bedoelde politionele hulp niet teruggaan op een misbruik (bijvoorbeeld om personeelstekorten te delgen) van haar oproepmogelijkheid door de psychiatrische instelling, in welk geval ons inziens een burgerrechtelijke veroordeling van de instelling en/of haar directie hoofdens onrechtmatige daad dan wel rechtsmisbruik niet denkbeeldig is.

3.2.10. Kan juridisch gezien van de politie verwacht worden dat zij in de instelling voor geesteszieken een bewakingsrol vervult?

52. Bijstandsverlening, zoals bedoeld in de vorige kwestie, richt zich enkel op de beheersing van een bepaalde gevaarlijke situatie, waarin medische hulp verstrekt moet worden: ze onderscheidt zich van de bewaring/bewaking van geesteszieken in een instelling. De Wet Politieambt noch de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke voorziet in een bewaringstaak intern de psychiatrische instellingen (zie randnummers 35-37): dit brengt met zich mee dat deze instellingen zich niet op een bepaalde wetsbepaling kunnen beroepen om bewaking door de politie af te dwingen. De visie van de Belgische wetgever is in lijn met de Straatsburgse rechtspraak (zie randnummer 36). In randnummer 35 werd aangegeven dat het toch opnemen door de politie van een bewakersrol in een psychiatrische instelling juridisch wel degelijk problematisch is. In voorkomend geval neemt de politie namelijk een taak op zich waarvoor geen wettelijke grondslag bestaat: dit is onregelmatig en naargelang het geval tuchtrechtelijk, burgerrechtelijk en strafrechtelijk sanctioneerbaar. Het is dus van belang dat de psychiatrische instellingen voorzien in voldoende – en getraind – personeel om *intra muros* met de geesteszieken te kunnen omgaan op een manier die strookt met hetgeen het EHRM in zijn rechtspraak ter zake vooropstelt[203].

3.2.11. Kan het personeel van de instelling voor geesteszieken zich jegens de politie beroepen op zijn medisch geheim om te weigeren informatie inzake de geesteszieke mee te delen aan de politie die op vraag van de instelling intra muros tussenkomt?

53. Hoewel vanuit artikel 10 Patiëntenrechtenwet en vanuit artikel 458 Sw. de medische gegevens inzake de betrokken geesteszieke beschermd worden[204], komt het ons voor dat wanneer bepaalde inlichtingen noodzakelijk zijn ter inschatting van de gevaarlijkheidsgraad (naar de politie dan wel naar de geesteszieke toe) van de geesteszieke, het personeel van de instelling zich in de huidige stand van het recht op de noodtoestand zal dienen te beroepen om bepaalde medische informatie inzake de geesteszieke aan de politie door te geven, bij gebreke waarvan een inbreuk op artikel 422bis Sw. imminent is (zie ter zake randnummer 38). Ook hier gaat het weer om een zeer casuïstisch te benaderen aangelegenheid.

---

onderzocht, maar ook 'behandeld' wordt" (H. NYS, K. VANHAUWAERT en P. CLAEYS, "De Wet betreffende de rechten van de patiënt en de ombudsfunctie" in G. BENOIT *et al.*, (ed.), *De bescherming van de persoon van de geesteszieke – Ethische, medische en juridische perspectieven*, Brugge, die Keure, 2010, (95) 105.

[203] Ook uit het volgende citaat blijkt dat de bewakingstaak intern de instelling een taak is van de instelling zelf: *"L'accueil du patient dans l'unité de soins impose à la fois la gestion des éléments spécifiques au patient mis en observation et l'intégration de cette admission dans l'activité et le groupe de patients : 1. Assurer la sécurité pour le patient, les membres de l'équipe soignante, les autres patients, éventuellement l'entourage, est la priorité.* (…) *Les moyens d'assurer la sécurité sont des moyens qui peuvent être pharmacologiques, humains. Nous pensons ici à la qualité de la relation, mais aussi au nombre d'intervenants, des moyens de contention puisque dans certains cas il est nécessaire d'entraver le patient. La loi prévoit que les mesures de contrainte soient consignées et justifiées par le médecin dans tous les cas*" (F. GUIOT-GOFFIOUL en R. WAXWEILER, "La mise en observation, sa mise en œuvre, sa confirmation ou non, le maintien, liberté et suivi du patient: regards croisés" in G. BENOIT *et al*., *La protection de la personne des malades mentaux*, Brugge, la Charte, 2011, (129) 135).

[204] Zie ter zake ook: L. DE DEKEN en K. HILLEMANS, "De huisarts en gedwongen opname" in G. BENOIT *et al.*, (ed.), *De bescherming van de persoon van de geesteszieke – Ethische, medische en juridische perspectieven*, Brugge, die Keure, 2010, (115) 117-118.

3.2.12. Kan juridisch gezien elke politiedienst (lokaal dan wel federaal) ontvluchte of verdwenen patiënten terugbrengen naar de betrokken instelling voor geesteszieken?

54. Artikel 18 Wet Politieambt behoudt de daarin vervatte taak niet voor de ene of de andere poot van de geïntegreerde politie voor. Ook in de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke of haar uitvoeringsbesluiten van 18 juli 1991 wordt niet gesteld dat enkel de lokale of de federale politie bevoegd zou zijn voor de omgang met geesteszieken in al zijn facetten. Er kan ons inziens dus juridisch geen onregelmatigheid (in essentie: onregelmatige vrijheidsbeneming) afgeleid worden uit het lokale dan wel federale niveau van de ter zake tussenkomende politiedienst, temeer daar luidens artikel 45, eerste lid Wet Politieambt de leden van het operationeel kader van de federale en de lokale politie bevoegd zijn om hun opdrachten te vervullen op het geheel van het grondgebied van het Rijk[205]. Indien in een omzendbrief of richtlijn bepaald zou zijn dat een en ander enkel door de lokale politie of enkel door de federale politie uitgevoerd wordt en dit voorschrift niet gerespecteerd zou zijn, dan rijst eventueel deontologisch en bij doortrekking tuchtrechtelijk een probleem voor de betrokken politieambtenaren[206]. In de ontwerpversie van de dwingende richtlijn MFO 1 die blijkens een mail d.d. 4 december 2014 van adjunct-directeur-generaal van de Dienst Enquêtes P Marc VAN ACHTER in de praktijk gehanteerd wordt[207], wordt in de fiche 11C, handelend over de overbrengingen van psychiatrische patiënten, niet direct gesteld dat het terugbrengen van ontvluchte of verdwenen patiënten voorbehouden zou zijn voor de lokale dan wel de federale politie[208] [209]. Voor juridische bespiegelingen over de vraag of het transport niet verzorgd moet worden door gespecialiseerde diensten, verwijzen we naar randnummer 25.

---

[205] Het tweede lid van artikel 45 Wet Politieambt voegt er wel aan toe dat de leden van het operationeel korps van de lokale politie hun opdrachten in principe vervullen op het grondgebied van de politiezone. Artikel 45 Wet Politieambt kent zijn actuele versie sedert de politiehervorming van het eind van de vorige eeuw. Voor een antwoord van de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken op een parlementaire vraag van vóór die politiehervorming, alsmede van vóór de Wet Politieambt, zie: *Vr. en Antw*. Kamer 1995-99, 10 augustus 1992 (Vr. nr. B20 P. TANT), met verwijzing naar de toenmalige omzendbrief OOP 13.

[206] Voor de link tussen de Deontologische Code en tuchtvergrijpen, zie de in voetnoot 113 aangehaalde literatuur (zie ook de in voetnoot 151 aangehaalde annotatie). Ter zake dient punt 47 van de deontologische code van de politiediensten vermeld dat het volgende bepaalt: *"De personeelsleden leven de procedureregels na die vervat zijn in het Wetboek van Strafvordering, in de andere wettelijke en reglementaire voorschriften en in de ministeriële omzendbrieven en richtlijnen van de parketten. Zodoende waarborgen zij de rechten van de rechtsonderhorigen, bieden ze de bevoegde magistraten de mogelijkheid hun ambt doeltreffend uit te oefenen en bevorderen ze het harmonieuze verloop van de eventuele vaststellingen, onderzoeken en strafrechtelijke vervolgingen.*

Die verplichting is in het bijzonder van toepassing wanneer er sprake is van voorlopige hechtenis of wanneer een beroep wordt gedaan op de bijzondere opsporingsmethoden of bij een proactieve aanpak van de misdaadfenomenen".

[207] Het ontwerp draagt als titel 'MFO 1. Dwingende richtlijn betreffende het handhaven van de openbare orde en veiligheid in hoven en rechtbanken, in penitentiaire instellingen en betreffende het overbrengen van gedetineerden'. De onuitgegeven richtlijn MFO 1 waarvan het ontwerp de wijziging beoogt, is getiteld 'Dwingende richtlijn van de minister van Justitie (destijds Marc Verwilghen) van 13 december 2001 inzake het verzekeren van de openbare orde in hoven en rechtbanken, het overbrengen van gevangenen en het handhaven van de orde en de veiligheid in de gevangenissen in geval van oproer of onlusten': ze verwijst kort naar geïnterneerdentransport, niet naar de politionele opdracht van artikel 18 Wet Politieambt.

[208] Aan te stippen valt dat de richtlijn (beter: het ontwerp van richtlijn dat blijkbaar in de praktijk toegepast wordt) kadert in artikel 62 van de Wet Geïntegreerde Politiedienst dat duidt op opdrachten van federale aard, waarmee de lokale politie gelast kan worden. De essentie van deze richtlijnen is dat – tegen de achtergrond van de geïntegreerde werking van de lokale en de federale politie – zij afdwingbaar zijn jegens de lokale politie. Ons inziens kan uit een dergelijke richtlijn evenwel geenszins afgeleid worden dat de federale politie zich niet langer zou mogen inlaten met de opdracht van federale aard, volgens de richtlijn uit te voeren door de lokale politie.

[209] In de fiche 11C en in de tekst zelf van de ontwerprichtlijn, blijkbaar in de praktijk toegepast, staat met betrekking tot de opneming ter observatie – logischerwijze – wel bepaald dat ter zake de politiedienst van de plaats waar de geestesgestoorde aangetroffen wordt, de begeleiding van de overbrenging naar de psychiatrische inrichting van bestemming zal verzekeren (zie p. 14 van de ontwerprichtlijn).

3.2.13. In geval een vrijwillig opgenomen geesteszieke uit de instelling waarin hij verblijft, verdwijnt of indien hij deze wenst te verlaten, kan de politie volgens het vigerende recht dan jegens deze persoon optreden en hem terug naar de instelling voeren?

55. Artikel 3 Wet Bescherming Persoon Geesteszieke stelt voorop dat degene die zich vrij laat opnemen in een psychiatrische dienst, deze te allen tijde kan verlaten. Zoals in randnummer 14 aangegeven, is het volgens ons wel zo dat indien de betrokkene tijdens zijn verblijf of bij zijn beoogde vertrek een gevaar of een bedreiging, zoals bedoeld in de randnummers 12-13 en 20-21, creëert, hij enerzijds het voorwerp uit kan maken van een gedwongen opname in de zin van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke die een en ander regelt, en anderzijds door de politie op grond van artikel 18 Wet Politieambt gevat kan worden. Wij verwijzen ter zake naar de invulling die we in de randnummers 15-19 gaven aan de in artikel 18 Wet Politieambt vervatte opdracht en bevoegdheden.

3.2.14. Zijn er juridische contraintes op het vlak van de politiedienst die gelast kan worden met (de begeleiding van) het transport van een geesteszieke van instelling x naar instelling y (bijvoorbeeld als een vrijwillige opname omgezet wordt in een gedwongen opname)?

56. Buiten de context van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke is het vervoer van geesteszieken aan geen bijzondere bepaling onderworpen. Ter zake geldt artikel 18 Wet Politieambt (dat overigens het vervoer in een politievoertuig niet uitsluit – zie randnummer 25): deze bepaling maakt zowel de lokale als de federale politie bevoegd voor de omgang met geesteszieken. Voor juridische bespiegelingen over de vraag of dit transport niet verzorgd moet worden door gespecialiseerde diensten, verwijzen we naar randnummer 25. Voor het vervoer van geesteszieken voorwerp van een beschermingsmaatregel in de zin van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieken bestaat een dergelijk wettelijk voorschrift wel. Meer bepaald stelt het strafrechtelijk gesanctioneerde (zie artikel 37, vijfde lid Wet Bescherming Persoon Geesteszieke) artikel 10, § 1 van het KB I van 18 juli 1991 een transport ter zake door de dienst 100 of een gespecialiseerde dienst, als bedoeld in dat artikel, voorop. Het voormelde artikel voorziet voor de politie maximaal in een begeleidende rol in burger: het maakt hierbij geen onderscheid tussen de lokale en de federale politie. Gelet op het voormelde, kan er ons inziens juridisch geen onregelmatigheid (in essentie: onregelmatige vrijheidsbeneming) afgeleid worden uit het lokale dan wel federale niveau van de ter zake tussenkomende politiedienst. Indien in een omzendbrief of in een omzendbrief of richtlijn bepaald zou zijn dat een en ander enkel door de lokale politie of enkel door de federale politie verzorgd wordt en dit voorschrift niet gerespecteerd zou zijn, dan rijst eventueel deontologisch en bij doortrekking tuchtrechtelijk een probleem voor de betrokken politieambtenaren[210]. Ter zake kan vermeld worden dat het ontwerp van dwingende richtlijn MFO 1, dat in de praktijk blijkbaar toegepast wordt, in de context van de opneming ter observatie bepaalt dat de politiedienst van de plaats waar de geestesgestoorde aangetroffen wordt, de begeleiding van de overbrenging naar de psychiatrische inrichting van bestemming zal verzekeren. Gelet op hetgeen in voetnoot 210 gesteld wordt, komt het ons evenwel voor dat er niet direct een tuchtrechtelijk gevolg verbonden kan worden aan het feit dat toch een andere lokale politiedienst dan wel de federale politie optreedt: als de politiedienst die in de richtlijn aangeduid wordt om de bedoelde begeleiding te verzorgen, het vertikt die taak op te nemen, komt de politionele deontologie en de politietucht naar voor.

4. ENKELE AFSLUITENDE BEDENKINGEN

57. Uit de in randnummer 1 bedoelde bevragingen, alsmede uit de zeer omvangrijke persberichtgeving met betrekking tot de zaak-JACOB komt duidelijk naar voor dat in de praktijk heel wat juridische vraagpunten rijzen inzake de omgang van politie met geesteszieken.

58. Studie van de juridische bronnen ter zake (wetgeving, rechtspraak en rechtsleer) leert ons dat er thans geen tekst voorhanden is die een kant-en-klaarantwoord biedt op de betrokken vragen en

[210] We verwijzen ter zake naar de voetnoten 156 en 213.

derhalve als houvast kan dienen voor de politie voor een juridisch correcte manier van optreden jegens geesteszieken[211].

59. Een dergelijk houvast is evenwel fundamenteel. We noemen hiervoor twee redenen. Vooreerst werd in randnummer 8 aangegeven dat blijkens recent onderzoek het aantal personen met een psychische stoornis op mondiaal, Europees en Vlaams niveau hoogt ligt. Dit houdt in dat contacten met geesteszieken, minstens in potentie, tot de dagdagelijkse politiepraktijk behoren. De politie dient derhalve te weten hoe ze met die geesteszieken dient om te gaan, opdat juridisch op een juiste wijze gehandeld zou worden[212]. Ten tweede – dit beeld hanteerden we meermaals in de voorliggende studie – kunnen we spreken van de januskop van de gewelddadige geesteszieke, figuur waarrond het grootste deel van dit rapport geaxeerd is: enerzijds is dat een persoon die agressief is en aangepakt moet worden, anderzijds is het iemand die ziek is en geholpen moet worden. Deze dichotomie, die zich situeert in een juridisch kader, maakt dat de politie goed moet weten hoe ze met dit gegeven moet omgaan: uiteindelijk is – om het lapidair te zeggen – 'niets doen' geen optie wanneer de politie met een gewelddadige geesteszieke te maken heeft; hetzelfde geldt wanneer de politie geconfronteerd wordt met een geesteszieke die gevaarlijk is voor zichzelf.

60. In de voorliggende studie werd in eerste orde op algemene wijze het juridisch kader inzake de relatie politie en geesteszieken naar voor gebracht (zie punt 3.1. van dit rapport). In tweede orde werd, in terugkoppeling naar dat algemeen juridisch kader, een concreet standpunt ingenomen met betrekking tot 14 rechtsvragen die uit de bevragingen, bedoeld in randnummer 1, alsmede uit de zaak-JACOB naar voor komen en derhalve in de praktijk blijken te leven (zie punt 3.2. van dit rapport). Uit de ter zake ingenomen stellingen komt naar voor dat in de rechtspraxis zich veelal een casuïstische benadering zal opdringen, wat niet verhindert dat – wat in de betrokken stellingnames gedaan werd – er juridische bakens bepaald kunnen worden, binnen dewelke die beoordeling *in concreto* doorgevoerd dient te worden. We beklemtonen dat – gelet op de bevinding in randnummer 58 – een en ander onze persoonlijke visie en lezing van de voorhanden zijnde juridische bronnen vertolkt. Hoewel derhalve niet met stellige zekerheid gezegd kan worden dat met name de rechtspraak, geconfronteerd met een gewelddadig politioneel optreden jegens een geesteszieke, in de lijn van de voorliggende studie zal oordelen, komt het ons wel voor dat de voorliggende tekst – gebaseerd op de interne Belgische regelgeving, het EVRM en de (Straatsburgse) rechtspraak en rechtsleer – juridisch onderbouwd is en recht doet aan de in randnummer 9 aangehaalde figuur van de januskop van de gewelddadige geesteszieke.

61. Het Vast Comité P pleit ervoor een en ander vast te leggen in een – door de bevoegde overheden te formuleren en door de politie te volgen – omzendbrief dan wel te incorporeren in de omzendbrief van 2 februari 1993 met betrekking tot de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt[213] die overigens toch aan actualisering/aanpassing toe is[214]. Een en ander zou volgens ons de blijkbaar

[211] Zie ook in die zin: K. CROONEN, "Rol van de politie bij dringende collocatie", *Pol.Off.* 2000, afl. 5, 71-76.
[212] *Cf.* ook DE TANDT en LUKOWIAK die aangeven dat de politie – gelet op haar belangrijke filterende taak – de toepassingsvoorwaarden inzake de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke goed moet kennen, *"daar het verzoek tot observatie bij dringendheid geenszins de oplossing mag zijn voor problemen van sociale overlast"* (I. DE TANDT en A. LUKOWIAK, "De tussenkomst van het parket bij een gedwongen opname" in G. BENOIT *et al.* (ed.), *De bescherming van de persoon van de geesteszieke. Ethische, medische en juridische perspectieven*, Brugge, die Keure, 2010, (51) 53).
[213] *BS* 2 februari 1993.
[214] F. GOOSSENS, H. BERKMOES, F. HUTSEBAUT, A. DUCHATELET en A. LINERS, "Opgelet: werken! De Wet op het politieambt als eeuwige werf", *Vigiles* 2013/5-2014/1-2 (themanummer: F. GOOSSENS, H. BERKMOES, F. HUTSEBAUT, A. DUCHATELET en A. LINERS (ed.), "Bij een jubileum. Essays naar aanleiding van 20 jaar Wet op het politieambt" – "À l'occasion d'un jubilé. Essais après 20 ans de Loi sur la fonction de police"), (127) 141-142. In die bijdrage wordt overigens een ballonnetje opgelaten onder meer voor het vertolken in de omzendbrief hoe bepaalde regelingen uit de Wet Politieambt in de praktijk omgezet moeten worden naar de omgang met bepaalde groepen van mensen (geesteszieken, jongeren, ...) (F. GOOSSENS,

broodnodige duidelijkheid – die thans ontbreekt – over wat de politie jegens geesteszieken vermag ten goede komen[215]. Derwijze wordt bijgedragen tot een politie die de rechten respecteert die de Grondwet en de wet aan de – geesteszieke – personen waarborgen: hierover waakt het Vast Comité P[216]. Wat de niet-politionele organisaties in dit verhaal – in het bijzonder de psychiatrische instellingen – betreft, dient verwettelijking van de voorliggende analyse overwogen te worden met betrekking tot de punten die hen aangaan: de betrokken organisaties kunnen namelijk niet zomaar geviseerd worden door een omzendbrief, zoals hiervoor bedoeld.

62. Er dient over gewaakt te worden dat de inhoud van de omzendbrief, waarop in het vorige randnummer gedoeld wordt, steeds actueel blijft. Het in (onder meer) randnummer 32 besproken arrest SHCHIBORSHCH en KUZMINA versus RUSLAND, op 16 januari 2014 gewezen door het EHRM, toont aan dat ook 'Straatsburg' de politionele omgang met geesteszieken ontdekt heeft als een toepassingsdomein van het EVRM. Het is zaak de evolutie van deze rechtspraak – die in alle geval een (nog verder te preciseren) plaats toekent aan de psychiatrische begeleiding van interventies jegens geesteszieken – nauwgezet op te volgen en te implementeren in de vooropgestelde omzendbrief. Overigens dient in het algemeen werk gemaakt te worden van wetgeving (in de context van deze studie in essentie de Wet Politieambt) die in overeenstemming is met het EVRM, zoals geïnterpreteerd door het EHRM[217]. Is de wetgeving ter zake in gebreke, dan riskeert men een politioneel optreden dat, hoewel conform de wet, toch onrechtmatig is met een mogelijke sanctionering door het EHRM van BELGIË tot gevolg[218]. Dat dit een te mijden situatie is, is evident.

63. Zoals in randnummer 2 aangegeven, werd de voorliggende juridische analyse gecentreerd rond de figuur van de gewelddadige geesteszieke[219]. Het samenspel van in het bijzonder artikel 18 Wet

---

H. BERKMOES, F. HUTSEBAUT, A. DUCHATELET en A. LINERS, "Opgelet: werken! De Wet op het politieambt als eeuwige werf", *Vigiles* 2013/5-2014/1-2 (themanummer: F. GOOSSENS, H. BERKMOES, F. HUTSEBAUT, A. DUCHATELET en A. LINERS (ed.), "Bij een jubileum. Essays naar aanleiding van 20 jaar Wet op het politieambt" – "À l'occasion d'un jubilé. Essais après 20 ans de Loi sur la fonction de police"), (127) 142). Een en ander werd overigens ondertussen ook gecapteerd in randnummer 34 van het verslag nr. 43801/2015 van 13 juli 2015 in het dossier nr. 30151/2010 *j*° 7063/2015. Zie voor pleidooien pro actualisering van de bedoelde omzendbrief ook: F. GOOSSENS, "Een pleidooi in een pleidooi: vergeet bij de (aangekondigde) vereenvoudiging van de strafprocedure a.u.b. de politie niet", *Vigiles* 2012, (409) 412-413; F. HUTSEBAUT en F. GOOSSENS, "Moeten we ons ongerust maken over de Belgische politie? Enkele beschouwingen bij de Straatsburgse arresten Cakir en Trévalec versus België (10 maart 2009 respectievelijk 14 juni 2011)" in F. DERUYCK en M. ROZIE (ed.), *Liber amicorum Alain De Nauw. Het strafrecht bedreven*, Brugge, die Keure, 2011, (353) 367-368.

[215] *Cf.* de definitie van een ministeriële omzendbrief: *"Ministeriële omzendbrieven of circulaires zijn in wezen dienstnota's die door een een minister of een staatssecretaris worden verstuurd naar uitvoeringsambtenaren met als doel de goede werking van de openbare dienst te bevorderen en een correcte en uniforme toepassing van de wet te waarborgen"* (J. VANDE LANOTTE en G. GOEDERTIER m.m.v. T. DE PELSMAEKER, *Handboek Belgisch publiekrecht*, Brugge, die Keure, 2013, 763). We herhalen – het werd in de voorliggende studie al een aantal keren aangestipt – dat punt 47 van de Deontologische Code gebiedt tot naleving van (onder meer) ministeriële omzendbrieven, bij gebreke waarvan een tuchtsanctie dreigt (zie voetnoot 206).

[216] Artikel 1, eerste lid, 1° Wet 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten en op het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse (*BS* 26 juli 1991).

[217] *Cf.* het gegeven dat – mits bepaalde eisen van duidelijke rechtspraak – er een interpretatief gezag van gewijsde kleeft aan arresten van het EHRM (zie ter zake: F. GOOSSENS, "Interpretatie van rechtsbronnen. 'Fun, fun, fun'. Voor iedereen?", *Vigiles* 2013, 77-82).

[218] Zie ter zake: F. GOOSSENS, *Politiebevoegdheden en mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 71. Deze stelling werd geformuleerd vanuit de actuele invulling van het legaliteitsbeginsel (zie artikel 1, derde lid Wet Politieambt *j*° artikel 1, tweede lid Wet Politieambt *j*° EVRM) dat het politionele optreden beheerst (F. GOOSSENS, *Politiebevoegdheden en mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 20-71).

[219] Zo bleven bijvoorbeeld personen met een verstandelijke beperking buiten het bereik van de voorliggende studie. Zoals in randnummer 21 aangegeven, was een en ander wel voorwerp van studie in de bevragingen, bedoeld in randnummer 1. Aan te stippen valt dat recent ook de literatuur, in essentie met betrekking tot het verhoor, de relatie politie-personen met een verstandelijke beperking ontdekt heeft (zie ter zake in het bijzonder:

Politieambt en de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke maakt – zoals in de voorliggende studie beargumenteerd – dat volgens ons met de juridische problematieken, naar voor komend uit de bevragingen, bedoeld in randnummer 1, en uit de persberichtgeving met betrekking tot de zaak-JACOB, passend – weliswaar afhankelijk van de betrokken casuïstiek – omgegaan kan worden binnen de lijnen van het actuele wettelijk kader. *Quid* indien de betrokken gewelddadige finaal niet blijkt te lijden aan een ernstige vorm van geesteszieke, waarop – zoals aangegeven in de randnummers 20 en 21 – de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke en artikel 18 Wet Politieambt duidt, maar bijvoorbeeld ten tijde van zijn agressie tijdelijk onder invloed was van alcohol of drugs? In randnummer 20 hebben we ter zake betoogd dat de politie – naast artikel 18 Wet Politieambt – de machinerie van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke kan entameren als de betrokkene zijn gedragspatroon niet kan bepalen én gevaarlijk is voor zichzelf of voor derden; een voorafgaande vaststelling van een geesteszieke is dus niet vereist opdat politioneel optreden in de context van de voormelde wetgeving tegen een dergelijke persoon rechtsgeldig zou zijn. Het moge duidelijk zijn dat een heldere rapportage door de politie aan de procureur des Konings over de twee voormelde punten (enerzijds het niet kunnen bepalen van het eigen gedragspatroon en anderzijds de gevaarlijkheid voor derden of voor zichzelf) essentieel is, opdat deze laatste behoorlijk de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke zou toepassen. Tegelijkertijd komt het ons voor dat in voorkomend geval ook een beroep gedaan kan worden op artikel 42 Wet Politieambt, zoals geïnterpreteerd in de voorliggende studie (zie de randnummers 26-28) om met (ongeacht hun gedragspatroon) niet-geesteszieke dronkaards en drugsgebruikers medisch verantwoord te kunnen omgaan en in die context eventueel bepaalde instellingen te vorderen om de betrokkene tijdelijk op te nemen. Vanuit een duidelijkheidsperspectief is het aangewezen – zoals in randnummer 61 aangegeven – de hiervoor bedoelde interpretatie van artikel 42 Wet Politieambt in een omzendbrief vast te leggen. Aan te stippen valt dat derwijze dan wel klaarheid verschaft wordt aan de politie over wat zij inzake het voorwerp van de voorliggende studie op grond van artikel 42 Wet Politieambt vermag, kwestie blijft natuurlijk wel dat een en ander ook met name psychiatrische instellingen aangaat: deze kunnen moeilijk gebonden worden door een omzendbrief van de minister van Binnenlandse Zaken en/of de minister van Justitie die zich richt tot de politie. In die zin kan gepleit worden voor wetgevend initiatief dat onder duidelijk uit te schrijven voorwaarden voor bepaalde instellingen de opname verplicht stelt van door de politie aangeboden personen die niet geestesziek zijn in de zin van de Wet Bescherming Persoon Geesteszieke, maar *de facto* tijdelijk wel geestesgestoord zijn door drankgebruik, drugsgebruik en dergelijke.

64. Een wetgevend initiatief lijkt ons ook wenselijk ter creatie van een gedeeld beroepsgeheim tussen politie en psychiatrische instellingen wanneer deze laatste de politie oproepen om een incident *intra muros* te beheersen en hierbij met de vraag worstelen in welke mate zij – gelet op hun beroepsgeheim – informatie over de geesteszieke mogen meedelen aan de opgeroepen politiedienst[220]. Thans kan men naargelang het geval ter zake via de figuur van de noodtoestand wel komen tot een juridisch correcte ruimere informatiedoorstroming; het moge duidelijk zijn dat we dan

---

L. DUMORTIER, *Politionele bejegening van mensen met een verstandelijke beperking*, Antwerpen, Maklu, 2016, 139p.).

[220] *Cf.* de praktijk te GENT. Daar werd op 2 oktober 2014 een samenwerkingsakkoord tussen de zorgsector, het Justitiehuis, de lokale politie en het Gentse parket gelanceerd waarbij informatieuitwisseling met betrekking tot personen met een psychische problematiek voorzien wordt tussen de zorgverstrekkers en de gerechtelijke autoriteiten: de betrokken uitzondering op het beroepsgeheim, overigens gefiateerd door de Orde der Geneesheren, werd gerechtvaardigd vanuit het spoedeisende karakter van de in het samenwerkingsakkoord bedoelde crisissituaties die 'need to know'-vragen genereren (Samenwerkingsakkoord GENT *'Aanpak crissituaties bij mensen met een psyschische problematiek'*, gelanceerd (met schrijven van de Orde der Geneesheren van 7 augustus 2014). Zie ter zake ook: F. VANDER LAENEN, S. GOOSSENS en V. VANDENBUSSCHE, "Zorg en Justitie, samen gedwongen opnames voorkomen" in F. VANDER LAENEN, K. DE PAUW, L. LAGAE en F. JANSSENS (ed.), "Mensen met een psychiatrische problematiek: how to deal with it?", *Orde van de dag* 2016 (themanummer), afl. 74, (41) 45-46 (hierin worden ook de Gentse mobiele (crisis)teams geduid die een politioneel optreden bij crisissituaties 'op maat van de cliënt' meer faciliteren).

wel een heel casuïstisch pad bewandelen, waarbij gebruik gemaakt wordt van een uitzondering op het beroepsgeheim, door de rechtspraak gecreëerd.

65. Tot slot dienen we nog op te merken dat uit de in randnummer 57 aangehaalde rapporten naar voor komt dat men verspreid over het land wel eens handelwijzen ontwikkelt om met de moeilijke relatie politie-geesteszieken om te gaan[221]. Dergelijke praktijken – veelal samenwerkingsakkoorden/ samenwerkingsprotocollen – kunnen enkel toegejuicht worden, zeker in afwachting van de in dit besluit vooropgestelde scherpstellingen per omzendbrief en opportuun geachte wetgevende initiatieven. Als voorbeeld verwijzen we naar het/de in verslag nr. 39376/2013 d.d. 8 maart 2013 aangehaalde protocol/omzendbrief van de procureur des Konings te ANTWERPEN inzake PZ VOORKEMPEN/PC BETHANIËNHUIS en handelend over de samenwerking inzake agressief gedrag van gedwongen en vrijwillig opgenomen patiënten. Dit protocol voorziet ter zake verschillende fases, waarbij gradueel de capaciteit om bijstand te verlenen opgevoerd wordt, gaande van het personeel van de instelling zelf, over personeel van de andere afdelingen en stewards, tot politie en eventuele bijzondere eenheden (zie randnummer 47 van dat verslag). Dit canvas lijkt ons tegemoet te komen aan de in dit rapport geschetste eisen van het EVRM (zie in het bijzonder randnummer 36) en aan de proportionaliteitseis van artikel 37 Wet Politieambt.

66. Of deze praktijken finaal gekwalificeerd zullen kunnen worden als 'good practices' of 'best practices' is in alle geval afhankelijk van het antwoord op de vraag of zij stroken met het recht. Bij die inschatting moet men evenwel ook naar andere zaken kijken. Zo kan men in een 'good practices'-debat bijvoorbeeld ook nagaan of, mocht blijken dat van bepaalde psychiatrische diensten minder probleemoproepen naar de politie toe vertrekken, dit te maken heeft met een betere financiering/subsidiëring van de psychiatrie, zodat deze *intra muros* gepaster kan voorzien in verzorging, bewaking. In alle geval is het zo dat onvoldoende (aantal) en onafdoende geëxpertiseerd en getraind personeel geenszins op de sympathie van het CPT kan rekenen[222], dat ook duidelijk vorming van de staf van de instelling op het vlak van geweldbeheersing vooropstelt[223]. En in de randnummers 48 en 51 werd aangegeven dat de psychiatrische instellingen geen misbruik mogen maken van hun recht – dat ze ons inziens wel degelijk hebben – om de politie op te roepen om ordehandhavend in de instelling op te treden: een dergelijk misbruik – bijvoorbeeld om personeelstekorten te ondervangen – kan ons inziens burgerrechtelijk gesanctioneerd worden. Het komt ons overigens voor dat in het kader van het uitwerken van 'good practices' om met geesteszieken om te gaan, hetzij *intra*, hetzij *extra muros*, het behoort ook naar de inzichten van de medische wereld te luisteren. Een dergelijk inzicht kon gelezen worden in een lezersbrief van prof. dr. Wim VAN DE VOORDE (hoogleraar gerechtelijke geneeskunde aan de KU Leuven) in *De Standaard* naar aanleiding van de zaak-JACOB: *"De forensische geneeskunde is vertrouwd met de gevaren van het met geweld in bedwang houden van geagiteerde personen. Zo moet men beducht zijn voor plotse hartstilstand, verstikking en letsels bij fixatie in buikligging met de handen op de rug geboeid ('hog tying') en druk op de borst of hals in combinatie met agitatie. Het is niet verstandig agressie zomaar te lijf te gaan met agressie. In zulke moeilijke omstandigheden zal men zich steeds opnieuw moeten afvragen of geweld nodig is en welke methode en graad van geweld men zal toepassen. Indien de noodzaak tot immobilisatie (al dan niet inclusief 'platspuiten') zich zou voordoen, is bijstand van urgentiegeneeskunde onontbeerlijk om onmiddellijk adequaat te kunnen ingrijpen bij een plotse medische noodtoestand. Het kan niet de bedoeling zijn dat het resultaat erger is dan de te verhelpen oorspronkelijke situatie. Er bestaat naast de de hulpverleningsplicht ook zoiets als 'primum nihil nocere': bovenal geen (extra) schade berokkenen. Dergelijke gevallen vragen dan ook om een gelijktijdige en gezamenlijke aanpak door én psychiatrie, én urgentiegeneeskunde én politie. Zolang*

[221] Zie ook de in voetnoot 7 aangehaalde studiedagen die onlangs georganiseerd werden en de in voetnoot 10 vermelde literatuur.
[222] Zie bijvoorbeeld: CPT, *CPT standards*, Straatsburg, Raad van Europa, CPT/inf/E (2002) 1 - Rev. 2013, 53.
[223] CPT, *CPT standards*, Straatsburg, Raad van Europa, CPT/inf/E (2002) 1 – Rev. 2013, 54.

men deze toestanden overlaat aan uitsluitend politie of uitsluitend psychiatrie zullen tragische gebeurtenissen zoals Jonathan JACOB en Semira ADAMU zich blijven herhalen"[224]*.* Uit dit citaat blijkt alvast een subsidiariteits- en proportionaliteitsdenken in hoofde van de geneeskunde. Zoals in dit rapport aangegeven, dient reflectie ter zake ook centraal te staan in het politionele optreden: een link tussen het medische en het politionele referentiekader ligt dus voor, zodat een overleg tussen de politie en de medische wereld (of op een meer overkoepelend niveau: Binnenlandse Zaken, Justitie en Volksgezondheid) zeer nuttig kan zijn in de ontwikkeling van – juridisch correcte – 'good practices' in de politionele omgang met geesteszieken[225].

[224] X., "Discussie van de dag. Moeten de BBT-agenten geschorst worden?", *De Standaard* 25 februari 2013, 40. Overigens is het zo dat – gelet op het in randnummer 32 kort besproken Straatsburgse arrest SHCHIBORSHCH en KUZMINA versus RUSLAND van 16 januari 2014 – de onmiddellijke aanwezigheid van psychiatrische noodhulp bij de uitvoering van een gedwongen opname duidelijk op de goedkeuring van het EHRM kan rekenen.

[225] Zie ook, voor reflecties uit de wereld van de psychiatrie: VLAAMSE VERENIGING VOOR PSYCHIATRIE, "Wanneer verandert de wet mee met de psychiatrie?", *De Standaard* 22 februari 2013.